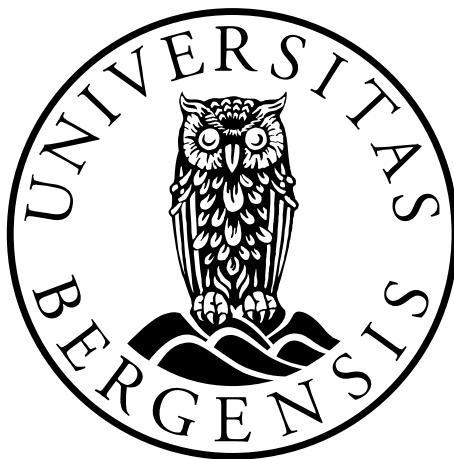

**Vi vet ikke så mye, men det vi vet bekymrer oss.
Forståelser av ungdoms digitale seksuelle
kommunikasjon**

En kvalitativ analyse av politiske strategidokumenter

Lise Nøttvedt

MASTEROPPGAVE

Master i barnevern

Høsten 2023

Det psykologiske fakultet
Institutt for helse, miljø og likeverd (Hemil)

Forfatter: Lise Nøttvedt
Veileder: Sara Jahnke
Biveileder: Trond Helland

Forord

Da er jeg i mål. En lang og til tider seig tur har det vært. Tunge motbakker og en god del motvind. Men også mange oppturer. På toppene har jeg planlagt hva jeg skal skrive masteroppgave om neste gang.

Takk til alle mine dyktige kollegaer for gode faglige drøftinger og for at dere har hatt troen på meg hele veien. Takk til mine veiledere, Sara og Trond, som på hver sin unike måte har bidratt til å få meg gjennom. Takk til familie og venner, for støtte og oppmuntring, og for ansiktsuttrykk når jeg snakker om mitt tema med innlevelse, som får meg til å innse at det kan være ubehagelig for de som ikke jobber med barnevern. Og ikke minst – takk til alle de fine ungdommene som jeg har møtt gjennom jobben, som har delt sine gleder og sorger. Dere har vært min største inspirasjon til dette prosjektet!

Takk til Morten – for at du gir meg rom for akademiske utfordringer jeg egentlig ikke har tid til, og for å ta vare på både meg og de to fineste guttene i verden.

Sammendrag

I en digital verden der mye av kommunikasjonen mellom ungdom foregår på digitale enheter og plattformer, har også flørting og seksuell utforskning fått større plass i det digitale. Det digitale aspektet innebærer både muligheter og risikoer for ungdom. Disse kan plasseres på et kontinuum fra de mest positive og sunne opplevelsene og konsekvensene, til de mest skadelige og negative. Det er et samfunnsoppdrag å bidra til at ungdoms rettigheter ivaretas, også når det kommer til det digitale livet. Politiske føringer og prioriteringer har betydning for samfunnets håndtering av ulike fenomener. Målsettingen med denne masteroppgaven var å finne ut hvordan digital seksuell kommunikasjon fremstilles i politiske planer og strategier, og hvilke forståelser som kan ligge bak. Videre var det et mål å undersøke hvilke tiltak som ble vektlagt i denne sammenhengen og hvordan ungdoms rettigheter ble ivaretatt. Undersøkelsen er en kvalitativ analyse og refleksiv tematisk analyse ble anvendt som metode. Resultatene viser fire overordnede tema: 1. Digital seksuell kommunikasjon forstås først og fremst som risikofylt, 2. Noen unge er mer utsatt enn andre, 3. Ungdom har behov for og rett på beskyttelse, og 4. Kunnskapsheving er mest fremtredende blant tiltak. Ut fra funn og eksisterende kunnskap argumenteres det for at overveiende vektlegging av risiko kan bidra til et ensidig perspektiv på et komplekst og nyansert fenomen, som i verste fall kan påføre skam og føre til dårligere utvikling hos ungdom.

Nøkkelord: ungdom, digital seksuell kommunikasjon, sexting, digitale seksuelle overgrep, politiske strategier, rettigheter, refleksiv tematisk analyse

Abstract

In a digital world where much of the communication between young people takes place on digital devices and platforms, flirting and sexual exploration also happens in the digital world. The digital aspect involves both opportunities and risks for young people. These can be placed on a continuum from the most positive, healthy experiences and consequences to the most harmful and negative ones. It is a societal mission to help ensure that young people's rights are safeguarded, also when it comes to digital life. Political guidelines and priorities are important for society's handling of various phenomena. The aim of this master's thesis was to find out how digital sexual communication is portrayed in political plans and strategies, and what understandings may lie behind it. Furthermore, it was an aim to examine which measures were emphasized in this context and how young people's rights were safeguarded. A qualitative analysis was conducted and reflexive thematic analysis as method. The results show four overarching themes: 1. Digital sexual communication is primarily understood as risky, 2. Some young people are more exposed than others, 3. Young people have a need for and right to protection, and 4. Knowledge raising is most prominent among measures. Based on findings and existing knowledge, it is argued that a predominant emphasis on risk can contribute to a one-sided perspective on a complex and nuanced phenomenon, which can cause shame and lead to poorer development in young people.

Keywords: youth, digital sexual communication, sexting, digital sexual abuse, political strategies, rights, reflexive thematic analysis

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	IV
Abstract	V
1. Introduksjon.....	4
1.1 Studiens bakgrunn og tema	4
1.2 Formål og problemstilling	4
1.3 Oppgavens oppbygning	6
2. Sentrale begreper og føringer	7
2.1 Begreper knyttet til ungdom og seksualitet	7
2.1.1 Barn og unge, ungdom og ungdomstid.....	7
2.1.2 Seksualitet og ungdom	7
2.1.3 Digital seksuell kommunikasjon og «sexting».....	8
2.1.4 Digitale seksuelle krenkelser og overgrep.....	8
2.2 Lovverk	10
2.2.1 Barns rett til vern og beskyttelse	10
2.2.2 Barns frihetsrettigheter	11
2.2.3 Seksuallovbrudd	11
2.3 Politiske planer og strategier	13
3. Teoretisk informasjon.....	14
3.1 Ungdoms utvikling.....	14
3.1.1 Biologisk utvikling	15
3.1.2 Psykologisk utvikling	16
3.1.3 Sosiologisk/økologisk utvikling	16
3.2 Seksuell utvikling.....	17
3.1 Støtte styrker og redusere risiko for dårlig utvikling.....	18
4. Forskningsgjennomgang	20
4.1 Søkene	20
4.2 Barn og unge i medier – det digitale som integrert del av livet.....	20
4.3 Ungdoms seksualitet på nett.....	22
4.3.1 Forekomst.....	22
4.3.2 Konsekvenser	23
4.3.3 Ungdom som er mer utsatt for negative opplevelser	24
4.3.4 Ungdommenes egen stemme	25
4.3.4 Diskurser og holdninger	26
4.3.5 Kjønnforskjeller	27

4.4 Strategier og tiltak for trygghet og risiko	28
5. Metode.....	32
5.1 Vitenskapsteoretisk plassering	32
5.1.1. Paradigmer, ontologi og epistemologi.....	32
5.1.2. Hermeneutisk fortolkning.....	33
5.2 Forskningsdesign.....	34
5.3 Utvalg	35
5.3.1 Søkestrategi og datainnsamling	35
5.3.2 Eksklusjons- og inklusjonskriterier	35
5.4 Analyse.....	38
5.4.1 Fase 1 – gjøre seg kjent med dokumentene	39
5.4.2 Fase 2 – generere innledende koder	40
5.4.3 Fase 3 – lete etter tema	41
5.4.4 Fase 4 – gjennomgå potensielle tema	43
5.4.5 Fase 5 – definere og navngi tema	44
5.4.6 Fase 6 – produsere rapporten.....	44
5.5 Kvalitet i forskningen.....	44
5.5.1 Troverdighet, overførbarhet, pålitelighet og gyldighet.....	44
5.5.2 Forskningsetisk refleksjon.....	46
6. Presentasjon av funn.....	48
6.1 Kjennetegn ved dokumentene	48
6.2 Digital seksuell kommunikasjon forstås først og fremst som risikofyllt.....	49
6.2.1 Det digitale er en integrert del av ungdoms liv – risiko og muligheter i en ny verden.....	49
6.2.1 Barrierer for sunn ungdomsutvikling	54
6.2.3 Muliggjøring for sunn ungdomsutvikling.....	56
6.3 Noen unge er mer utsatt enn andre	60
6.3.1 Noen er mer utsatt enn andre for negative opplevelser	60
6.3.2 Overgripere og unge med seksuell skadelig atferd trenger hjelp og behandling.....	62
6.4 Ungdom har behov for og rett på beskyttelse.....	64
6.4.1 Samfunnet og de voksne rundt har ansvar for beskyttelse av barn og unge.....	65
6.4.2 Ungdom må gjøres i stand til å håndtere risiko	67
6.5 Kunnskapsheving er mest fremtredende blant tiltakene.....	68
6.5.1 Tiltak for kunnskap og kompetanse.....	70
6.5.2 Tiltak for rettssikkerhet.....	73
6.5.3 Tiltak for hjelp til utsatte	74
6.5.4 Andre tiltak	75
7. Drøfting og konklusjon	78

7.1 Forventninger om tematisering av digital seksuell kommunikasjon	78
7.2 Digital seksuell kommunikasjon som risikopraksis	79
7.3 Utsatte grupper – kjønnsnøytralt?	81
7.4 Tiltak og ivaretagelse av rettigheter	81
7.5 Konklusjon og anbefalinger videre	82
Litteraturliste	83

1. Introduksjon

1.1 Studiens bakgrunn og tema

De siste tiårene har det vært en stor teknologisk utvikling og måter mennesker kommuniserer med hverandre har endret seg, da særlig med tanke på internett og sosiale medier (Frøyland et al., 2021). Endringene er også innvevd i barn og unges liv, og dette åpner for både nye muligheter og nye utfordringer. Det digitale er også en del av ungdoms sosiale og romantiske liv, også når det kommer til seksuelle sider (Temple-Smith, 2016). Samtidig gir det også noen nye utfordringer, og ungdommer kan bli utsatt for digitale krenkelsers og overgrep (Frøyland et al, 2021). Hvordan vi skal møte denne tematikken, både positive og negative sider, er noe vi trenger mer kunnskap om (f.eks. Ojeda & Del Rey, 2022).

1.2 Formål og problemstilling

Formålet med oppgaven er å sette søkelys på hvilke forståelser som ligger bak tiltak og mål rettet mot ungdoms digitale seksuelle kommunikasjon i politiske planer og strategier. Dette er et viktig tema for flere arenaer, som justissektoren og helsesektoren, men har også stor betydning for barnevernet. Det er fordi noen av disse ungdommene representerer en utsatthet. Men også fordi ungdommer som får oppfølging av barnevernet først og fremst er ungdommer. Kunnskap som gjelder ungdommer generelt, gjelder også ungdom i barnevernet. Samlet peker forskningen på at unge som er mer risikoutsatte også er mer utsatt for ubehagelige seksuelle opplevelser på nett (Frøyland & Stefansen, 2023, s. 4). Barnevernet har en plikt til å ivareta barn og unges rettigheter når de er under deres omsorg (Barnevernsloven, 2021).

Det finnes kunnskap om forståelser av seksualitet i politiske planer. Skilbred et al (2022) har gjort en diskursanalyse av regjeringens strategi for seksuell helse, og undersøkte hvilke normer som konstrueres rundt seksualitet. De fant at rasjonalitet og selvkontroll står fram som sentrale verdier, mens begjærlige sider av seksualiteten tones ned. Analysen viste at strategien inneholdt en iboende forståelse av seksualitet som noe som bør mestres, kontrolleres og avgrenses, slik at områder som hiv, klamydia, abort og smitte holdes på lang avstand (Skilbred et al., 2022, s. 1). Selv om denne studien gir innsikt i noen forståelser som knyttes til seksualitet, er den ikke knyttet til ungdom eller det digitale aspektet ved seksualitet. Det finnes også kunnskap om hvordan digitale seksuelle overgrep tematiseres i norske styringsdokumenter. Frøyland et al (2021) har gått gjennom 70 norske styringsdokumenter og funnene viser stor variasjon i hvorvidt temaet behandles. Der det gjør det er

kunnskapsutvikling og forskning sentralt. Frøyland et al. (2021) sin gjennomgang synliggjør hvordan temaet seksuelle overgrep på nett tematiseres og setter søkelys på at dette er et viktig tema som må på agendaen i strategiplaner. Denne kunnskapen er viktig, og på et mer overordnet nivå. De ser ikke på fremstilling av og forståelser som ligger bak digital seksuell kommunikasjon, og fokus er på digitale seksuelle overgrep. Flere nye planer og strategier har kommet til etter kunnskapsgjennomgangen som ble publisert i 2021.

I min studie ønsker jeg å se nærmere på forståelsene som fremstilles i de politiske planene knyttet til digital seksuell kommunikasjon, siden dette er viktig for hvilke prioriteringer som blir gjort og hvordan fenomenet forstås og håndteres (Frøyland et al., 2021; Döring, 2014). Politiske føringer baseres på noe og hvilke prioriteringer som blir gjort i forbindelse med tiltak og hvilke forståelser disse bygger på, er viktig å sette forskningsmessig søkelys på. Jeg har ikke funnet andre norske studier som gjør dette. Andre internasjonale studier gjennomgås i kunnskapsgjennomgangen i kapittel 4. I starten av prosessen dreide mitt fokus seg mest rundt digitale seksuelle overgrep, i likhet med Frøyland et al (2021). Etter hvert i prosessen dreide interessen min seg mot hvordan digital seksuell kommunikasjon kan ses på et kontinuum (Doyle et al, 2021), der den frivillige og gjensidige utforskningen på nett er på den ene siden, og hvordan spenningen og de noen ganger uklare overgangene til utnyttelse og overgrep strekker seg over kontinuumet til alvorlige, grove digitale seksuelle overgrep på den andre siden. Tidlig i prosessen fremstod strategiene og tiltakene for å forebygge overgrep nesten fremstod som de unges ansvar – enten å opptre ansvarlig og forsiktig på nett, eller å si fra når noe allerede har skjedd. Derfor ble det viktig for meg å undersøke hva som vektlegges i planer og strategier, for å få dypere forståelse for hvordan forståelser av fenomenet digital seksuell kommunikasjon, kan få betydning for hvilken beskyttelse barn og unge får. Ut fra dette har følgende problemstilling blitt gjeldende for masteroppgaven:

*Hvordan forstås digital seksuell kommunikasjon hos ungdom i politiske planer og strategier?
Hvilke tiltak beskrives og hvordan ivaretas ungdoms rettigheter?*

For å belyse problemstillingen vil følgende spørsmål være gjeldende:

- Hvordan forstås seksualitet og ungdom?
- Hvordan forstås et digitalt liv?
- Hvilke tiltak er fremtredende?
- Hvilke implikasjoner kan forståelsene få for barn og unges rettigheter?

1.3 Oppgavens oppbygning

I kapittel 2 vil jeg gjøre rede for de mest sentrale begrepene og føringene som er relevant for problemstillingen. I kapittel 3 presenteres teori knyttet til ungdoms utvikling, og særlig til ungdoms seksualitet. I kapittel 4 gjennomgås kunnskap på feltet – hva vet vi om ungdoms seksuelle utforskning på nett? I kapittel 5 presenteres metodiske valg, og prosessen beskrives. Kapittel 6 har en presentasjon av hvilke funn jeg gjorde ut fra utvalget. I kapittel 7 drøfter jeg funn opp mot teori og kunnskap, med noen oppsummerende kommentarer til slutt.

2. Sentrale begreper og føringer

I dette kapitlet gjøres det rede for relevante begreper, og hvilke sentrale føringer som er innenfor lovverket, i hovedsak fra Barnekonvensjonen og Straffeloven.

2.1 Begreper knyttet til ungdom og seksualitet

2.1.1 Barn og unge, ungdom og ungdomstid

Det brukes ulike begreper om barn og ungdom i litteraturen, i planer og strategier, og på tvers av land og kulturer. Det finnes ikke en absolutt definisjon på hva og når ungdomstiden er. På engelsk heter ungdomstid “adolescence” fra Latin *adolescere*, som betyr å vokse opp eller modnes, og Newman & Newman (2020) definerer alder på ungdomstid et sted mellom 10 og 24 år. WHO definerer ungdomstid mellom 10 og 19 år, og beskriver det som en unik fase i livet mellom barndom og voksenliv, og som en viktig tid i menneskelig utvikling for å legge grunnlag for god helse (WHO, u.å.). Ifølge Barnekonvensjonen er alle mennesker under 18 år barn (Barnekonvensjonen, 1989). Siden jeg tar utgangspunkt i barn og unges rettigheter, er det først og fremst ungdom under 18 år som er i fokus i denne oppgaven, altså ungdom som også kan betegnes som barn. Jeg vil først og fremst bruke begrepene «unge» og «ungdom», men «barn og unge» vil også bli brukt, for eksempel i de tilfellene der noe er gjeldende både for mindre barn og ungdom. Dette kan være når rettigheter omtales, eller det vises til generelle utviklingstrekk, som at det digitale er en større del av barn og unges liv.

Selv om barn og unge noen ganger omtales sammen, er det kvalitative forskjeller ved et barn og en ungdom. Ungdomstid er en periode i livet store endringer, og en tid med både høy risiko, men også mye potensiale (Temple-Smith et al., 2016). Ungdommer opplever hurtig fysisk, kognitiv og psykososial vekst som påvirker hvordan de føler, tenker, tar beslutninger og forholder seg til verden rundt dem (WHO, u.å.; Temple-Smith et al. 2016; Newman & Newman, 2020). Ungdomstiden som en viktig overgangsperiode til voksenlivet, skiller seg derfor fra barndom.

2.1.2 Seksualitet og ungdom

Betydningen av seksualitet i ungdomstiden, må forstås gjennom både biologiske, psykologiske og sosiale forandringer (Temple-Smith et al., 2016 s. 4). En av de biologiske forandringene er starten på puberteten, med økende seksuelle impulser (Temple-Smith et al, 2016). Psykologisk skjer det en klargjøring for å ta voksne roller, som å ha romantiske relasjoner, ha sex, og å få barn. Sosialt skjer det et skifte fra vektlegging av familien som

opphav for retningslinjer for oppførsel og holdninger, til jevnaldrende som viktigste kilde (Temple-Smith, 2016). På den måten blir sosiale krefter med på å forme ungdoms seksualitet ved å etablere og re-etablere verdier og normer relatert til seksualitet og forventninger knyttet til kjønn (Temple-Smith, 2016, s. 4).

De biologiske, psykologiske og sosiale endringene i ungdomstiden utdypes i kapittel 3. Seksualitet er en viktig del av ungdomstiden, og det er store individuelle forskjeller i forhold til utvikling. Seksuell utvikling skjer gjennom hele livet (Temple-Smith et al., 2016).

2.1.3 Digital seksuell kommunikasjon og «sexting»

Når den generelle kommunikasjonen mellom ungdom i stor grad skjer via sosiale medier og mobiltelefonen, vil også utforskning av seksualitet og flørting bruke disse kanalene (Staksrud & Ólafsson, 2019). Det er ulike definisjoner på slik kommunikasjon, og internasjonalt brukes begrepet *sexting* hyppig. Det er en kombinasjon av to ord – sex og teksting, Sexting er i økende grad forsket på de siste årene (Jonsson et al., 2019). Ifølge Ojeda og Del Rey (2022) er det ingen samlet definisjon på begrepet sexting, og dette vil påvirke resultater fra forskningen som er gjort. I nyere studier er det likevel vanlig å inkludere all seksuell kommunikasjon som foregår digitalt, og det skilles ofte mellom sending, mottakelse og videresending. Meldingene kan være i form av tekst, bilder og videoer og det er ulik grad av seksuell karakter – fra eksplisitt til antydende (Ojeda & Del Rey, 2022). Få norske bruker begrepet sexting, men noen nyere rapporter og studier gjør det (Staksrud & Ólafsson, 2019).

2.1.4 Digitale seksuelle krenkelser og overgrep

Et viktig skille når det gjelder digital seksuell kommunikasjon er om det er ønsket eller uønsket (Frøyland et al., 2021). Det er imidlertid ikke et tydelig skille for når den ønskede kommunikasjonen går over til det som kan karakteriseres som et digitalt seksuelt overgrep, men det kan forstås ut fra gjeldende lovverk, førende diskurser og moralske holdninger, og ungdommenes egen opplevelse.

Konsekvensene av sexting kan plasseres på et kontinuum, fra de mest negative til de mest positive sidene (Doyle et al., 2021). Praksisen er karakterisert av sine psykologiske, sosiale og atferdsmessige konsekvenser, som kan lede til etiske, moralske konflikter sammen med hensyn til privatliv og beskyttelse av personlig innhold (Ojeda & Del Rey, 2022). Det er et bredt spekter av handlinger som inngår i digitale seksuelle overgrep, og også disse kan

plasseres på et kontinuum, fra seksuelle krenkelser som å få tilsendt uønskede bilder, til press og tvang om å utføre seksuelle handlinger med digital overføring (Frøyland et al., 2021). Straffeloven definerer hva som betegnes som overgrep og ikke, men en utfordring her er at de grensene som trekkes opp i Straffeloven, ikke nødvendigvis reflekterer individers opplevelser eller sosiale normer for mellommenneskelige relasjoner (Frøyland et al. (2021, s. 28). Det vil si at det kan oppstå situasjoner som kan defineres som seksuelle overgrep etter Straffeloven, men som ikke oppleves som overgrep enten ut fra offentligheten, eller fra de involverte. Eller motsatt, at det som oppleves som seksuelle krenkelser eller overgrep, ikke stemmer med definisjonen i Straffeloven. Noen former for digitale seksuelle krenkelser og overgrep beskrives under.

Spredning av bilder uten samtykke, kan være seksuelt overgrep og det vanligste her er deling i private nettverk (Frøyland et al., 2021). Å få tilsendt seksualisert bildemateriale uten at det er etterspurt, kan også være et seksuelt overgrep. Personlig seksuelt materiale som brukes til å presse den utsatte til å gå med på andre seksuelle handlinger, som å dele flere bilder eller utføre seksuelle handlinger, er seksuell utpressing og kan betegnes som seksuelt overgrep (Frøyland et al., 2021; Straffeloven, 2005). Andre alvorlige former for digitale seksuelle overgrep kan involvere fysiske overgrep i kombinasjon med det digitale. Et eksempel er videooverførte voldtekter av barn eller ungdom. Felles for seksuelle overgrep og krenkelser er ubalansen i relasjonen og kan oppsummeres i følgende definisjon på seksuell vold: «Seksuell vold innebærer at noen bryter en persons rett til å selv bestemme om de vil inngå i en seksuell interaksjon, eller et barns rett til å ikke bli involvert i en seksuell interaksjon» (Frøyland et al., 2021, s. 15).

Flere studier viser at jenter er mer utsatt for digitale seksuelle krenkelser og overgrep enn gutter (Wood et al, 2015; Staksrud & Olafsson, 2019; Frøyland & Stefansen, 2023). Menn og gutter utgjør størsteparten av overgriperne når det gjelder fysiske seksuelle overgrep, og det samme gjelder på internett (Lassemo et al., 2022). Det er også en økende andel forskning og profesjonelle som bruker begrepet *seksuelt skadelig atferd* eller SSA, som betegner når barn og unge har en problematisk eller skadelig seksuell atferd – for eksempel at de utfører seksuelle handlinger utover andres grenser (Ericsson, 2021). Hvordan dette spiller inn i digital seksuell kommunikasjon hos ungdom, utdypes i kapittel 4.

2.2 Lovverk

I 1991 ble FNs barnekonvensjon ratifisert i Norge, og vi forpliktet oss med dette til at barn har menneskerettigheter og at de har rett til spesiell hjelp og beskyttelse. Barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved alle handlinger som berører barn, og partene pådrar seg å sikre barnet den beskyttelse og omsorg som er nødvendig for barnets trivsel (Barnekonvensjonen, 1989, artikkel 3). Videre skal de institusjoner og tjenester med ansvar for barns omsorg eller beskyttelse, rette seg etter de standarder som er fastsatt av myndighetene, særlig med hensyn til sikkerhet, helse, personalets antall og kvalifikasjoner (Barnekonvensjonen, 1989, artikkel 3). I 2018 ble også Lanzarote-konvensjonen tatt inn i Norges lovverk. Formålet med Lanzarote-konvensjonen er å forebygge og bekjempe alle former for seksuell utnyttning og seksuelt misbruk av barn, beskytte utsatte barns rettigheter og å fremme nasjonalt og internasjonalt samarbeid (Regjeringen, 2019; Lanzarote-konvensjonen, 2007). I konvensjonen konstateres det at blant annet at grunnet bruk av informasjons- og kommunikasjonsteknologi, så er det et urovekkende omfang av seksuell utnyttning og misbruk av barn, internasjonalt og nasjonalt (Lanzarote-konvensjonen, 2007).

I tillegg til disse konvensjonene har Norge egne lover og rettigheter som, som Grunnloven, Menneskerettighetskonvensjonen, Barnevernsloven og Straffeloven. Barnekonvensjonen skal fungere som en overordnet lov som spesifiserer barns rettigheter, og i det følgende vil jeg trekke fram relevante rettigheter fra Barnekonvensjonen knyttet til beskyttelse og frihet. I tillegg vil det redegjøres for relevante paragrafer i straffeloven som omhandler seksuallovbrudd.

2.2.1 Barns rett til vern og beskyttelse

Barn har rett til beskyttelse mot «alle former for fysisk eller psykisk vold, skade eller misbruk, vanskjøtsel eller forsømmelig behandling, mishandling eller utnyttning, herunder seksuelt misbruk (...)» (Barnekonvensjonen, 1989, artikkel 19). Det presiseres videre at beskyttelsestiltak bør omfatte forebygging, behandling, oppfølging og mer. I artikkel 34 gjentas det at barn skal beskyttes mot alle former for seksuell utnyttning og seksuelt misbruk, og her presiseres det at partene skal treffe egnede tiltak for å hindre at noen tvinger eller utnytter barn til enhver form for ulovlig seksuell aktivitet (Barnekonvensjonen, 1989, artikkel 34). Dette gir et stort ansvar til både staten og alle involverte voksne som jobber med barn. Det betyr også at staten har et ansvar for å beskytte barn mot utnyttning og misbruk på nett, da *enhver form* inkluderer digitale seksuelle overgrep.

Barn som kan ha utført straffbare handlinger, har også rett til beskyttelse. Artikkel 40 beskriver barns rett til å bli behandlet på en måte som fremmer barnets følelse av verdighet og egenverd. Behandlingen skal styrke barnets respekt for andres menneskerettigheter og grunnleggende frihet, og ta hensyn til barnets alder. Det skal legges vekt på å fremme barnets reintegrering, slik at det påtar seg en konstruktiv rolle i samfunnet (Barnekonvensjonen, 1989, artikkel 40). Dette er relevant i de tilfellene der det utføres lovbrudd der både gjerningspersonen og den utsatte er under 18.

2.2.2 Barns frihetsrettigheter

En rekke av artiklene beskriver rettigheter knyttet til barns frihet. Noen handler om at barn har rett til å uttale seg og bli hørt, samt at barnets synspunkter vektlegges i samsvar med alder og modenhet (Barnekonvensjonen, 1989, artikkel 12). Barn har rett til ytringsfrihet, og i det ligger det frihet til å søke, motta og meddele opplysninger og ideer av ethvert slag uten hensyn til grenser, enten det skjer muntlig, skriftlig eller på trykk, i kunstnerisk form eller gjennom en hvilken som helst uttryksmåte barnet måtte velge. (Barnekonvensjonen, 1989, artikkel 13). Dette er også relevant i forhold til kommunikasjon unge imellom, og artikkelen gir også noen begrensninger til ytringsfriheten. Utøvelsen kan begrenses kun hvis de er nødvendige av hensyn til andres rettigheter eller omdømme, eller for å beskytte nasjonal sikkerhet, offentlig orden eller offentlig helse og moral (Barnekonvensjonen, 1989, artikkel 13).

Barn har rett til privatliv, og skal ikke utsettes for vilkårlig eller ulovlig innblanding i sitt privatliv, herunder korrespondanse, eller utsettes for ulovlige angrep mot sin ære eller sitt omdømme (Barnekonvensjonen, 1989, artikkel 16). Barn har også rett til tankefrihet, samvittighetsfrihet og religionsfrihet (Barnekonvensjonen, 1989, artikkel 14).

2.2.3 Seksuallovbrudd

Kapittel 26 i straffeloven omhandler seksuallovbrudd og består av 30 paragrafer, fra §291-§320 (Straffeloven, 2005). Loven skiller mellom barn under 18 år, barn under 16 år og barn under 14 år, der førstnevnte har de strengeste strafferammene. Det er 16 år som er den seksuelle lavalderen i Norge. Barn under den seksuelle lavalder anses som å ikke ha samtykkekompetanse til å inngå i seksuelle relasjoner (Frøyland et al., 2021, s. 15). Selv om den seksuelle lavalderen er 16 år, har barn særskilt rett til beskyttelse, og seksuallovbrudd mot

unge under 18 år, straffes hardere enn lovbrudd mot voksne (Frøyland et al., 2021; Straffeloven 2005). Loven er heller ikke ment for å kriminalisere sex mellom jevnaldrende, og straff bortfalle «dersom de involverte er omtrent jevnbyrdige i alder og utvikling» (Straffeloven 2005, §308). Det kan for eksempel bety at det ikke nødvendigvis er kriminelt dersom to ungdommer på 15 og 16 år inngår i et frivillig, seksuelt forhold. Det kan også at en voksen person over 18 år, kan innlede et seksuelt forhold til en person under 18, men over 16, uten at det nødvendigvis betyr at det er ulovlig.

Flere av lovene kan bli gjeldende også i sammenheng med digitale seksuelle overgrep. Noen eksempler trekkes frem her. Paragraf 291 som omhandler voldtekt, beskriver at det er straffbart å ved vold eller truende atferd få noen til å ha seksuell omgang med andre eller seg selv (Straffeloven, 2005). Straffelovparagrafen om voldtekt gjelder dermed også digitalt. Paragraf 305 beskriver seksuelt krenkende atferd ovenfor barn under 16 år, og viser til straff for den som i «ord eller handling utviser seksuelt krenkende eller annen uanstendig atferd i nærvær av eller overfor barn under 16 år». Dette kan for eksempel være sending av seksuelt antydende eller eksplisitte meldinger, og følgende kan personer som gjør dette til barn under 16 år, risikere straff. Kjøp av seksuelle tjenester fra mindreårige er forbudt fra alle som er under 18 år (Straffeloven, 2005, §309) noe som betyr at f.eks. kjøp av nakenbilder eller seksuelle tjenester ikke er lovlig. Det er ikke kriminelt å selge egne nakenbilder.

Paragraf 311 beskriver at fremstilling av seksuelle overgrep mot barn eller fremstilling som seksualiserer barn, er forbudt (Straffeloven 2005). Herunder beskrives det at den som «gjør tilgjengelig eller på annen måte søker å utbre fremstillinger», kan straffes. Det kan for eksempel bety fremstilling og spredning av overgrepsmateriale på nett. Men det kan også bety at videresending av seksualiserte bilder kan gi straff, også de som i utgangspunktet ble tilsendt frivillig av den fremstilte. Det presiseres i loven at det gjelder fremstilling av barn under 18 år, men det åpnes for unntak av straff dersom personen i fremstillingen er mellom 16 og 18 år, og det foreligger samtykke og partene er jevnbyrdige i alder (Straffeloven, 2005, §311). Det betyr at det åpnes for at digital seksuell kommunikasjon kan skje basert på samtykke og frivillighet mellom for eksempel to ungdommer som er jevngamle, og at dette ikke automatisk innebærer kriminelle handlinger som kan straffeforfølges.

Verdt å nevne i denne forbindelse også, er at den kriminelle lavalder i Norge er 15 år, og at barn under 15 år ikke regnes som strafferettslig ansvarlig (Straffeloven, 2005, §20). I Norge har det de siste årene vært fokus på barn og unge med seksuelt skadelig atferd (SSA), og

oppfølging av disse (Ericsson, 2021; Frøyland et al., 2021). Dersom barn under 15 år begår seksuelle overgrep, er de ikke strafferettslig ansvarlig. Det vil i mange tilfeller likevel utløses en eller annen form for oppfølging eller behandling, for eksempel via barnevernet (Ericsson, 2021).

2.3 Politiske planer og strategier

En politisk plan eller strategi er dokumenter som omhandler politisk retning for ulike tema i samfunnet. De utgis av ett eller flere departement, og legger føringer for prioriteringer fremover (Regjeringen, u.å.). Et eksempel er Handlingsplan mot voldtekt, der arbeidet med planen koordineres av Justis- og beredskapsdepartementet (JD, 2019), i samarbeid med flere andre departement. Det er ministeren i de ulike departementene som har det overordnede ansvaret for oppfølgingen av planene og tiltakene, innenfor gjeldende budsjetttrammer (Barne- og Likestillingsdepartementet [BLD], 2018). De fleste planene inneholder tiltak på tvers av flere departement, der det beskrives hvem som har ansvar for å koordinere arbeidet. I Trygge foreldre – trygge barn, er det for eksempel Barne- og likestillingsdirektoratet som har ansvar for samordning mellom de ulike direktoratene, og for årlig rapportering på tiltakene. Tett kontakt med representanter fra kommunen og frivillig sektor beskrives som en forutsetning for å lykkes med strategien (BLD, 2018).

3. Teoretisk informasjon

I dette kapitlet beskrives teoretisk informasjon som skal bidra til å svare på studiens problemstilling og forskningsspørsmål. For å forstå digital seksuell kommunikasjon blant ungdom, er det nødvendig med kunnskap om ungdoms utvikling generelt og seksuell utvikling spesielt, samt mekanismer som fremmer og hemmer en sunn seksualitet. Jeg har valgt å se på kunnskap som oppsummerer teorier om utvikling, fremfor å fremstille en teori. De ulike teoriene vektlegger forskjellige ting, og fokuserer i større eller mindre grad på fysiske, kognitive, sosiale eller emosjonelle prosesser (Newman & Newman, 2020, s. 7). Alle delene er relevant for denne oppgaven. Til sammen utgjør teoriene grunnlag for et rikt og nyansert syn på ungdomstid. Ved å se på hver teori, finner vi unike bidrag til forståelsen av ungdomstiden. Teoriene bør ikke ses i kontrast til hverandre, men heller som deler av en helhet (Newman & Newman, 2020, s. 401).

3.1 Ungdoms utvikling

Ungdomstiden kjennetegnes av en periode med store endringer og både en overgang fra barn til voksen, samt en selvstendig viktig periode med iboende muligheter. Hjernen, hormoner og kroppen forandrer seg (Temple-Smith et al., 2016). Selv om det er store individuelle forskjeller på timing av puberteten og hvordan unge reagerer på det, er puberteten en tid der det skjer biologiske og psykologiske forandringer (Temple-Smith et al., 2016).

Utvikling er et produkt av interaksjoner mellom biologiske, psykologiske og sosiale systemer (Newman & Newman, 2020, s. 395). Hvilken retning utviklingen tar, avhenger av endringer i hvert av systemene, og er ikke fullt forutsigbar. Det kan for eksempel være at sosiale endringer, påvirker en ungdoms psykologiske utvikling i en bestemt retning, positiv eller negativ. Forandringer i et av systemene gir forandringer i de andre systemene (Newman & Newman, 2020).

Et viktig aspekt ved menneskelig utvikling er at utviklingsmessige forhold gjennom livet får betydning for hvordan utviklingen skjer videre. Det er koblinger fra nyfødt og barndom til ungdomstid, og fra ungdomstid til voksenlivet. Nyfødtperioden og barndom legger det biologiske, psykologiske og sosiale grunnlaget for vekst i ungdomstiden (Newman & Newman, 2020, s. 396). For å forstå ungdomstiden, må vi ta innover oss at all utvikling frem til starten på ungdomstiden, har betydning.

3.1.1 Biologisk utvikling

Det skjer mange biologiske endringer i ungdomstiden. Selv om starten på puberteten er vanlig å betegne som starten på ungdomstiden, er det ikke en plutselig endring som oppstår. Pubertet er en prosess som biologisk sett har startet ved unnfangelse, med gradvise forberedelser og økt modning (Temple-Smith et al., 2016, s. 35). De fleste ungdommer kommer i puberteten en gang mellom 9 og 16 år, og en rekke faktorer kan påvirke dette, som arvelige faktorer, etnisitet, vekt, miljømessige forhold og stress (Temple-Smith et al., 2016). Puberteten innebærer overgangen fra barn til voksen, seksuell modning og å bli i stand til reproduksjon (Newman & Newman, 2020).

Evolusjonsteorier bidrar til å se utviklingen som del av en tilpasning som har skjedd over tusenvis av år. Den mentale kapasiteten til å løse overlevelsesrelaterte problemer modnes, og evnen til å fungere i en sosial gruppe økes (Newman & Newman, 2020). Utvikling av evnen til å finne en make, til å reprodusere og oppdra barn er også sentral i ungdomstiden. Med fysisk modning og økende nevrologisk plastisitet, følger også forhøyet motivasjon for å oppsøke en «mengde høyst opphissende, noe skumle, høyt belønnende første erfaringer» (Suleiman et al., 2017, s. 211). Denne endringen er viktig i forhold til studiens problemstilling, det er viktig kunnskap at unge er «programmert» til å søke spenning og utforske.

En rekke hormonelle endringer påvirker både fysiske trekk og endring i atferd og prioriteringer, som utvikling av testosteron og østrogen (Temple-Smith et al., 2016). De hormonelle innflytelsene skjer ikke i et vakuum og påvirkes blant annet av innslag av pubertet, og sosiale og kulturelle faktorer spiller en viktig rolle (Suleiman et al., 2017). Det skjer hormonelle endringer før de synlige fysiske tegnene både hos jenter og gutter, og fysiske utviklingen kan gå raskere enn den psykologiske. Ifølge Suleiman et al (2017, s. 213) kan dette føre til at særlig jenter blir sett på som seksuelt attraktive før de selv opplever de nevrobiologiske endringene som påvirker motivasjon for å inngå i noe seksuelt. Det betyr at kroppslige, fysiske tegn på seksuell modning ikke nødvendigvis er en markør for modning i hjernen, og hjernen i ungdomstiden kan beskrives som «work in progress» (Temple-Smith, 2016). Jenter og kvinner er overrepresentert blant utsatte for overgrep og annen seksuell utnyttelse.

3.1.2 Psykologisk utvikling

Ifølge Newman og Newman (2020) inviterer de psykologiske teoriene oss til å tenke på ungdomstid som et utviklingsstadium, med kvalitative, distinkte trekk. Utvikling av selvet, emosjonell regulering, selv-oppfattelse og bevissthet rundt 'hvem er jeg' i relasjon til andre, står sentralt (Newman & Newman, 2020). Ungdomstiden innebærer at ungdommene opplever en slags identitetskrise, der de må finne ut hvem de skal være uten familien (Erikson, i). De søker og former komplekse sosiale bånd med andre unge som hjelper dem å definere deres «sense of selfhood» (Brandon-Friedman, 2017, s. 358). Prosessen med å finne eller utvikle sin nye identitet krisene er sentral. Dette er relevant for studien fordi ungdom har en iboende kraft i seg for å oppsøke andre, og særlig jevnaldrende, sin bekreftelse og søke etter hvor de hører hjemme og hvem de er.

Et fellestrekk ved de ulike teoriene som Newman og Newman (2020) trekker frem, er antagelsen er at mennesker er aktive og målorienterte. Altså at vi har et iboende ønske om måloppnåelse og vil søke etter å tilpasse oss, og strebe etter, at vi oppnår våre mål. Dette kan skape ubalanse, men også bidra til at ungdommen gjør tilpasninger og oppfører seg på en måte som bidrar til vekst. Ifølge Newman & Newman (2020, s. 396) er ungdomstiden en tid i livet der nye måter å tenke om fremtiden, identifisering av mål, planlegging av strategier for å oppnå mål, og revurdering av planer står sentralt. Det betyr at ungdoms utvikling vil påvirkes i stor grad av hvilke mål de anser som viktige. Dette vil igjen påvirkes av faktorer i andre deler av ungdoms liv, som biologiske, psykologiske og sosiale endringer.

3.1.3 Sosiologisk/økologisk utvikling

Mennesker er sosiale vesener og i ungdomstiden er særlig familie og jevnaldrende viktig (Newman & Newman, 2020). Samspillet i relasjonene i ungdomstiden har innvirkning på fysisk, kognitiv, sosial og emosjonell utvikling, samt identitetsutvikling og selvoppfatning (Newman & Newman, 2020, s. 395).

De sosiale og økologiske teoriene bidrar til å sette utviklingen inn i en kontekst. Utviklingen skjer ikke i et vakuum, men gjennom gjensidig påvirkning (Newman & Newman, 2020). Forståelsen av ungdomstid henger sammen med historisk og sosial kontekst. Ungdommen er integrert i forandrende sosiale, kulturelle og institusjonelle ritualer, lover, programmer, og policyer. Disse er alle med på å påvirke hva som er den lovlige definisjonen av ungdom,

hvilke rettigheter og ressurser som er tilgjengelig for ungdom, og ungdomstidens plass i et bredere livsperspektiv (Newman & Newman, 2020).

Noen individer er mer sensitive for miljøets påvirkning. Individuelle forskjeller i alle aspekter ved utviklingen, samt forskjellene i sosiale og kulturelle kontekster er viktige faktorer, og må anerkjennes og fremheves heller enn å prøve å eliminere det (Newman & Newman, 2020, s. 396). Dette kan for eksempel bety at særlig de med belastende opplevelser, som omsorgssvikt, overgrep eller andre faktorer, i tillegg kan ha en individuell sårbarhet som gjør dem særlig utsatt for negative sosiale påvirkninger.

3.2 Seksuell utvikling

Økende seksuelle impulser og starten på seksuell aktivitet er nøkkelfaktorer i overgang fra barn til voksen (Temple-Smith et al., 2016). Det innebærer potensial for både positiv og negativ påvirkning og retning for utviklingen. Beslutningene ungdom tar angående deres seksualitet og hva de gjør, hvilke holdninger og verdier de har, er formet av den spesifikke konteksten ungdommen lever i (Temple-Smith et al., 2016, s. 33).

Ungdommene skal håndtere store biologiske, psykologiske og sosiale endringer på relativt kort tid. En økende interesse og drifter som styres mot seksuelle impulser, gjør at ungdommene må forholde seg til nye problemstillinger. Noen av disse kan være valg om å være seksuelt aktiv eller ikke, å bruke prevensjon eller ikke, å inngå i seksuelle relasjoner eller ikke, samt å finne ut av akseptable seksuelle praksiser (Temple-Smith et al., 2016). Ifølge Suleiman et al. (2017) skaper de biologiske forandringene i hjernen et ideelt psykologisk klima for unges interesse i læring om romantisk og seksuell tiltrekning. Det betyr at ungdom er særlig mottakelig for kunnskap om seksualitet og en motivasjon for å inngå i romantiske relasjoner, som skaper et mulighetsrom for forebygging og påvirkning i forhold til sunn seksualitet og trygge rammer. Temple-Smith et al. (2016) trekker frem at det er spesielt viktig at ungdom klarer å integrere sine seksuelle følelser, behov og ønsker til et sammenhengende og positivt selvbylde.

Ut fra teorier om ungdoms utvikling, kan det hevdes at seksualitet både spiller en viktig rolle i utviklingen, og at seksuell utforskning ikke kan defineres som problematferd, men som en naturlig del av den seksuelle utviklingen. Seksuell aktivitet som er ikke-utnyttende og trygg, for både psykisk og fysisk helse, kan bidra positivt til unges utvikling gjennom økt uavhengighet, sosial kompetanse og selvtilitt (Temple-Smith et al., 2016). Samtidig er det en

tid der det potensielt kan oppstå hendelser som skader en sunn utvikling, og seksuell aktivitet kan skje for tidlig eller i upassende sammenhenger (Temple-Smith et al., 2016). Siden seksuell utvikling er en normativ del av ungdomsutvikling, med potensial for både positive og negative konsekvenser (Temple-Smith et al., 2016), er det nyttig å ha med noen faktorer som kan være fremmende og hemmende for en sunn seksualitet.

3.1 Støtte styrker og redusere risiko for dårlig utvikling

Ut fra teorier om ungdoms utvikling, er det mange faktorer som spiller en rolle for om utviklingen går i positiv eller negativ retning. Det er ikke et mål å gi en uttømmende liste over disse faktorene i dette kapitlet, men heller å trekke frem noen områder som er relevant for utvikling av strategier og planer som kan påvirke den seksuelle utviklingen hos ungdom. Samlet sett gir teoriene kunnskap om hva ungdomsutvikling er, og hva som kan fremme og hemme optimal utvikling. En styrke-basert tilnærming til ungdoms seksuelle utvikling vil være fruktbart for å fremme en sunn seksualitet (Newman & Newman, 2020; Brandon-Friedman, 2019). Dette innebærer ikke å overse risikoer forbundet med seksuell utvikling, men heller en anerkjennelse av disse, sammen med et balansert perspektiv på styrker og risikoer. En positiv tilnærming vil kunne gi både ungdom i risiko, og andre, muligheter for en god seksuell utvikling.

Å engasjere seg i handlinger forbundet med seksualitet og romantiske relasjoner, innebærer en viss risiko uansett om det er i den digitale eller fysiske sfæren. For å lykkes i romantiske og seksuelle relasjoner, må unge ville, like, tilnærme seg og lære av risiko-aktiviteter som å be noen på en date, bli forelsket, oppleve kjærlighetssorg – og prøve igjen (Suleiman et al, 2017, s. 212). Selv om ungdom har stor kapasitet for tilpasning, vil en kombinasjon av betingelser plassere noen ungdommer i risiko. Disse individuelle forskjellene indikerer et behov for fleksible og tilpassede tilnærminger til intervensjoner og retningslinjer (Newman & Newman, 2020).

Ut fra teorigrunnlaget, kan hvem som står i risiko variere, og avhenge av hva som skjer i de ulike biologiske, psykologiske og sosiale systemene. Tidlig pubertet trekkes frem som risikofaktor av flere (Newman & Newman, 2020; Temple-Smith et al, 2017), særlig for jenter. Viktig kunnskap om sammenhengen mellom kroppslig og mental modning, kan bidra til at barn og unge får tilpasset informasjon og tjenester. Et annet eksempel på ungdom i risiko er de som har opplevd seksuelle traumer. De kan ha problemer med å forstå seg selv som

selvbestemmende seksuelle vesener, samt finne ut av hvordan de traumatiske erfaringene påvirker både sin egen indre seksuelle identitet, samt sine seksuelle relasjoner (Brandon-Friedman, 2019, s. 362). Endringer i systemene kan gi mismatch mellom seksuell kapasitet, kognitiv utvikling og emosjonell respons, som kan føre til humørsvingninger, skadet empati, antisosial oppførsel, og dårlig beslutningstaking. Dette gjør unge sårbar for impulsiv atferd som ikke lenger er til deres eget beste (Temple-Smith et al., 2016).

Seksualitet er en essensiell del av ungdoms utvikling. For at utviklingen skal skje på en fordelaktig måte, må samfunnet og voksne som jobber med barn sørge for at de møtes på tilpassede måter og med god kunnskap og holdninger til sunn seksualitet. Ved å se ungdomstiden som et unikt vindu for å lære om seksuelle og romantiske relasjoner, så skaper det grunnlag for forpliktelser hos voksne. Som Brandon-Friedman (2019, s. 212) sier: «As with any learning experience, young people benefit from having supports and scaffolding to facilitate positive trajectories» Voksne kan fungere som støtte i læringen, og bidra med nyanserte perspektiv i forhold til impulser fra samfunnet og jevnaldrende. En positiv tilnærming kan hjelpe ungdom til å utforske og eksperimentere med deres kraftfulle lyster og følelser, samtidig som de utvikler ferdigheter for å håndtere dette og integrere det i egen identitet (Brandon-Friedman, 2019, s. 212).

Sosiale miljøer som har best sannsynlighet for å fasilitere tilpasningsdyktige overganger, kjennetegnes av toleranse for seksuelt og fysisk mangfold, god seksualundervisning, beskyttelse fra seksuelt press, og aksept i familien for barns utvikling og seksuelle modning (Temple-Smith, 2016). En av motpolene til dette vil være å påføre ungdommer skam. Ifølge Brandon-Friedman (2019) kan noen holdninger til seksualitet føre til dårligere møter med ungdommer. Det er derfor en viktig del av en god tilnærming å avdekke disse holdningene. Kunnskap om seksualitet kan bidra til å endre dårlige holdninger og dermed unngå å påføre ungdommer skam relatert til deres seksuelle utvikling. For eksempel sier Brandon-Friedman (2019) at sosialarbeidere kan unngå å påføre skam ved å utforske atferden på en positiv måte, samtidig som en er var for farer og balanserer selvbestemmelse med trygghet. Ungdom trenger både informasjon, ferdigheter og noen ganger beskyttelse (Temple-Smith, 2016, s. 4). God kunnskap om seksuell utvikling og en positiv tilnærming kan ut fra dette kan bidra til en sunn utvikling og god håndtering av risikoer.

4. Forskningsgjennomgang

4.1 Søkene

I hovedsak ble det brukt søkemotorer som Web of Science, PsychInfo, Oria og Idunn, for å hente vitenskapelig kunnskap på feltet. Søkeordene som ble brukt i første fase var knyttet til digitale seksuelle overgrep og ungdom, og flere søkeord ble benyttet, som for eksempel «nettovergrep», «online abuse», «online sexual exposure», kombinert med filter for aldersgruppe «youth» og «adolescents», samt årstall som i hovedsak var fra 2015 og nyere.

I de innledende søkene ble det klart for meg at det finnes mengder av litteratur og forskning knyttet til digitale seksuelle overgrep, og jeg jobbet tett opp mot problemstillingen min for å avgrense litteraturen. Jeg gikk over til å gjøre mer systematiske søk i databaser nevnt over, og førte logg over søkene. Etter hvert som min forståelse og kunnskap ble utvidet, endret også fokus seg fra digitale seksuelle overgrep, til å omhandle digital seksuell kommunikasjon. Det ble klart at «sexting» var et svært relevant begrep, som dukket opp hyppig i internasjonal litteratur som omhandler ungdom og seksuell atferd på nett. Siden det er et stort forskningsfelt, prioriterte jeg etter hvert å finne vitenskapelige «literature reviews» som oppsummerer kunnskap som er relevant for min problemstilling. I tillegg er det brukt søkeord knyttet til forebygging og policy. Når det gjelder norsk litteratur finnes det en stor mengde rapporter og såkalt «grålitteratur», og færre vitenskapelige artikler om tema. Denne kunnskapsgjennomgangen bygger derfor i stor grad på internasjonal litteratur, men det er også tatt med en god del rapporter for norsk sammenheng. Det er bevisst ikke tatt med noe fra strategier og planer, da disse utgjør utvalget mitt.

4.2 Barn og unge i medier – det digitale som integrert del av livet

Den digitale dimensjonen i menneskers liv har endret seg drastisk de siste tiårene. Der tid foran skjerm tidligere var begrenset til spesielle steder og tidspunkt, er det nå mer fleksibelt med smarttelefoner og nettbrett (Staksrud & Ólafsson, 2019). De mest populære aktivitetene barn og unge gjør daglig på nett, er å se videoer, høre på musikk, snakke med venner og familie, bruke sosiale medier og spille online spill (Smahel et al., 2020). Gjennomsnittlig bruker norske barn og unge internett litt under fire timer hver dag, og jenter bruker noe mer tid enn gutter, og det er økende tidsbruk med alder (Staksrud & Ólafsson, 2019).

Sosial interaksjon er vanlig over nett og et tydelig skille mellom den «digitale verden» og den «virkelige verden» blir derfor kunstig. EU Kids Online nettverket, som er en multinasjonal forskningsgruppe, anbefaler at man går bort fra det kunstige skillet, og heller fokuserer på «hvordan verden og våre relasjoner til andre mennesker medieres gjennom Internett» (Livingstone, Mascheroni & Staksrud, 2017, i Staksrud & Ólafsson, 2019, s. 17.). Det betyr at i stedet for å tenke på det som skjer på nett som en helt egen sak, så må det digitale ses i sammenheng med andre aspekter i livet. Frøyland et al. (2021, s.16) sier at dagens samfunn er preget av at et ønske om å forstå hvordan barn og unges digitale liv henger sammen med det fysiske. Muligheter og risiko er en viktig del av dette, og i økende grad tas det også hensyn til at barn og unge kan ha ulike forutsetninger for å håndtere opplevelser på nett, både positive og negative (Frøyland et al., 2021).

Staksrud og Ólafsson (2019) oppsummerer de norske funnene i EU Kids Online. De fleste norske barn, hele 92%, sier at de føler seg trygge på nett og opplever internett som et positivt sosialt sted. Til sammenligning er det 86% som sier de føler seg trygge hjemme. Følelsen av trygghet på nett øker med alder. Tre av fire synes andre er snille og hjelpsomme på nettet, og 80% rapporterer at de vet hva de skal gjøre om noen ikke er det. 29% synes det er lettere å være seg selv på nettet enn når de er sammen med andre ansikt til ansikt, og gutter snakker i større grad enn jenter om personlig ting på nettet som de ikke snakker med andre om ansikt til ansikt (Smahel et al., 2020). De aller fleste barn har en profil på sosiale medier, og denne andelen har økt fra undersøkelsen i 2010 til den som ble gjennomført i 2018, med en særlig stor økning blant barn under 13 år (Staksrud & Ólafsson, 2019). Andelen som har opplevd noe som har plaget dem eller opprørt dem via internett er stabil når en sammenligner 2010 og 2018.

Risikoene som er forbundet med økende digitalisering er mange, og Staksrud og Ólafsson (2019) deler det inn i tre grupper: Risiko knyttet til *innhold*, til *kommunikasjon* og til *egen atferd* på nett. Den første kan handle om reklame rettet mot barn og unge, seksuelt innhold eller falske nyheter. Risiko knyttet til kommunikasjon kan handle om innsamling av persondata, mobbing, grooming, eller overtalelse knyttet til selvskading. Eksempler på risiko knyttet til egen atferd er ulovlig nedlasting, mobbing av andre, lage eller laste opp pornografisk materiale, råd og oppmuntring til andre om for eksempel selvmord eller slanking (Staksrud & Ólafsson, 2019).

Overordnet er det fordeler og ulemper ved det at det digitale er en integrert del av unges liv. Det digitale kan ikke velges bort og vi trenger å forholde oss til det. Relevant for denne oppgaven er risiko og muligheter som knytter seg til seksualitet og det digitale aspektet ved det, hvordan er det knyttet til ungdommers liv?

4.3 Ungdoms seksualitet på nett

Det er viktig å få frem ulike sider ved digital seksuell kommunikasjon. På den ene siden kan kommunikasjonen være positiv og utviklende, men på den andre siden kan den oppleves ubehagelig og krenkende (Frøyland et al., 2023). I det følgende vil jeg trekke frem noe av kunnskapen som finnes når det gjelder forekomst og konsekvenser ved seksuell digital kommunikasjon og noe om ungdommenes egen stemme – hvorfor engasjerer de seg i digital seksuell kommunikasjon? Videre trekkes det frem kunnskap om hvordan samfunnet snakker om fenomenet, og hvilke likheter og forskjeller som finnes mellom kjønn.

4.3.1 Forekomst

Flere har undersøkt forekomst av digital seksuell kommunikasjon hos unge, ofte med ulik innfallsvinkel. Definisjoner varierer, og dette vil påvirke hvordan tall på forekomst fremkommer (Ojeda & Del Rey, 2022). Gjennom systematiske søk har jeg likevel forsøkt å finne en stor andel forskning som til sammen får frem et bilde av status rundt hvor vanlig eller uvanlig dette fenomenet er.

Wood et al (2015) har undersøkt forekomst av sexting i intime relasjoner, på tvers av fem land i Europa, der Norge var ett av dem. Alderen på respondentene var 14-17 år. Resultatene viste at av de fem europeiske landene, var Norge er et av de landene med høyest andel av unge som sender seksuelle meldinger, 30% oppga at de hadde gjort dette. 36% hadde mottatt seksuelle meldinger. 30% av de som hadde sendt meldinger selv, hadde opplevd at bilder av dem ble videresendt, og 13% oppga at de selv hadde videresendt et bilde de hadde mottatt. Lignende tall finner vi fra EU Kids Online undersøkelsen, som viste at 32% av norske ungdommer har opplevd å få seksuelle meldinger (Staksrud & Ólafsson, 2019). Resultater fra en meta-analyse med flere land inkludert, fant at en av fem unge sender, en av tre mottar seksuelle meldinger, og en av syv videresender seksuelle bilder uten samtykke (Mori et al., 2022). Selv om definisjoner på sexting varierer i de ulike studiene, er bildet likevel slik at det er en betydelig andel unge som engasjerer seg i denne praksisen.

Siden også aldersspennet varierer i de ulike undersøkelsene, og det er forskjell på et barn på 9 og et på 17, så er det verdt å nevne noe i forhold til dette. Wood et al (2015) fant at forekomsten av sexting var økende med alder. Tilsvarende fant Döring (2014) at sexting var mye mer vanlig hos voksne enn hos unge, og at det var økende med alder i ungdomstiden. Resultater fra EU Kids Online survey i 2020, viste også høyere forekomst blant de eldste ungdommene, der for eksempel de som mottok seksuelle meldinger varierte fra 8% til 39%, ut fra land og alder (Smahel et al., 2020). Mori et al. (2022) sammenlignet forekomst av sexting fra 2016-2020 med tidligere resultater som viste at yngre ungdommer nå mottok seksuelle meldinger i samme hyppighet som de eldre, mens det fremdeles var betydelig forskjell når det gjelder å sende seksuelle meldinger. Selv om vi ikke har noen klare tall på forekomsten av sexting, er det klart ut fra forskningen at dette foregår i utstrakt grad, og at det er økende hyppighet med alder gjennom ungdommen (Doyle et al., 2019, s. 158)

4.3.2 Konsekvenser

Sexting kan være ønsket og uønsket, og det er derfor viktig å skille mellom dette. Men også uønskede meldinger kan være problematisk og ha skadepotensiale (Staksrud & Ólafsson, 2019). I en metaundersøkelse fant Madigan et al. (2018) at en av fem opplevde uønsket online eksponering, en av ni opplevde uønskede seksuelle oppfordringer. De fleste norske barn og ungdom har ikke opplevd å ha blitt bedt om seksuelle meldinger når de ikke har ønsket å gjøre dette selv, 77% av totalen, og 97% av 11-12-åringene. Det kan tyde på at gjensidighet ofte er utgangspunkt i kommunikasjonen.

Doyle et al (2021) har gjort en litteraturstudie på konsekvenser av sexting. Konsekvensene beskrives å befinne seg på et kontinuum – fra svært skadelige og alvorlige problemer, til positive konsekvenser i relasjoner og for ungdoms utvikling. Noen av de potensielle negative konsekvensene er at det er økende sannsynlighet for å bli offer for uønskede hendelser og overgrep. Funnene viser at sexting som befinner seg i en gjensidig, samtykkende kontekst, kan gi dypere tillit, intimitet og kontakt mellom partnere, og på den måten bidra positivt til unges seksuelle utvikling (Doyle et al., 2021, s. 95). Funnene fremhever at det ikke er et enkelt svar på opprinnelsen av konsekvenser når det gjelder ungdom som sexter, men at det nyansert og komplekst (Doyle et al., 2021).

En av de konsekvensene som trekkes frem av flere, knytter seg til videresending av meldinger med seksuelt innhold, særlig bilder og videoer. Ojeda og Del Rey (2022) trekker frem dette

som en av de viktigste konsekvensene å forstå når det kommer til sexting. Lite kontroll over hva som skjer videre med bildet, begrenset mulighet til å stoppe spredning, og mobbing er noe av det som kan gjøre konsekvensene av videresending alvorlig for den utsatte. Ifølge Doyle et al. (2021) var det en stor andel unge som rapporterte positive følelser etter å ha sendt et bilde. Jenter rapportere negative følelser oftere enn gutter. Når det gjelder videresending av bilder, rapporterte 83% av jentene i Norge at dette hadde utelukkende negativ effekt på dem, mens for få gutter rapporterte at bilder var videresendt, til å presentere resultat knyttet til effekt (Wood et al., 2015), s. 155).

Det er også slik at hvordan ulike instanser møter unge som involverer seg i sexting kan få ulike konsekvenser. Noen møtes på en stigmatiserende måte som fører til problemer blant de jevnaldrende og får frem følelser som ydmykelse og skam for de involverte (Doyle et al., 2021, s. 94-95). Dette viser at måten vi møter de unge på, har betydning for utfallet vi får. I tillegg er det subtile individuelle forskjeller i de ulike delene av ungdoms utvikling – som kognitiv, sosial, emosjonell, fysisk og seksuell utvikling – i tidlig og sen ungdomstid, og siden dette varierer vil også konsekvensene variere i stor grad (Doyle et al. 2021). Noen unge er mer utsatte enn andre, og hvor de er i utviklingen får betydning for hvor hardt de rammes av konsekvensene.

4.3.3 Ungdom som er mer utsatt for negative opplevelser

Ifølge Frøyland og Stefansen (2023, s. 4) peker forskningen samlet sett mot at unge som er mer risikoutsatte, også er mer utsatt for ubehagelige seksuelle medier. Doyle et al. (2021) fant at de som rapporterte om vold i partnerforholdet, i høyere grad enn andre rapporterte om sending av seksuelle bilder. Ifølge Lassemo et al. (2022) er sårbare barn, eller barn som har blitt utsatt for andre typer overgrep, i større fare for å bli ofre for seksuelt misbruk på nett. Ifølge Smahel et al. (2020) er norske barn i høy risiko for å møte på seksuelle meldinger, sammenlignet med andre land.

Frøyland og Stefansen (2023) har undersøkt forekomst av digitale seksuelle krenkelser. Selv om det er et begrenset til Oslo-ungdom, er resultatene likevel lignende med andre undersøkelser. De fant at unge som har opplevd digitale seksuelle krenkelser, oftere rapporterer om andre typer negative erfaringer. Eksempler på negative erfaringer er vold, fysisk seksuell trakassering og helseplager (Frøyland & Stefansen, 2023, s. 1). I tillegg har rapporteres egen problematferd også til de som har opplevd digitale seksuelle krenkelser, som

røyking og høyt alkoholkonsum. Nivået av utsatthet er også høyere blant unge som bruker sosiale medier mye og de som opplever press om å få mange «likes» og å ha mange følgere på slike plattformer (Frøyland & Stefansen, 2023, s. 1).

Jonsson et al (2019) har utforsket svenske ungdommers erfaringer med kontakt over nett som har ledet til digitale seksuelle overgrep, og studert sammenhenger med sosiodemografisk bakgrunn, erfaringer med misbruk, relasjon til foreldre, helse og risikofaktorer. Resultatene viste at gruppen som var utsatt for overgrep, ikke skilte seg fra kontrollgruppen i forhold til sosiodemografisk bakgrunn, men hadde signifikant mer tidlige erfaringer med ulike former for misbruk. Det var også mer risikoatferd, dårligere psykisk helse, dårligere relasjoner med foreldre og lavere selvtillit i denne gruppen. Overgrep over nett uten fysiske overgrep var forbundet med dårligere psykisk helse, minst på samme nivå som fysiske seksuelle overgrep (Jonsson et al., 2019). Ifølge Lassemo et al. (2022) vil barns behov for å utforske sin seksualitet, kombinert med naivitet og den generelle sårbarhet som ligger i det at de er barn, skape et mulighetsrom for overgripere på søken etter mindreårige for egen seksuelle tilfredsstillelse.

4.3.4 Ungdommenes egen stemme

Det kan være mange årsaker til at unge engasjerer seg i digital seksuell kommunikasjon, og det er viktig å få frem de unges perspektiv for en større forståelse av fenomenet. Wood et al. (2015) spurte deltakerne hvilken motivasjon som lå bak det å sende seksuelle meldinger. De mest vanlige svarene på tvers av kjønn og land var: fordi partnerne ba om det; for å føle seg sexy eller flørte; som svar til et bilde partneren hadde sendt; og som en spøk. Lignende funn fant Doyle et al. (2021) i sin oppsummering at de hyppigst rapporterte årsakene for motivasjon for sexting var 1. som svar til et lignende bilde partneren har sendt, 2. for å flørte eller føle seg sexy, og 3. fordi partneren spurte om det. Andre årsaker var for å være morsom, fordi partneren presset dem til det, for å bevise ens følelser, for å få oppmerksomhet og for å vise seg frem.

Van Ouytsel et al. (2017) har utforsket belgiske ungdommers motiver for å involvere seg i sexting, og konsekvensene de relaterer til sexting. Analysene viste at det ofte var flørting og romantiske relasjoner som var motivasjon. Men det var også andre motiver, som frykt for å miste en kjæreste eller press fra den andre parten. Ungdommenes erfaringer var at jenter var særlig utsatt for negative konsekvenser ved sexting. Noen av motivasjonsfaktorene for sexting

handler også om ikke-seksuelle behov. Det kan handle om å ha det gøy, for å få bekreftelse, å bli sett av andre eller fordi man tror det er forventet fra partneren når man er i et forhold (Van Ouytsel et al., 2017).

4.3.4 Diskurser og holdninger

Det betyr noe hvordan vi snakker om både digital seksuell kommunikasjon og overgrep. Eksplisitte og implisitte holdninger og hvordan vi tenker om fenomenet kan komme til uttrykk på ulike måter når mennesker møter på dette, enten det handler om terskel for å anmelde, eller om hvordan hjelpeapparatet møter utsatte, forebygging og seksualundervisning.

I et fokusgruppeintervju av belgiske ungdommer fant De Ridder (2019) at det var følgende diskurs blant unge: Sexting bryter med normene for god oppførsel online, og stigmatiserende responser som mobbing og «shaming» ble normalisert. Det betyr at ungdom var forventet å skulle opptre etter normene, og de som ikke gjorde det måtte forvente og «fortjente» negative responser. Charteris et al. (2018) har intervjuet foreldre til unge jenter som er aktive på sosiale medier, som Snapchat. Resultatene viste at tabuer rundt kvinners seksualitet kunne forverre potensialet for at mobbing og utnyttning skulle få feste seg i de sosiale mediene. Dette viser at holdninger og diskurser også påvirker og eksisterer blant ungdommer og foreldre.

Döring (2014) fant i sin gjennomgang av 50 artikler at 79% fremhever sexting som risikofylt atferd, noe hun betegner som «deviance discourse», altså en diskurs der sexting er avvikende fra normalen. Denne diskursen kjennetegnes av at sexting beskrives som risikofylt atferd, i sammenheng med seksuell vold, og negative konsekvenser som mobbing fra jevnaldrende og lover om seksualkriminalitet knyttet til barn. Dette bildet kan se ut til å ha endret seg litt, da flere av de nyere studiene beskrevet over, også trekker frem de mer positive sidene ved sexting. Döring (2014) beskriver også at avviks-diskursen er i ferd med å utfordres av «normalcy discourse», der sexting tolkes mer som normal intim kommunikasjon innen romantiske og seksuelle relasjoner, både blant unge og voksne. Ojeda & Del Rey (2022) fant at fleste studiene indikerer at hvorvidt sexting fremstår som problematisk atferd avhenger av situasjonen, kontekst og relasjonen, og om det er med samtykke eller tvang.

Flere faktorer påvirker hvilke diskurser som utvikler seg og hvilke holdninger som finnes i forhold til digital seksuell kommunikasjon. Massemedier er et eksempel. Korkmazer et al. (2020) har gjort en kvalitativ diskursanalyse av avis- og magasinartikler om unge og sosiale

medier, publisert i Belgia. De fant tre gjentakende diskurser: 1. problematisering av sosiale medier, 2. problematiseringen legitimeres av eksperter, og 3. dette resulterer i en kjønnset kategorisering, der unge jenter inkluderes i debatten, mens unge gutter og deres digitale erfaringer stort sett ekskluderes. Smahel et al. (2020, s. 31) trekker frem at det generelt er grunn til å se kritisk på hvilket inntrykk og holdninger vi har til risiko på nett. Ut fra undersøkelsen til EU Kids Online, vises det at i hvilken grad barn og unge eksponeres for farer på nett, ikke alltid samsvarer med foreldres frykt eller massemedias fremstilling.

Et av kjennetegnene ved noen deler av digital kommunikasjon, er muligheten til å være anonym. Lassemo et al. (2022) fant at voksne overgripere på nett sier at de opplever større distanse til overgrep på internett, og noen ser ut til å konstruere en annen virkelighetsoppfatning, preget av andre mønstre og grenser for interaksjon. For eksempel samtaler mellom overgripere på nett som snakker om barn som mindre virkelig og seksualisert, fri fra normer i samfunnet.

Til sammen viser forskningen om diskurser et bilde av hvordan mediers fremstilling og våre egne holdninger kan påvirke vårt syn på unge, på sosiale medier og hvordan en ensidig problematisering av ungdommer og seksualitet på nett kan gjøre området mer tabu og lite nyansert i forhold til forebyggende tiltak eller intervensjoner.

4.3.5 Kjønnforskjeller

Ifølge Smahel et al. (2020) er det en vanlig oppfatning at jenter favoriserer å være sosial på nett, men spørreundersøkelsen viste ingen eller små kjønnforskjeller når det gjelder besøk på sosiale medier. Det er en større andel av gutter som spiller online. Det er ingen kjønnforskjeller blant norske ungdom når det gjelder å sende digitale seksuelle meldinger, men jenter rapporterer at de får forespørsler oftere enn guttene (Staksrud & Ólafsson, 2019). På spørsmål om de har bedt noen på internett gi dem seksuell informasjon er det en overvekt av jenter som svarer «Aldri», og en overvekt av gutter som svarer «Noen få ganger», ellers ingen kjønnforskjeller. Det er mer vanlig at jenter opplever ødelagt rykte og negative effekter, og gutter har også rapportert opplevde positive effekter, som økt popularitet (Doyle et al., 2021; Ojeda & Del Rey, 2022). Jenter er signifikant mer opprørt enn gutter etter mottakelse av seksuelle meldinger (Smahel et al. 2020).

Wood et al. (2015, s. 159) peker på at forskningen de gjennomgikk indikerte at gutter kan utnytte at jenters seksualitet ses på en annen måte av samfunnet i forhold til deres seksualitet, ved å dele seksuelle bilder av deres partnere. Et eksempel på dette er at jenter som opplevde at et bilde av dem ble videresendt av en gutt, fikk negative konsekvenser for jentene, i form av dårlig rykte og skyld for å ha sendt bildet. Guttene, som var de som hadde utført noe ulovlig, kunne derimot oppleve positive konsekvenser, som å bli sett på som populære (Wood et al., 2015; Ojeda & Del Rey, 2022). Det er en klar overvekt av jenter blant de som blir utsatt for seksuelle overgrep, både fysisk og digitalt, og at de fleste overgripere er menn eller gutter (Lassemo, 2022; Wood et al., 2015). Menn og gutter som har vært utsatt for digitale seksuelle overgrep er selv disponert for å bli overgripere (Lassemo et al., 2022).

Flere trekker frem viktigheten av å unngå at jenter omtales som ofre, mens gutter omtales som overgripere (f.eks. Doyle et al. 2021). Poenget er at kjønnsforskjeller må løftes frem slik at man kan ta høyde for det i både seksualundervisning og holdningsendrende tiltak. Samfunnets holdninger til kjønn og seksualitet påvirker også digital seksuell kommunikasjon. Det er fare for at det pålegges mer skam på både gutter og jenter hvis en ikke er bevisst kjønnsforskjeller.

4.4 Strategier og tiltak for trygghet og risiko

Flere av studiene har anbefalinger om hvilke tiltak som bør prioriteres, og noen har sett på effekt og hvilke tiltak som er beskrevet. Dette er et viktig kunnskapsgrunnlag for min problemstilling. Ifølge Ojeda and Del Rey (2022) er det vitenskapelige bevis som støtter behovet for intervensjoner i forbindelse med sexting. Det finnes ikke så mye kunnskap om hvordan man effektivt skal forebygge de potensielle negative konsekvensene av sexting, og det er behov for å utvikle evidensbaserte strategier. Det er imidlertid en god del kunnskap og anbefalinger ut fra det kunnskapsgrunnlaget vi har.

Frøyland et al. (2021) har gjort en kunnskapsoppsummering om seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier. Noe av arbeidet med oppsummeringen er en gjennomgang av 70 norske styringsdokumenter og rapporter mellom 2005 og 2020, i tillegg til 28 styringsdokumenter fra Danmark og 54 fra Sverige. Her har de sett på om og hvordan digitale seksuelle overgrep tematiseres. Gjennomgangen viser at temaet nevnes i styringsdokumentene, men at det er varierende hvor inngående det behandles. De trekker frem at teamet blir mer sentralt i de nyere planene, og at et fellestrekk ved alle er vektlegging av

forskning og kunnskapsutvikling som sentralt. Overgrep mot barn og unge via digitale medier har et begrenset fokus i dokumentene fra både Danmark og Sverige (Frøyland et al., s. 131). Frøyland et al (2021) viser også at mye av det forebyggende arbeidet i Norge består av informasjonsarbeid og kunnskapsspredning. Tiltakene ser delvis ut til å ha endret fokus de siste årene, fra å vektlegge at barn må settes i stand til å håndtere det de møter av ubehagelige erfaringer, til å vektlegge hvordan man kan sørge for at personer ikke utfører slike handlinger (Frøyland et al. 2021, s. 160). En viktig lærdom som trekkes frem for politikktutforming, er hvordan perspektiver og begreper skaper rammer for hvordan man tenker om seksuelle overgrep i en digital kontekst, og at disse forståelsene derfor må gjøres eksplisitte (Frøyland et al. 2021, s. 160).

Av de 10 online undervisningskampanjene Döring (2014) har analysert, hadde alle hovedvekt på risikoperspektivet. Hun anbefaler at fokuset dreies fra avhold fra sexting til kunnskap om trygg sexting i befolkningen. Mer konkret bør kunnskapen bidra til å styrke ungdommers individuelle ferdigheter for å stå imot press fra jevnaldrende og å ta bevisste valg rundt sexting, som om, når, hvordan og med hvem, samt at det er gjensidig og ansvarlig (Döring, 2014). Videre bør det skapes et tryggere miljø ved å gjøre mer effektive anti-mobbe tiltak på skoler og i lokalmiljø, og ved å unngå straff og stigmatisering for gjensidig aldersadekvat seksuell utforskning (Döring, 2014). For mye fokus på risiko blant forskere, myndigheter, politikere, foreldre og lærere kan ha en fremmedgjørende effekt for barn og unge som opplever internett som en positiv sosial arena (Smahel et al., 2020). Det betyr at ungdom som inngår i digital seksuell kommunikasjon der opplevelsen er positiv, ikke vil kjenne seg igjen i en diskurs eller tiltak som utelukkende setter søkelys på risikoer. Det er derfor behov for å se på hvordan vi kan sikre at de som opplever risiko får den hjelpen og støtten de trenger, uten å fjerne de positive opplevelsene med bruk av internett. Mori et al. (2022) anbefaler at tidlig kunnskap om hvordan man opptrer på digitale arenaer og opplysning om sexting bør vektlegges, samt strategier for å håndtere uønskede seksuelle meldinger. Disse bør læres bort midt i barnealderen, pga. økende forekomst blant yngre barn (Mori et al., 2022).

Ojeda og Del Rey (2022) anbefaler at tiltak må fokusere på de ulike måter fenomenet oppleves og uttrykkes av unge, både sending, mottakelse og videresending. Sending er mest fremtredende i definisjoner brukt i artikler, det er behov for å skille mellom disse. Det er behov for en tilnærming som tar innover seg de positive og negative sidene ved digital seksuell kommunikasjon, og metarefleksjon av de ulike implisitte og eksplisitte normene når

det gjelder *sunn* og *normal*, i motsetning til *risikabel* og *avvikende* ungdoms seksualitet (Döring, 2014). Forebygging av risiko knyttet til sexting bør anerkjenne både ungdoms sårbarhet og seksuelle utforskning. Mange ungdommer kjenner til de negative konsekvensene sexting kan ha, men inngår likevel i praksisen, og ungdom utveksler tips for sexting og engasjerer seg i moralske diskurser. Offentlige kampanjer burde dekke deler av dette i stedet for å ignorere denne diskursen (Döring, 2014).

Döring (2014) påpeker at forebygging av risiko knyttet til sexting må sjekkes for kjønnsproblemer. Kjønnsstereotyper bør unngås og i stedet bør ungdommer opplyses om mekanismene ved kjønn, makt og ulikheter, seksuell dobbeltmoral, «slut shaming», seksuell vold, homofobi, etc. Doyle et al (2021) anbefaler at programmer må inkludere en kjønnst forståelse av sexting og samtidig sørge for at en positiv forståelse av unges seksuelle utforskning er integrert. Ifølge dem vil intervensjoner for sunne forhold som adresserer ulikheter i kjønn være mest effektivt. Van Ouytsel et al. (2017, s. 466) sin studie viser viktigheten av å gå i dialog med ungdommer om trygge måter å kommunisere på og å utfordre oppfatninger knyttet til kjønn når det gjelder atferd. Doyle et al. (2021) trekker frem at det er behov for å se sexting innen en bredere kontekst og opplæring i sunne forhold, og sammenligner med tiltak som har vist seg effektive for å endre folks holdninger til vold i hjemmet. Döring (2014) anbefaler også styrking av jenters seksuelle «empowerment» og at mer effektive kjønns-sensitive antimobbe-tiltak bør etableres på både individuelt og organisasjonsnivå.

Sosiale nettverk som plattform, og leverandører som utvikler og tilbyr ny funksjonalitet kan gjøre det vanskelig for hjelpeapparatet å henge med (Lassemo, 2022; Frøyland et al., 2021). Muligheten til å laste ned, lagre og distribuere skaper nye utfordringer for etterforskere og nye konsekvenser for de som blir utsatt (Lassemo, 2022, s. 46). Tiltak rettet mot dette kan derfor være nødvendig.

Ojeda og Del Rey (2022) understreker at tilnærming til sexting forblir uklar etter deres gjennomgang av artikler, men oppsummerer anbefalinger basert på litteraturen. Nesten halvparten anbefaler utvikling av spesifikke sexting programmer, og oppfordring til sunn og trygg bruk av internett og sosiale medier. Videre anbefalinger er å øke oppmerksomheten om konsekvenser og risiko som henger sammen med sexting, inkludere sexting i seksualundervisning, trene profesjonelle, fremme seksualetikk, øke oppmerksomhet rundt

kjønnsroller og stereotypier, utvikling av regler og protokoller, oppfordre til samarbeid mellom ulike involverte parter, jobbe med risikofaktorer forbundet med jevnaldrende, ta unges tanker og erfaringer i betraktning, forbedre skolemiljøet, utvikle tiltak tilpasset sårbare grupper, innføre nødvendige disiplinære og lovmessige tiltak, og integrere sexting i forebyggingsprogram om andre assosierte risikoer (Ojeda & Del Rey, 2022).

Det trengs mer forskning, men vi vet altså en del om hva som bør være med når tiltak og strategier skal utformes. Et nyansert perspektiv på digital seksuelle kommunikasjon bør vektlegges, der fokus på både risiko og muligheter fremheves. De unges stemme må komme frem, og kjønnsroller og stereotypier må tematiseres. Videresending må unngås og forebygging læres, men unge må også vite hva de kan gjøre når de mottar innhold, hvordan man sender trygt og hvordan stå imot forsøk på utpressing eller press til å dele bilder eller innhold man ikke ønsker selv (Ojeda & Del Rey, 2022). I denne studien ønsker jeg å bidra med å øke kunnskap om hvilke perspektiv og forståelser som finnes i norsk kontekst.

5. Metode

I dette kapittelet vil jeg først beskrive den vitenskapsteoretiske plasseringen av prosjektet, hvilket kunnskapssyn og metodologi det bygger på, og deretter hvilket forskningsdesign som er valgt for å besvare problemstillingen. Videre beskrives metoden som er brukt, hvordan datainnsamlingen har foregått, utvalget, og utføring av analysen. Kvalitet i forskningen beskrives ut fra prinsippene om troverdighet, overførbarhet, pålitelighet og gyldighet. Til slutt trekkes noen forskningsetiske hensyn frem.

5.1 Vitenskapsteoretisk plassering

Det finnes mange former for kunnskap, og vitenskapelig kunnskap er en av disse.

Vitenskapelighet henger ikke sammen med en bestemt forskningsmetode – det som er avgjørende for vitenskapelighet er hvordan kunnskapen innhentes og håndteres (Malterud, 2017; Grønmo, 2016). Vitenskapelig kunnskap skal være et resultat av «systematisk, kritisk refleksjon, til forskjell fra tilfeldige inntrykk og selvbekreftende påstander» (Malterud, 2017, s. 17). Samfunnsvitenskap bygger på systematisk forskning om ulike forhold i samfunnet, og hvilke metoder som anvendes, avhenger av hva slags forhold vi ønsker å få mer kunnskap om (Grønmo, 2016, s. 15).

Begrepene kvalitativ og kvantitativ referer til egenskaper ved de dataene som samles inn og analyseres. Grovt skissert blir kvantitative data uttrykt i form av tall, og data som ikke uttrykkes slik kan karakteriseres som kvalitative (Grønmo, 2016, s. 22). Dataene må ses som komplementære, de utfyller hverandre. Mitt prosjekt er en kvalitativ studie, og resultatene blir uttrykt i tekst.

5.1.1. Paradigmer, ontologi og epistemologi

Vitenskapelige paradigmer handler om hvilke grunnleggende antakelser en har om verden og om kunnskap om verden, og de ulike paradigmene bærer med seg noen viktige motsetninger mellom ulike å forstå kunnskap, sannhet og vitenskapelig tenkning på (Malterud, 2017).

Ontologi handler om hvordan vi oppfatter verden og virkeligheten, mens epistemologi handler om utvikling av kunnskap om verden og virkeligheten (Grønmo, 2016; Malterud, 2017). Et positivistisk paradigmes grunnforståelse er at verden består av stabile fenomener som kan observeres, måles, og sammenfattes som objektive fakta, og vitenskapens oppgave er å finne den objektive sannheten (Malterud, 2017, s. 26). Det fortolkende paradigmet bygger på andre

forutsetninger, og her settes subjektivitet i sentrum. Kontekst er viktig, og en forsker med en fortolkende tilnærming ser virkeligheten sosialt konstruert (Neuman, 2011). Forskerens subjektivitet ses som et sentralt og medvirkende redskap, og grunnforståelsen er at verden kan oppfattes i ulike versjoner avhengig av hvilket ståsted man har (Malterud, 2017; Neuman, 2011). Virkeligheten er i det sosiale, mellom mennesker og ting (Neuman, 2011). Min studie befinner seg innenfor det fortolkende paradigmet.

5.1.2. Hermeneutisk fortolkning

Innenfor den fortolkende tradisjonen er det flere ulike tilnærminger med ulike filosofiske røtter. Kvalitative metoder er forankret i det fortolkende paradigmet med røtter fra hermeneutisk filosofi, fenomenologisk filosofi og sosialkonstruksjonisme (Malterud, 2017, s. 35). Selv om det er mange viktige forskjeller mellom de ulike tilnærmingene, har de til sammen «levert et sentralt teoretisk grunnlag for det fortolkende paradigmet og de kvalitative metodene, der forståelse og utforskning av menneskelig subjektivitet og samhandling står i fokus» (Malterud, 2017, s. 29).

Sammenlignet med den fenomenologiske fortolkningen, foretas den hermeneutiske fortolkningen på et bredere grunnlag og i lys av en større sammenheng (Grønmo, 2016). Hermeneutisk fortolkning handler dermed i bred forstand om å gi mening til teksten, og mer presist om å klarlegge intensjoner og de bakenforliggende grunnene til at handlingen, verket eller teksten ble som den ble (Asdal og Reinertsen, 2020, s. 244). Hermeneutikk betyr fortolkningslære eller fortolkningskunst, og forskerens for-forståelse og helhets-forståelse spiller derfor en viktig rolle (Grønmo, 2016). Forskeren er et aktivt element i fortolkningen.

Hensikten med mitt prosjekt er å få frem de bakenforliggende begrunnelsene og meningene for ulike planer og strategier som skal analyseres og tolkes. I den hermeneutiske fortolkningsprosessen skjer det hele tiden en pendling mellom forståelse og for-forståelse, og mellom delforståelse og helhetsforståelse, som kalles «den hermeneutiske sirkel» (Grønmo, 2016, s. 394). Ifølge Malterud (2017, s. 28) legger hermeneutikken spesielt vekt på dette forholdet mellom deler og helhet, samt betydning av kontekst og selvrefleksjon, ved tolkning av tekst. Dette betyr ikke at forskeren ukritisk skal la analysen preges av sin for-forståelse, men at den er en sentral del av prosessen, og må gjøres eksplisitt. I denne sammenheng vil altså fortolkningsprosessen være preget av å forstå det som ligger «bak» teksten, å «avdekke»

eller «kle av» teksten, for å nå til dens grunn (Asdal & Reinertsen, 2020, s.244). Det er også formålet med min studie, der offentlige dokumenter analyseres og tolkes.

5.2 Forskningsdesign

I dette prosjektet har jeg gjort en kvalitativ innholdsanalyse av offentlige strategier og planer relatert til problemstillingen. Det er dokumenter som foreligger digitalt og tilgjengelig som utgjør mitt datamateriale. Det finnes ulike fremgangsmåter for å analysere dokumenter, og metoder som er mer og mindre rigide. Ifølge Grønmo (2016, s. 175), Kvalitativ innholdsanalyse er systematisk gjennomgang av dokumenter, med sikte på kategorisering av innholdet og registrering av data som er relevante for problemstillingen i den aktuelle studien (Grønmo, 2016, s. 175). Kvalitativ innholdsanalyse kan benyttes på alle typer dokumenter, både i form av tall, tekst og bilder (Grønmo, 2016, s. 175). For å gjøre analysen av dokumentene systematisk har jeg benyttet refleksiv tematisk analyse som metode (Braun & Clarke, 2021). Tematisk analyse er en metode for å systematisk «identifisere, organisere, og gi innsikt i mønstre av mening på tvers av datasett» (Braun & Clarke, 2012, s. 57, min oversettelse). Braun og Clarke (2022) understreker at det er flere tilnæringer til tematisk analyse, og at dette må klargjøres. Til grunn for min forståelse er det forfatterne nå kaller «reflexive thematic analysis» som vektlegger viktigheten av forskerens subjektive forståelse som en analytisk ressurs, og dens refleksive engasjement med teori, data og fortolkning (Braun & Clarke 2021, s. 330). Det er en måte å identifisere vanlige måter å omtale et emne, og å forstå disse (Braun & Clarke, 2012). Derfor passer det til mitt forskningsdesign, da jeg vil utforske hvordan digital seksuell kommunikasjon fremstilles, og hvilke forståelser som ligger bak disse fremstillingene. Braun og Clarke (2012) understreker at metoden er fleksibel og bare en metode for dataanalyse, og dermed ikke en helhetlig tilnærming til kvalitativ forskning. Det betyr at den metodiske tilnærmingen i mitt forskningsdesign er kvalitativ innholdsanalyse, men for å sikre kvalitet og systematikk i prosessen, bruker jeg refleksiv tematisk analyse som metode i analyseprosessen. Tilnærmingen består av seks steg, eller faser, men betyr disse ses ikke som en lineær prosess med strenge krav til å holde seg i en fase (Braun & Clarke, 2012). Det er en del av prosessen å forholde seg refleksivt til bevegelsen inn og ut av de ulike fasene. Hver av fasene beskrives under analysedelen senere i kapittelet.

5.3 Utvalg

5.3.1 Søkestrategi og datainnsamling

I starten av prosessen gikk jeg bredt ut med tanke på hvilke dokumenter som kunne inkluderes i utvalget. Flere rapporter og offentlige utredninger ble vurdert og jeg lagret 15 mulige dokumenter for analyse. Noen av dokumentene ble først funnet via innledende søk etter litteratur om tema, eller ved å utforske nettsider som bufdir.no, og ved å se i referanselistene til rapporter og artikler som jeg har skimlet. Dette ga meg oversikt over mulige dokumenter for analyse, som etter hvert ledet til en avgrensning for å se på statlige planer og strategidokumenter. Etter denne avgrensningen kunne jeg gjøre mer systematiske søk for å sikre at jeg hadde alle relevante planer og strategier, og dermed «avklare fokus for datainnsamlingen» (Grønmo, 2016, s. 175.) Prosessen med mer systematiske søk ble gjennomført ved å bruke ulike søkeord og filter på regjeringens hjemmeside. Det ble ført logg over søkeord, filter, antall treff, og hvilke dokumenter som kunne være relevante. Siden søkefunksjonen på Regjeringens hjemmeside ikke er avansert, valgte jeg også å se gjennom alle sidene for planer og strategier som var gitt ut av de departementene som kunne være relevant for min problemstilling. 21 planer og strategier utgjorde utgangspunkt for analysen, med visshet om at en god del av disse sannsynligvis ikke var relevante og ville bli ekskludert i prosessen. Grønmo (2016) sier at innsamling av data må gjennomføres av forskeren selv, på grunn av forskerens økende forståelse. Jeg gikk bredt ut for å sikre at ikke noen planer med relevant innhold skulle bli utelatt.

5.3.2 Eksklusjons- og inklusjonskriterier

Stortingsmeldinger og rapporter som er bestilt på oppdrag fra Regjeringen kunne også vært en del av utvalget. Siden det finnes et stort antall av disse kombinert med planer og strategier, og at disse ofte er svært omfattende dokumenter, så ble de i første omgang ekskludert fra utvalget. Underveis i analyseprosessen ble relevante rapporter, stortingsmeldinger, proposisjoner o.l. notert ned og vurdert inkludert i utvalget. Dette ble logget i eget dokument for å sikre kvalitet og gjennomsiktighet i prosessen.

Strategiene og handlingsplanene fra Regjeringen hadde oftest en varighet på 3-7 år. En avgrensning som ble gjort var derfor å inkludere den nyeste planen i de tilfellene det fantes flere versjoner, og å ekskludere planer fra før 2015, både ut fra oppgavens omfang og sannsynlighet for å finne noe direkte relevant. Dokumentene er knyttet til en kontekst, som også er avhengig av tiden vi lever i og som de er skapt i. Selv om digital seksuell kommunikasjon ikke nødvendigvis er et nytt fenomen, vurderte jeg at det var tvilsomt å finne

noe relevant i tidligere planer. Etter avgrensning ble gjort til nyere planer og strategier, kunne jeg også gå ut fra at alle relevante dokumenter finnes digitalt. Noen av dokumentene i utvalget er utgåtte planer som ikke har fått en nyere erstatning. De ble likevel tatt med i første omgang. Ifølge Grønmo (2016, s. 175) foregår datainnsamlingen parallelt med dataanalysen – etter hvert som tekstene studeres, analyseres og tolkes, blir problemstillingen bedre og bedre belyst, og forskeren får en økende forståelse av hvilke andre tekster som er relevante. Det er få planer og strategier som eksplisitt dekker digital seksuell kommunikasjon. Det var derfor viktig for meg å gå bredt ut, og inkludere alle planer og strategier der dette kan eller burde være tema. Alt som omhandler barn og unge, seksualitet, psykisk helse, overgrep, voldtekt, og andre tema relatert til barn og unge ble inkludert i første omgang. Underveis i analysen ble flere ekskludert, basert på om de inneholdt noe relevant til problemstillingen. Ifølge Grønmo (2016, s. 175) utgjør relevansvurderingene «en sentral del av den systematiske og grundige gjennomgangen av tekstenes innhold under datainnsamlingen», der det registreres ulike tekster som er særlig relevant for studiens problemstilling. Inklusjonskriterierene ble derfor at dokumentene skulle 1. inneholde noe om barn og unge, eller bare ungdom, 2. inneholde informasjon om enten det digitale livet eller seksualitet og/eller overgrep. Dokumenter ble ekskludert om de var for overordnet eller generelle. Eksempler på dette er «Digital hele livet» som handler om digitalisering av samfunnet og er en strategi for økt digital deltagelse og kompetanse i befolkningen. Økt digital kompetanse er også viktig for ungdom i forbindelse med seksuell kommunikasjon, men planen inneholder likevel ikke noe som kan besvare problemstillingen knyttet til forståelser. Planer og strategier som var svært spisset ble også ekskludert. Eksempler på dette er «Ingen å miste - Handlingsplan mot selvmord» og «Handlingsplan for kjønns- og seksualitetsmangfold». Den første inneholder beskrivelser av ungdom, og noe om digitale utfordringer, men likevel så spisset mot selvmord at den ble vurdert som ikke relevant for problemstillingen. Den siste inneholder en god del om seksualitet, men alt knyttet til skeive og kjønns mangfold, og ingenting om den digitale dimensjonen. Dokumenter som inneholdt relevant informasjon, men hadde samme og mer utdypende informasjon i andre dokument, ble også ekskludert. Dette gjaldt for eksempel «Mestre hele livet». Den ble ekskludert etter flere vurderinger, og et kapittel fra «Opptrappingsplan for barn og unges psykiske helse» ble inkludert. Den siste var både mer rettet mot barn og unge, inneholdt mer beskrivelser knyttet til det digitale, og den var nyere. Flere andre av de inkluderte dokumentene viste også til denne.

Jeg gjorde stadig nye vurderinger på om dokumenter skulle inkluderes, og om det var riktig å ekskludere dem. Dette hang sammen med det Grønmo (2016, s. 178) sier om at kriteriene for utvelgingen kan «bli revurdert og revidert eller nyansert etter hvert som stadig flere tekster gjennomgås, og etter hvert som stadig mer av innholdet blir registrert, vurdert og tolket». En oversikt over det endelige utvalget vises i tabell 1.

Offentlige rapporter blir ofte laget av forskere på oppdrag fra regjeringen, mens planer og strategier utformes av departementene (Regjeringen, u.å.) Planene og strategiene i mitt utvalg baserer seg derfor på ulike rapporter og kunnskapsgrunnlag, og er også utformet av ulike departement og noen med ulik politisk regjering. Strategier og handlingsplaner er overordnede dokumenter som legger føringer for kommunenes arbeid og prioriteringer. Dokumenter påpeker, formulerer, foreslår, bestemmer og flytter en sak i en bestemt retning og fra et sted til en annet (Asdal & Reinertsen, 2020).

Tabell 1

Oversikt over det endelige utvalget

Tittel	Årstall	Hovedmål/tema	Utgitt av
#Ungdomshelse	2016-2021	Strategi for ungdomshelse. Mål: Bidra til gode oppvekstvilkår, god psykisk og fysisk helse, og redusere sosiale forskjeller. Bedre lavterskel-tjenester, tverrfaglig samarbeid og gode pasientforløp Unge stemme skal høres i tjenesteutvikling Tilgjengelige og samordnede digitale tjenester Bedre kunnskapsgrunnlag om helse, levekår og tjenestetilbud til unge.	Departementene I regi av Helse- og omsorgsdepartementet (HOD)
Snakk om det! Strategi for seksuell helse	2017-2022	Strategi for seksuell helse Hovedmål: Bidra til å sikre god seksuell helse i hele befolkningen Delmål: Sikre kunnskap og kompetanse for å ivareta egen seksuell helse Reduksjon i antall uønskede svangerskap, aborter og smitte av seksuelt overførbare infeksjoner Sikre kunnskap og kompetanse på seksuell helse i helse- og omsorgstjenesten Sikre at helsepersonell respekterer og forstår brukere og pasienters seksuelle behov	Helse- og omsorgsdepartementet
Trygge foreldre – trygge barn	2018-2021	Regjeringens strategi for foreldrestøtte Overordnet mål: Bidra til at alle foreldre blir gode omsorgspersoner for sine barn. Prioriterte områder: Tilgjengelig informasjon til alle foreldre Treffsikre tilskuddsordninger Tilpasset støtte til foreldre med særlig behov	Barne- og likestillingsdepartementet (BLD)

		Kvalitetssikret og samordnet tilbud En sterk frivillig sektor Økt kompetanse og kunnskap	
Opptrappingsplan for barn og unges psykiske helse, kap. 3.4	2019-2024	Proposisjon til Stortinget Mål fra aktuelt kapittel: En trygg digital hverdag Økt kunnskap om betydningen av levevaner for barn og unges psykiske helse og livskvalitet.	Helse- og Omsorgsdepartementet i samarbeid med Departementene
Handlingsplan mot voldtekt	2019-2022	Sikre god forankring, helhetlig og samordnet innsats. Fem innsatsområder: Målrettet forebygging Hjelpetilbud etter voldtekt Oppfølging av gjerningspersonene Etterforskning og behandling i rettsapparatet Kunnskap og kompetanse	Justis- og beredskapsdepartementet (JD) I samarbeid med Barne- og likestillingsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet og Kunnskapsdepartementet (KD)
Rett på nett – Nasjonal strategi for trygg digital oppvekst	2021	Sikre barns rettigheter i det digitale miljøet og reell medvirkning. Øke barn og unges digitale kompetanse Øke den digitale kompetansen til foreldre og voksne som jobber med barn Beskytte barn og unge mot internettrelaterte overgrep, skadelig innhold og skadelig bruk Sikre barn og unges person- og forbrukervern Initiere forskning og gjøre kunnskap tilgjengelig Styrke koordinering av arbeidet for trygg digital oppvekst	Barne- og familiedepartementet (BFD)
Forebygging og bekjempelse av internettrelaterte overgrep mot barn. Nasjonal strategi for samordnet innsats.	2021-2025	Barn og unge skal være trygge på internett Bred samfunnsinnsats gjennom offentlig-privat partnerskap Kompetanse og kunnskap for forebyggende innsats Innsats mot overgrep – oppfølging og internasjonalt samarbeid	Departementene I regi av Justis- og beredskapsdepartementet

5.4 Analyse

Braun og Clarke (2012) og Grønmo (2016) skiller mellom en induktiv og deduktiv tilnærming til data. Den første betyr at tilnærmingen er drevet av hva datasettet inneholder, en «bottom-up»-tilnærming. En deduktiv tilnærming betyr at man har med seg en rekke konsepter og ideer som man bruker til å kode datasettet, en «top-down»-tilnærming (Braun & Clarke, 2012). Min tilnærming har vært litt begge deler, noe Braun og Clarke (2012) også beskriver er det som ofte skjer i praksis. Problemstillingen utgjør et viktig utgangspunkt for forskerens vurderinger av hvilke kontekstuelle eller teoretiske sammenhenger som er mest relevante for den spesielle teksten som skal kodes. Slik sett vil koder utvikles delvis induktivt, på grunnlag

av det empiriske materialet, dels deduktivt, med utgangspunkt i begreper og teorier fra tidligere forskning (Grønmo, 2016, s. 267).

I analyseprosessen var det derfor viktig å være bevisst på hvilke ideer og eventuelle forståelser jeg hadde med meg i prosessen, og reflektere over de ulike valgene jeg tok (Braun & Clarke, 2012). For eksempel hadde jeg tidlig i prosessen fått inntrykk av at det ble lagt mye ansvar på barn og unge, da ble det ekstra viktig å være bevisst at jeg ikke denne forståelsen skulle prege analysen. Selv om analyseprosessen er en ikke-lineær prosess, beskrives likevel analysen og arbeidet under hver fase.

5.4.1 Fase 1 – gjøre seg kjent med dokumentene

Ifølge Braun og Clarke (2012) består den første fasen i å gjøre seg kjent med dataene, og lese aktivt, kritisk og analytisk. I denne fasen ble alle planer først skimlet, og innledende kommentarer ble notert. Jeg benyttet relevante søkeord i selve tekstdokumentet for å sikre at jeg ikke har gått glipp av viktige områder i teksten. Notater og tekst ble så lest igjen slik at en ny vurdering ble gjort før avgjørelsen ble tatt om dokumentet ble inkludert eller ekskludert videre i prosessen. Målet for fase 1 var å bli godt kjent med dokumentenes innhold og legge merke til ting som kan være relevant for problemstillingen (Braun & Clarke, 2012). For å gjøre den fasen systematisk valgte jeg å kommentere direkte i PDF-filene, og etter hvert som jeg leste om igjen fokuserte jeg på å lese analytisk - ikke bare absorbere den overfladiske meningen av ordene, men lese ordene aktivt, analytisk og kritisk og tenke på betydning av dette (Braun & Clarke, 2012, s. 61). Underveis laget jeg en tabell der jeg krysset av for hvilke som var ekskludert, inkludert, med kommentarer på de jeg var usikker på. Jeg hadde også et eget dokument der jeg logget arbeid knyttet til analysen, slik at jeg kunne gå tilbake og se hva jeg hadde tenkt i forhold til ekskludering.

11 dokumenter ble ekskludert på bakgrunn av å ikke være relevant for problemstillingen. Ifølge Grønmo (2016, s. 176) er problemstillingen det faste holdepunktet i et opplegg som ellers er preget av stor fleksibilitet. Siden jeg gikk bredt ut i datainnsamlingen, var det også forventet at en del av dokumentene ikke kom til å være med videre etter fase 1. I noen tilfeller var det noe relevant informasjon, men likevel ikke noe nytt fra allerede inkluderte dokumenter. 10 dokumenter ble inkludert i utvalg fra fase 1, før jeg startet kodingen.

5.4.2 Fase 2 – generere innledende koder

Fase 2 i tematisk analyse handler om å generere innledende koder, og kodene er byggeklossene for analysen (Braun & Clarke, 2012, s. 61). Jeg brukte programmet Nvivo for å utføre kodingen, et program som jeg fikk tilgang til via UiB, og som har funksjoner for å systematisere prosessen med koding. Jeg startet først med dokumentet jeg tenkte det var mest sannsynlig at jeg kom til å finne mest om seksuell digital kommunikasjon, men etter koding av første dokument bestemte jeg meg for å utføre koding i kronologisk rekkefølge. På den måten kunne jeg lettere se dokumentene i sammenheng, da noen viser til de samme Stortingsmeldingene og relevante rapporter, samt at de er gitt ut av ulike regjeringer, og dermed i forskjellig kontekst. I denne prosessen merket jeg at jeg beveget meg mellom fase 1 og 2, og det ble etter hvert tydelig for meg at enda flere dokumenter måtte ekskluderes, enten fordi det var lite eller ingenting relevant for problemstillingen, eller fordi den informasjonen som var relevant, fantes mer utdypende i de andre dokumentene. Jeg endte i denne fasen opp med syv dokumenter, som beskrevet i tabell 1.

Ifølge Grønmo (2016) kan koder være deskriptive, fortolkende eller forklarende. Jeg merket at det var lettest å kode deskriptivt, og jobbet med å kode mer fortolkende. Det betrygget meg i prosessen at Braun og Clarke (2012) sier at koder nesten alltid vil være en blanding av deskriptive og fortolkende, og at det er viktig at de er relevant for problemstillingen, samt inkluderende, nøyte og systematiske. Grønmo (2016) beskriver åpen koding der man har problemstilling som rettesnor, men samtidig en overveiende åpenhet for empirien. På den måten er forskeren åpen nok til å oppdage uforutsette og overraskende empiriske fenomener, mønstre og sammenhenger (Grønmo, 2016, s. 268). Når alle dokumentene var kodet, hadde jeg til sammen 115 koder. Noen av disse lignet mer på tema, noe jeg kommer videre inn på i fase 3. Noen deler av teksten ble kodet under flere koder. Se tabell 2 for eksempler på koder. Ifølge Braun og Clarke (2012, s. 63) er fase 2 over når all data er fullt kodet, og data relevant til hver kode har blitt samlet. De trekker frem at det man er ute etter er nok koder til å fange både mangfoldet og mønstrene, og at koder bør finnes på tvers av de ulike datasettene, altså på tvers av dokumentene mine.

Tabell 2**Eksempler på koding i fase 2**

Utdrag fra tekst	Kodet som
<i>Undersøkelser tyder på at foreldre uttrykker mindre bekymring over barnas mediebruk i familier hvor barn og foreldre lett snakker sammen</i>	Muliggjøring for trygg digital oppvekst
<i>Å lære å respektere andres kropp og grenser er avgjørende for å forebygge krenkelser.</i>	Grenser og respekt
<i>Tilbud for barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd videreutvikles på helseområdet. Disse barna kan streve med atferdsvansker og grenser, omfattende relasjons problemer og en oppvekst med overgrep og omsorgssvikt.</i>	Forstå overgripere på nett Oppfølging av overgripere
<i>utfordrende å finne studier som kan brukes for å forstå hvordan barn og unge kan beskyttes mot skade. De fleste undersøkelsene er dessuten basert på kvantitative analyser og klarer derfor ikke å fange opp barn og unges opplevelser på en nyansert måte.</i>	Manglende kunnskap
<i>Gruppen beskrev blant annet at det snakkes mye om at ungdom deler nakenbilder og at det er et problem, men det snakkes lite om hvorfor de gjør det. Deling kan handle om flere ting: Om at man er stolt av kroppen sin og vil ha bekreftelse, men også om press og å ha makt over andre</i>	Digital seksuell kommunikasjon
<i>Gjennom den nye samlede strategien for seksuell helse ønsker regjeringen å bidra til et åpent og inkluderende samfunn der mangfold anerkjennes og tabuer, skam, fordommer og stigmatisering knyttet til seksualitet motvirkes.</i>	Skape gode holdninger

5.4.3 Fase 3 – lete etter tema

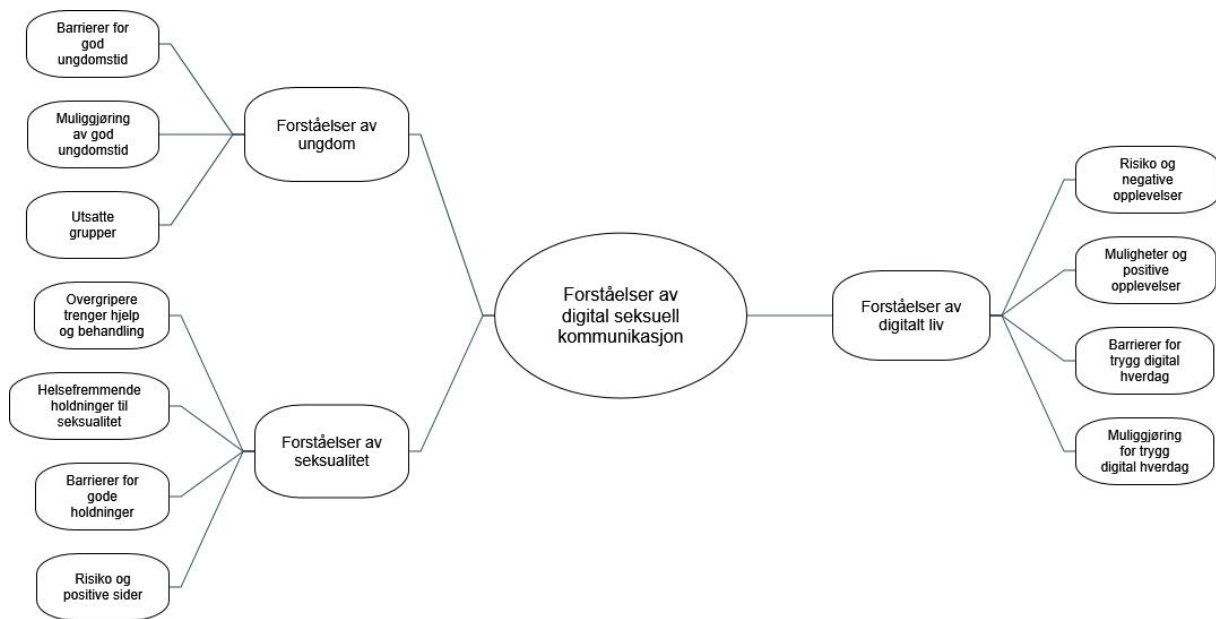
I fase 3 skifter fokuset fra koder til tema, og Braun og Clarke (2012) kaller denne fasen for «searching for themes». Et tema skal fange opp noe viktig ut fra kodene og i forhold til problemstillingen, og representerer mønstre på tvers av datasettene. Braun og Clarke (2012) understreker likevel at dette er en aktiv prosess, og heller enn å oppdage tema, så konstruerer forskeren dem. De bruker en beskrivende metafor for å forklare forskjellen – forskeren er ikke som en arkeolog som graver rundt og oppdager tema som ligger skjult i datasettet, men heller som en skulptør, som tar valg om hvordan de skal forme steinen (datautvalget) til et kunstverk (analysen) (Braun & Clarke, 2012, s. 63). Dette skillet hjalp meg også til å tenke fortolkende og ikke bare deskriptivt i prosessen. Det betyr at mange variasjoner kunne blitt skapt ut fra det samme datamaterialet, og at refleksivitet i forhold til forskerens subjektivitet er viktig.

Fase 3 involverer også å se tilbake på kodet data for å finne likheter og overlapper (Braun & Clarke, 2012). Jeg hadde mange koder, og flere av de kunne slås sammen, noen kunne slettes fordi de ikke var relevant, og noen ble gruppert sammen. På den måten jobbet jeg parallelt med å generere tema og å slå sammen koder. En utfordring var at det noen ganger var vanskelig å skille mellom hva som var en kode og hva som var tema. Selv om refleksiv tematisk analyse skiller mellom koder og tema, sier Braun og Clarke (2021, s. 340) at det ikke er et absolutt skille mellom dem, og at «a code is conceptualised as an analytic unit or tool, used by researcher to develop (initial) themes». I denne prosessen brukte jeg Nvivo, men i tillegg gjorde jeg en god del notater for hånd, med forslag til tema som ble fargekodet. For meg representerte dette uten tvil en kreativ fase, men også en fase med mye tvil. Etter veiledning bestemte jeg meg for en litt mer deduktiv tilnærming, der jeg kategoriserte kodene mine i fire kategorier ut fra problemstillingen: kommunikasjon, forståelser, implikasjoner og tiltak. Underveis i kategoriseringen endret jeg til tre kategorier – forståelser, rettigheter og tiltak. Dette var et nyttig grep for å få ryddet i kodene, og få nok orden i alle kodene til å lete etter tema og mønstre i datamaterialet.

Braun og Clarke (2021, s. 341) oppfordrer til å reflektere over egen forståelse av temaene ved skille mellom «themes-as-shared-meaning» og «themes-as-shared-topic» og å rettfærdiggjøre bruk av den siste i refleksiv tematisk analyse. I denne fasen bestemte jeg meg for å kode alle tiltakene for seg selv, og ha en litt annen tilnærming til dem enn med resten av teksten. Noen er kodet i begge deler, men jeg gikk altså tilbake til fase 2, kodet alle tiltak i strategiene under koden «tiltak», slik at jeg kunne finne mønstre på tvers av dokumentene. Tema ut fra tiltakene blir mer delt-emne, enn delt-mening. Jeg valgte likevel å gjøre det, for å kunne skille tiltakene fra forståelsene, og se dem i sammenheng. Samtidig har titlakene også blitt kodet inn under forståelser, slik at de er med på å forme delt mening. I denne fasen brukte jeg mye tid på å se over, reorganisere, notere, lage tankekart og forslag til tema. Beskrivelsen til Grønmo (2016) av den hermeneutiske sirkel, der en veksler mellom del-forståelse og helhets-forståelse gjorde seg særlig gjeldende fra denne fasen. Før jeg gikk over til fase 4, hadde jeg, som vist i Figur 1, tre tema knyttet til forståelser. I tillegg hadde jeg to tema knyttet til rettigheter – rett til vern og beskyttelse, og rett til frihet og privatliv, samt fire tema knyttet til tiltak – kunnskapsheving blant barn og unge, kunnskapsheving for hjelpere, kunnskapsheving for foreldre, og annet.

Figur 1

Tema knyttet til forståelser og tilhørende koder ved overgang til fase 4. Fra Nvivo.

5.4.4 Fase 4 – gjennomgå potensielle tema

Denne fasen består av en tilbakevendende prosess der temaene som ble utviklet i fase 3 ses på igjen, relatert til kodet data og hele datamaterialet, og handler i stor grad om kvalitetssikring (Braun & Clarke, 2012). I denne fasen gikk jeg tilbake til dokumentene og kodene og sjekket særlig om jeg hadde oversett eller latt min for-forståelse påvirke kodingen. Særlig gjaldt dette i forhold til risikoperspektivet, siden inntrykket mitt ved start på analysen, var at det var overveiende fokus på risiko ved digital seksuell kommunikasjon, og hvor mye ansvar ungdom selv måtte ta. Nøkkelspørsmål i denne fasen, ifølge Braun og Clarke (2012), er om de genererte temaene faktisk er tema og ikke koder, om kodene sier noe meningsfylt om datamaterialet og problemstillingen, hva de inkluderer og ikke. Andre relevante spørsmål som jeg stilte meg var følgende: Er det nok meningsfull data til å støtte tema – er det rike beskrivelser? Er datamaterialet for mangfoldig og bredt, og mangler temaene sammenheng? Det siste ble viktig siden få av dokumentene hadde utfyllende informasjon konkret om digital seksuell kommunikasjon. Flere koder ble slettet eller flyttet, og temaene endret og omdefinert. Typisk for denne fasen var å formulere og reformulere navn på tema. Ofte fra det mer generelle, til mer fortolkende. For eksempel gjorde jeg mange forsøk på å formulere setninger

som skulle gjøre temaene knyttet til forståelser mer meningsbærende, siden «Forståelser av seksualitet» ikke sier noe om datamaterialet.

5.4.5 Fase 5 – definere og navngi tema

Ifølge Braun og Clarke (2012) innebærer denne fasen dypt analytisk arbeid, der en former analysen og jobber med findetaljene. Typisk i denne fasen var å se over tema og omformulere, prøve å summere i setninger. Førre for disse finjusteringene var tre sjekkpunkt for temaene: Tema som a) ikke prøver å gjøre så mye, b) er relatert, men ikke overlappende, og c) svarer på problemstillingen (Braun & Clarke, 2012). Det vil si at jeg forsøkte å formulere tema som var beskrivende og dekkende ut fra datamaterialet. Angående sjekkpunktene var det viktig å sørge for at setningene ikke var preget av min for-forståelse, eller av det jeg ønsket å drøfte ut fra funnene. Derfor passet jeg på at jeg noterte punkt for drøfting når temaene prøvde å «gjøre for mye». Det mest krevende punktet var å finne tema som ikke var for overlappende, så et viktig arbeid var å stadig revurdere om jeg skulle ha færre overordnede tema, og hvis ikke, få frem hva som faktisk skiller dem fra hverandre. De endelige temaene og undertema presenteres i kapittel 6.

5.4.6 Fase 6 – produsere rapporten

Denne fasen starter før på slutten, siden skriving og analyse er nøye sammenvevet i kvalitative analyser (Braun & Clarke, 2012, s. 69). Dette uklare skillet er gjennomgående for alle fasene, men i fase 5 og 6 gjorde det seg særlig gjeldende ved at jeg startet skrivingen av funn parallelt med at jeg jobbet i fase 5, i Nvivo og med notater. Braun og Clarke (2012) sier at rekkefølgen på tema er viktig, og at de bør henge logisk og meningsfullt sammen. Her tok jeg utgangspunkt i problemstillingen, slik at de første temaene henger sammen med første del av problemstillingen – forståelser, og de siste hører sammen med rettigheter og tiltak. Presentasjonen av funn gjøres i neste kapittel.

5.5 Kvalitet i forskningen.

5.5.1 Troverdighet, overførbarhet, pålitelighet og gyldighet

I kvalitativ forskning er det utviklet andre begrep for å sikre kvalitet enn i kvantitativ forskning. Fire begreper utviklet av Guba (1981, i Shenton, 2004) er *credibility*, *transferability*, *dependability* og *confirmability*. På norsk kan disse betegnes som troverdighet, overførbarhet, pålitelighet og gyldighet. Selv om alle fire er viktige, trekkes troverdighet fram

som særlig viktig for å sikre tillit til kvalitative data (Tracy, 2010; Shenton, 2004). En fremstilling av disse kriteriene i forhold til mitt prosjekt er nødvendig.

Troverdighet handler om forskerens forsøk på å demonstrere et riktig bilde av fenomenet (Shenton, 2004). En av de viktigste måtene å sjekke om fremstillingen er riktig, er såkalte «thick descriptions» (Tracy, 2010), eller rike beskrivelser. Det betyr at beskrivelsen av forståelsene knyttet til digital seksuell kommunikasjon bør bygge på funn på tvers av dokumentene og gi mening. Det som gjør beskrivelsene rike er ikke begrenset til faktiske forhold, men snarere kombinasjonen av de faktiske forhold sammen med en fortolkning av hvordan de ulike forholdene er meningsfulle i en større sammenheng (Grønmo, 2016, s. 395). Forskerens refleksivitet er også en måte å sjekke troverdighet (Shenton, 2004). Bevissthet om at mitt eget perspektiv kan påvirke både utvalg av dokumenter og fortolkningsprosessen (Grønmo, 2016), har preget prosjektet. Så langt det vurderes hensiktsmessig beskrives både egen for-forståelse og eksempler på refleksivitet i prosessen. Dette utdypes noe under forskningsetisk refleksjon.

Overførbarhet handler om hvorvidt forskningens resultater er overførbare til andre settinger. Ifølge Shenton (2004) er det viktig at forskeren gir nok detaljer om konteksten, slik at lesere kan avgjøre om det er relevant for andre settinger. Begrenset kontekstuell forståelse kan påvirke tolkningen av tekstene og for å unngå feiltolkninger om tekstenes representativitet og mening bør forskeren legge vekt på å forstå tekstenes innhold ut fra den konkrete situasjonen da tekstene ble utformet og formidlet (Grønmo, 2016, s. 181). Jeg har vært inne på at dokumentene er utgitt av forskjellige regjeringer, og dermed har forskjellige politiske standpunkt som utgjør en del av konteksten. Dette har jeg ikke vektlagt i min analyse, eller undersøkt nærmere. Det kunne styrket mitt prosjekt ytterligere om jeg hadde undersøkt nærmere hvilke politiske og samfunnsmessige sammenhenger dokumentene ble publisert i. Det har likevel vært tematisert og en oversikt over hvilke departement som er ansvarlig er laget. Bevisstheten om å ikke inkludere politiske dokumenter i litteraturgjennomgangen var et bevisst valg, og innebærer dermed en kontekstuell vurdering.

Pålitelighet handler om forskerens streben etter å muliggjøre at andre forskere kan gjenta studien (Shenton, 2004). En av måtene jeg har forsøkt å sikre overførbarhet, er å beskrive prosessen i hver fase, og noen dilemma som oppstod. Ifølge Tracy (2010) kan en nøyaktig dataanalyse sikres gjennom å forklare leseren om prosessen i analysen. Refleksiv tematisk

analyse og de seks fasene beskrevet av Braun og Clarke (2012; 2021; 2022) gjorde det mulig å gå systematisk til verks. Dette sikret både systematikk og åpenhet i prosessen. Etter å ha lest litteratur om tematisk analyse, så jeg at metoden var omdiskutert siden tematisk analyse ble presentert i 2006 av Braun og Clarke, og jeg valgte derfor å ta utgangspunkt i nyere litteratur av forfatterne selv, siden metoden er utviklet siden den gang (Braun & Clarke, 2012). Ved å fremheve betydningen av min rolle og beskrivelser underveis i fasene av hvilke dilemma og problemer som oppstod, vil det være lettere å gjenta studien. Noe som kunne styrket påliteligheten ytterligere var flere utdrag fra kodeprosessen, for eksempel en oversikt over antall koder og tema. Siden prosessen bestod av både bruk av Nvivo, notater digitalt og notater for hånd, ville det vært for tidkrevende for meg å lage dette. Bedre bruk av Nvivo i slutten av prosessen ville bidratt til å styrke kvaliteten ytterligere.

Gyldighet handler om de stegene forskeren tar for å sikre at funnene stammer fra det aktuelle datamaterialet, og ikke fra egne forforståelser (Shenton, 2004). Den hermeneutiske fortolkningen og refleksiv tilnærming har bidratt til å sikre at mine egne for-forståelser ikke preget funn og resultater. Holdninger som ligger til grunn for avgjørelser som er tatt og metoder som er brukt bør uttales, samt begrunnelser for å velge en tilnærming når en annen kunne vært valgt (Shenton, 2004, s. 72). Selv om streben etter åpenhet og refleksivitet har vært med meg i hele prosessen, er det mulig at for-forståelser likevel kan prege fortolkning og resultater.

5.5.2 Forskningsetisk refleksjon.

Siden jeg har brukt offentlige dokumenter var det ikke nødvendig å søke om godkjenning hos Norsk senter for Forskningsdata (NSD). Det er likevel grunn for forskningsetiske refleksjoner. Planer og strategier er skrevet av mennesker og rettes seg mot bestemte grupper av mennesker. Seksualitet, overgrep og voldtekt er sensitive tema. Måten funn presenteres på kan ha etiske konsekvenser.

Det er en forskningsetisk forutsetning at forskeren klargjør sin egen rolle i prosjektet (Malterud, 2017, s. 213). For å bidra til åpenhet og kvalitet i prosjektet nevnes det noe om meg selv som kan være relevant. Jeg er en kvinne på 39 år, født og oppvokst i Bergen. Min oppvekst var uten smart-telefon og jeg har begrenset erfaring med digital kommunikasjon fra egen ungdomstid. Jeg har to barn selv, så jeg vet noe om digitalt liv ut fra det, men ingen av dem har vært gjennom ungdomstiden ennå. Jeg har en bachelorgrad i pedagogikk og diverse

emner i spesialpedagogikk. Interessefeltet mitt har vært på utsatte barn og unge. De siste 8 årene har jeg jobbet i barnevernsinstitusjon – fem som miljøterapeut og tre som avdelingsleder. Gjennom de årene har jeg møtt mange ungdommer, og arbeid med dem har i bidratt til emnet for masteroppgaven. Jeg har på den ene siden merket at jeg har visst for lite, forstått for lite og følt meg maktesløs. Samtidig har jeg fått innsikt i, stilt spørsmål og vært nysgjerrig på deres perspektiv. Disse erfaringene gjorde at min inngang til å skrive om digitale seksuelle overgrep var preget av et behov for å gjøre noe, beskytte de sårbare ungdommene mot utnyttelse og overgrep. Arbeidserfaringen betyr også at ungdommene jeg har hatt kontakt med har vært i sårbare livssituasjoner, noe som kan påvirke oppfatning av hvor omfattende risikoer er. Selvrefleksivitet i forhold til mine egne oppfatninger og erfaringer har vært viktig. I analyseprosessen har det vært særlig nyttig å se tilbake på kommentarer og refleksjoner jeg har gjort underveis, og ha et kritisk blikk på og reflektere over egne forståelser.

Forskeren skal på den ene siden finne essensen i det materialet som studeres, men samtidig være sensitiv for at det kan oppstå etiske dilemma ved fremstillingen av funnene (Malterud, 2017). De politiske dokumentene som ble undersøkt inneholdt for eksempel informasjon om barn som utøver overgrep, eller barn med skadelig seksuell atferd. Etiske refleksjoner rundt både hvordan dokumentene fremstilte dette, men også rundt egne presentasjoner var viktig.

6. Presentasjon av funn

Målsettingen med analysen var å finne ut hvordan digital seksuell kommunikasjon fremstilles og hvilke forståelser som kan ligge bak. Problemstillingen var formulert slik: *Hvordan forstås digital seksuell kommunikasjon hos ungdom i politiske planer og strategier? Hvilke tiltak beskrives og hvordan ivaretas ungdoms rettigheter?* Funnene mine viser fire overordnede tema, der de to første er knyttet til forståelser, og de to siste er knyttet til tiltak og rettigheter.

1. Digital seksuell kommunikasjon forstås først og fremst som risikofyllt
2. Noen unge er mer utsatt enn andre
3. Ungdom har behov for og rett på beskyttelse
4. Kunnskapsheving er mest fremtredende blant tiltak

Hver av disse overordnede temaene beskrives videre i dette kapittelet. Først redegjøres det for noen kjennetegn ved dokumentene.

6.1 Kjennetegn ved dokumentene

Som fremstilt i tabell 1, er to av syv dokumenter gitt ut av Helse- og omsorgsdepartementet (HOD) i samarbeid med andre departement, og ett dokument er utgitt av HOD alene. To av dokumentene er gitt ut av Barne- og familiedepartementet (BFD eller BLD), og to dokumenter er utgitt av Justis- og beredskapsdepartementet i samarbeid med andre departement. Fire av planene gikk ut i 2021 eller 2022, og ingen av disse er fornyet med samme eller lignende tittel. Noen av dem viser til andre planer, for eksempel til «Opptrappingsplan for barn og unges psykiske helse». Alle dokumentene omtaler barn og unge. I tillegg omtaler de enten seksualitet, overgrep eller digitale sider ved livet. Alle nevner barn og unges rettigheter og alle påpeker at det er behov for mer kunnskap på flere områder. Alle nevner også både muligheter og risiko knyttet til både ungdomstid, det digitale eller seksualitet. De fleste er relativt overordnet, og ingen omhandler digital seksuell kommunikasjon som hovedtema. Tre av planene har hovedmål knyttet til en digital hverdag for barn og unge, tre av planene har hovedmål knyttet til helse, og den siste har som hovedmål å sikre innsats mot voldtekt. Ingen av dokumentene bruker begrepet sexting. To av planene nevner ikke digital seksuell kommunikasjon eller begrep eller tema som ligner. Den ene av de to sistnevnte er Strategi for seksuell helse, den tematiserer kun det digitale i forbindelse med digitale helsetjenester. Den inneholder en god del informasjon om seksualitet knyttet til barn og unge. Strategi for ungdomshelse nevner verken digital seksuell kommunikasjon eller

digitale seksuelle overgrep, men viser fremover til opptrappingsplanen nevnt ovenfor. Med unntak av strategien for seksuell helse, er seksualitet generelt lite aktualisert i planene som er mer overordnet, som opptrappingsplanen for psykisk helse, strategien for ungdomshelse og strategien for foreldrestøtte. To av dokumentene er planer og strategier mot voldtekt og overgrep, og har størst fokus på den skadelige siden ved seksualitet.

Som beskrevet i forrige kapittel, hadde jeg forventet å finne informasjon om digital seksuell kommunikasjon, eller i alle fall tema knyttet til ungdom, seksualitet og digitalt liv i flere av handlingsplanene jeg startet med. Det nevnes også her, fordi det i seg selv kan regnes som et funn at de ikke inneholdt noe relevant i forhold til problemstillingen.

6.2 Digital seksuell kommunikasjon forstås først og fremst som risikofyllt

6.2.1 Det digitale er en integrert del av ungdoms liv – risiko og muligheter i en ny verden

Dokumentene som tematiserer det digitale, beskriver både muligheter og risikoer for barn og unge. Flere eksempler på både muligheter og risikoer beskrives.

De nye medievanene gir nye muligheter for utvikling og læring, men også nye utfordringer. Digitale medier kan bidra til økt selvtillit, sosial kapital og sosial støtte, være kilder til hjelp og informasjon og gi muligheten til å åpne seg for andre. Blant de negative sidene kan være økt kroppspress, sosial isolasjon, opplevelse av ensomhet, økt sammenlikning med andre, økt eksponering for skadelig og støtende innhold, økt sannsynlighet for å bli mobbet på nett og økt risiko for å bli utnyttet (grooming). (JD, 2021, s. 7).

Det digitale anerkjennes og forstås som en integrert del av barn og unges liv, «ikke noe som eksisterer i tillegg til deres «virkelige liv», det er en del av selve livet» (BFD, 2021, s. 7).

Sitatet under summerer en stor del av de positive sidene og viser et ganske balansert perspektiv på de positive og negative sidene ved barns digitale hverdag.

Sosial omgang, læring, underholdning, kreativ utfoldelse, ytring og demokratisk deltagelse foregår i ulike digitale kanaler. Digitale aktiviteter gir muligheter for positive opplevelser, men kan også utsette barn for ulike former for risiko, som skadelig innhold, vold, overgrep, falske nyheter, hatefulle ytringer, kroppspress og utfordringer rundt personvern. (BFD, 2021, s. 3)

Selv om flere nevner eksempler på muligheter, så er det likevel mest fremtredende med eksempler på risikoer, og dette er særlig gjeldende når det er det knyttet til digital seksuell kommunikasjon. Ofte beskrives positive sider ved det digitale på andre områder enn det som kommer til seksualitet.

I hverdagen gir den digitale utviklingen oss mange fordeler, uavhengig av alder. For barn og unge er det å være på nett en selvsagt del av livet, enten det handler om å gjøre lekser, se på film sammen med venner, spille dataspill eller være på sosiale medier. Problemet er at internett og sosiale medier også brukes til å utsette barn for trusler og seksuelle overgrep. (JD, 2021, s. 7)

Det beskrives mange ulike risikoområder for barn og unge på nett, og en side som er knyttet til seksuelle sider er eksponering av innhold, som pornografi og seksuelle meldinger (BFD, 2021, s. 19). Det beskrives også risiko for at eksponering av voldelig seksuelt innhold på nett kan bidra til normalisering av overgrep (JD, 2021, s. 19). En annen risiko er den mer aktive fra ungdommens side, deling av nakenbilder.

Nær halvparten av ungdom mellom 13–18 år er spurt om å dele et nakenbilde av seg selv, ifølge kartlegginger gjort av Medietilsynet. Unge risikerer å begå lovbrudd, kanskje uten å være klar over det, når slike bilder videreformidles. Kampanjer som #ikke greit bidrar til større bevissthet og kunnskap om hva som kan være krenkende og ulovlig. (JD, 2021, s. 28)

Tekstutdraget ovenfor viser til omfang av unge som får forespørsel om å sende nakenbilder, og knytter dette til lovverk som omhandler oppbevaring og/eller videresending av seksualiserte bilder av barn under 18 år (Straffeloven, 2005, §311). Det vises så til at unge trenger kunnskap om dette for å forebygge lovbrudd. Det er et mønster at risikoene ofte knyttes til videresending. Deling av nakenbilder eller seksualiserte bilder tematiseres ikke uten at videresending tematiseres som et problem.

Seksualiserte bilder og videoer deles via ulike sosiale medier. Regjeringen har foreslått et nytt straffebud mot deling av krenkende bilder og filmer, som nakenbilder, voldsfilmene og lignende ydmykelser. Endringene fører til klare regler og høyere straff for de groveste tilfellene. Deling av egenprodusert seksuelt innhold er ikke nødvendigvis ulovlig, men det kan utgjøre en risiko for de som deler. Nakenbilder som legges ut på nett, også frivillig, vil vanskelig kunne fjernes, noe som kan være belastende på sikt. (BFD, 2021, s. 19)

Her nevnes frivillighet når det kommer til sending av seksuelt innhold som er egenprodusert. Videre knyttes det igjen til videresending som risiko. Det vises til at lovverket må være tilpasset grad av alvorlighet, og at det er behov for klare regler. Det er ikke bare i forbindelse med digital seksuell kommunikasjon at videresending nevnes som risiko, andre områder som mobbing og ryktespredning nevnes også, men videresending av innhold mot noens vilje går igjen.

Sosiale medier kan også brukes til ryktespredning, mobbing og trakassering. Mange har lav terskel for å dele sensitive bilder eller tekst, og muligheten til selv å få positiv oppmerksomhet på andres bekostning kan være fristende. Det er viktig at voksne, barn og unge lærer seg nettvett og har kunnskap og bevissthet om mulighetene og utfordringene ved å bruke slike tjenester. (HOD, 2016, s. 38-39)

Sitatet over viser til at noen ungdommer har lav terskel for videresending av sensitive bilder eller tekst, og at kunnskap og nettvett er noen av løsningene. I de nyere dokumentene knyttes videresending til lovverk og det beskrives som ulovlig.

Både digitale og fysiske seksuelle overgrep beskrives i flere av dokumentene. Alle dokumentene som nevner overgrep, beskriver det som alvorlig og uakseptabelt, og som noe som må bekjempes.

Voldtekt er straffbart og uakseptabelt. Lidelsen for et offer etter en voldtekt kan være enorm, og når voldtekten først har skjedd er det ingen tiltak fra det offentlige som fullt ut kan rette denne opp. Forebygging er derfor det viktigste vi kan gjøre. (JD, 2019, s. 6)

Både fysiske og digitale overgrep fremstilles som alvorlige, og flere dokumenter fremhever alvorlighetsgraden av digitale overgrep, ofte på grunn av muligheten for at de spres i stort omfang.

Seksuelle overgrep forsterkes når de dokumenteres gjennom bilder eller lydopptak og spres. I større grad enn før tvinges barn til å utføre seksuelle handlinger som de filmer eller tar bilde av selv. Ungdom sender også nakenbilder til noen de stoler på. Noen ganger spres slike bilder videre uten samtykke. Det er ulovlig, og delingen er en stor påkjenning for den som utsettes for det. (JD, 2021, s. 19).

Sitatet over viser til risikoer både knyttet til fysiske overgrep som dokumenteres, press for å utføre seksuelle handlinger, og videresending av seksuelle bilder som er sendt frivillig. I

tillegg fremstilles barn og unge i risiko for å bli utsatt for seksuelle krenkelser og handlinger gjennom egen mobil- og nettbruk, fra språklig sjikane til alvorlige seksuelle overgrep (Prop 121 S (2018-2019), s. 30).

Andre risikoområder knyttet til ungdom er kroppspress og dårlig selvbilde, i forbindelse med sosiale medier. Det vises til at unge selv rapporterer «om økt kroppspress og dårlig selvbilde i møte med en sminket virkelighet på sosiale medier». (Prop 121 S (2018-2019), s. 30).

Popularitet og status fremstilles som en del av risikobildet knyttet til sosiale medier. Det kan gjelde at de unge selv synes det er viktig med en populær profil med mange «likes» og at sosiale medier tydeliggjør hvem som er populære og mindre populære (HOD, 2016, s. 7). Kroppspress fremstilles som risiko både hos jenter og gutter, selv om det er oftere nevnt i forbindelse med jenter.

I NOVA-rapporten *Stress og press blant ungdom* kommer det fram at mange unge, særlig jenter, opplever et utseendepress, og at det er en sterk sammenheng mellom kroppsbilde og depressive symptomer. Sosiale medier bidrar til å øke dette presset. Også gutter snakker mye om krav til utseende og hva de gjør for å bli mer fornøyd med eget utseende. (BFD, 2021, s. 18)

Positive sider ved digital seksuell kommunikasjon er lite eksplisitt omtalt, og når det er det, så er det etterfulgt av en negativ konsekvens eller risiko. Når positive sider trekkes frem, vises det ofte til undersøkelser gjort av ulike organisasjoner der ungdoms stemme har kommet frem.

Gruppen beskrev blant annet at det snakkes mye om at ungdom deler nakenbilder og at det er et problem, men det snakkes lite om hvorfor de gjør det. Deling kan handle om flere ting: Om at man er stolt av kroppen sin og vil ha bekreftelse, men også om press og å ha makt over andre. (JD, 2019, s. 34)

I eksempelet over vises det til at deling av nakenbilder blant ungdom handler om flere ting og mulige positive sider, men dette utdypes ikke nærmere. Det vises altså til at det er viktig å få frem hvorfor ungdom deler nakenbilder, men strategien følger ikke opp med videre med flere beskrivelser om hvorfor.

Muligheter og positive sider knyttet til digitalt liv mer generelt, knyttes til inkludering, deltagelse, samt tilgang til informasjon og hjelp. «Digitale medier kan bidra til økt selvtillit, sosial kapital og sosial støtte, være kilder til hjelp og informasjon og gi muligheten til å åpne

seg for andre» (Prop S (2018-2019), s. 29). Det kan handle om relasjonsbygging og digitalt fellesskap, som kontakt med venner og familie. Inkludering og deltagelse trekkes ofte frem i forbindelse med spill som en positiv arena: «Å delta i spill er en mulighet til å delta i samfunnet og få venner» (BFD, 2021, s. 16).

Sosiale medier og internett ses som «viktige informasjons- og kommunikasjonskanaler for ungdom» (BFD, 2016, s. 38), og det digitale åpner for muligheter for å uttrykke seg selv, gjennom å utvikle, skape og leke med musikk, videoer, spill og annet (BFD, 2021, s. 15). Teknologien bidrar til muligheter for å skape og publisere eget innhold, underholde og diskutere (BFD, 2021, s. 15).

Samtalene i fokusgruppene og svarene på undersøkelsen viser at barn og unge selv først og fremst ser nettbruk som positivt. De bruker nett og sosiale medier blant annet fordi det er sosialt og gøy, og for å utforske og finne informasjon (BFD, 2021, s. 10).

Barn og unges stemme og opplevelser knyttes ofte til de positive sidene ved det digitale. Det er gjennomgående at det er et mer balansert perspektiv på risiko og muligheter når det kommer til det digitale liv for ungdom generelt, enn når det involverer et seksuelt aspekt.

Når det gjelder forståelser knyttet til seksualitet utover det som er beskrevet over, skiller Strategi for seksuell helse (HOD, 2017) seg ut med flest positive beskrivelser av seksualitet.

Vi snakker fortsatt for lite og for sjelden om at seksualitet er en fantastisk kraft som kan gi god helse og høy livskvalitet. Når du er ung eller gammel. Når du er frisk eller syk. Denne strategien handler om alt dette. Den handler om at vi må snakke mer om seksualiteten vår. Snakk om kraft! (HOD, 2017, s. 3)

Selv om seksualitet fremstilles som en ressurs og som noe positivt, er det også en del beskrivelser som eksplisitt eller implisitt forteller at sex eller seksualitet er forbundet med risiko. Strategien viser til at det tidligere har vært to planer knyttet til seksuell helse, for hver av de to «viktigste problemstillingene» - en for internasjonalt arbeid med HIV og en for å forebygge uønskede svangerskap og abort (HOD, 2017, s. 7). Disse to problemstillingene får mye plass i strategien for seksuell helse. Det samme ses i strategien for ungdomshelse;

Generelt har norsk ungdom god seksuell helse. Nye effektive prevensjonsmetoder og helsepersonell som er lett tilgjengelig på unges premisser, har resultert i færre

tenåringssvangerskap. Abortraten blant tenåringer har aldri vært lavere. (HOD, 2016, s. 22)

Seksualundervisning vektlegges som viktig tiltak for å ivareta seksuell helse og det begrunnes ut fra både mulighet til å utvikle sunne holdninger til seksualitet fører til sunn seksualitet som også ivaretar de to viktige problemstillingene – «ungdom debutterer senere, er flinkere til å bruke kondom og prevensjon og utvikler et positivt forhold til egen seksualitet og intimitet». (HOD, 2017, s. 15) Tilgang til informasjon og veiledning i et miljø som har aksept for unges seksuelle utforskning, ses på som avgjørende for at ungdom klarer å definere en positiv og trygg seksuell identitet (HOD, 2016, s. 23).

Det er langt flere beskrivelser av de negative sidene ved internettbruk enn det er positive. Ofte blir de positive nevnt kort i starten, for å så peke på risikoene som finnes. Konkret knyttet til digital seksuell kommunikasjon, er det lite eller ingenting positivt.

6.2.1 Barrierer for sunn ungdomsutvikling

Belastninger tidlig i livet ses som en mulig barriere for trygg ungdomstid. Risikofaktorene over kan knyttes til barrierer for trygg ungdomsutvikling, og det er gjennomgående at belastninger i barndommen eller i løpet av ungdomstiden øker sannsynligheten for å bli utsatt for ytterligere belastninger. Omsorgssvikt er et eksempel på belastninger i barndommen.

Traumatiske belastninger tidlig i livet, mens hjernen fortsatt er i vekst, påvirker kroppens nervesystem. Barn kan miste evnen til å regulere stress, og for noen blir kroppens alarmsystem mer sensitivt resten av livet. Krenkelser som varer over lang tid eller der omsorgspersoner er ansvarlig, øker sårbarheten (BFD, 2018, s. 18)

Andre belastninger som kan bli barrierer for sunn ungdomsutvikling er mobbing, vold og overgrep (HOD, 2016). Felles for barrierene som beskrives er at det er de voksne rundt sitt ansvar å sørge for at unge med belastende erfaringer, får den hjelpen og støtten de har behov for. Mangel på hjelp og støtte er derfor en barriere for sunn ungdomsutvikling. For de som allerede er utsatt for noe, enten det er seksuelle overgrep eller andre belastninger, fremstilles det behov for at disse får hjelp for å unngå videre dårlig utvikling, og barrierer knyttet til dette, er følelser som skam og frykt hos den som er utsatt for noe. Det er også tabubelagt å være utsatt for mobbing, seksuelle overgrep og vold (HOD, 2016, s. 16).

Barn som utsettes for overgrep forstår ikke alltid at det som har skjedd er unormalt og ulovlig. De kan skamme seg, føle ansvar for det som har skjedd, eller være utsatt for press og trusler om å holde overgrep hemmelig. Informasjon og opplæring kan gjøre barn tryggere på å fortelle. (JD, 2021, s. 28)

Det er fortsatt store mørketall for voldtekt. Det er fremdeles slik at mange ikke definerer en hendelse som voldtekt, selv om det man forteller om faller inn under definisjonen av voldtekt i straffeloven. Følelsen av skam og skyld kan være en av årsakene til at voldtekter ikke anmeldes. (JD, 2019, S. 14)

Barrierene for å oppsøke hjelp handler både om skam, frykt og tabu, samt om manglende tilgang på informasjon og hjelp. Det å oppsøke hjelp ofte er forbundet med skam og tabu, enten det gjelder foreldre som trenger hjelp (BFD, 2018), eller ungdom som har vært utsatt for noe (JD, 2019). Følelser etter en belastende opplevelse som selvbebreidelser og redusert selvtillit etter en voldtekt, som kan føre til at man isolerer seg og holder opplevelsen skjult for andre (JD, 2019, s. 17). Manglende tilgang er også en barriere for å oppsøke hjelp. «Hjelpeapparatet er for lite synlig for ungdom og i liten grad til stede på relevante arenaer på nett. Terskelen for å ta kontakt er høy, blant annet på grunn av svak digital tilrettelegging» (BFD, 2021, s. 26).

Til tross for gode tjenester og politisk oppmerksomhet så er det utfordringer i tjenestene. Utfordringene dreier seg i hovedsak om at tjenestene ikke i tilstrekkelig grad er tilpasset ungdommens spesielle behov. De unge gir uttrykk for at tjenestene er for lite tilgjengelige, har begrensede åpningstider og mangel på kapasitet. (HOD, 2016, s. 27).

Tilgang på informasjon kan være definisjoner og kunnskap rundt hva som er lovlig og ulovlig, og om mer holdningsmessige forhold.

Enkelte holdninger knyttet til kjønn og seksualitet kan bidra til flere seksuelle overgrep. Slike holdninger kan bidra til å legge skyld og ansvar for overgrepet på den utsatte, og være med på å opprettholde tabuene omkring voldtekt. Dette kan gjøre det vanskelig for overgrepsutsatte å oppsøke hjelp og anmelde forholdet. (JD, 2019, s. 20)

Fremstilling i media blir også omtalt som en barriere for sunn utvikling. «Den offentlige debatten om barn og unges mediebruk har vært preget av polarisering, der bekymringer rundt risiko settes opp mot digitale muligheter og rettigheter» (BFD, 2021, s. 16).

Barn og unges manglende forståelse av hva et overgrep er, og hvem som bærer ansvaret, kan føre til at de ikke forteller om det. Manglende kunnskap om seksuelle overgrep ses som en barriere for å fortelle eller anmelde overgrep, også hos voksne.

Noen barn forstår ikke at de har vært utsatt for et overgrep. Utsatte kan også være redde for ikke å bli trodd eller tenke at de selv er skyld i overgrepet. Dette kan særlig gjelde i saker hvor barna har delt seksualiserte bilder de har tatt av seg selv. Noen fortrenger overgrepet mens andre trues av overgriper til å holde det hemmelig. (JD, 2021, s. 20)

I de dokumentene som nevner digitale seksuelle overgrep, trekkes teknologiske begrensninger frem som en barriere for trygghet. For eksempel gjelder dette den begrensede muligheten til å stoppe spredning av materiale.

Teknologi skaper nye utfordringer med hensyn til å forebygge og bekjempe spredning av overgrepsmateriale av barn via nettsider og fildelingstjenester, samt spredning av materiale hvor barn eksponerer seg selv og hvor dette knyttes til utpressing og tvang. (Prop. 121 S (2018-2019), s. 32).

Andre teknologiske barrierer er manglende tilgang til å begrense skadelig innhold uten å begrense barn og unges frihet og utfoldelse på nett.

Aller tydeligst var brukertilpasningen av markedsføring basert på kjønn. Mens en stor del av markedsføringen jentene ble utsatt for var kropporientert og seksualisert, var mye av markedsføringen som guttene mottok, knyttet til spill, teknologi og aktiviteter (BFD, 2021, s. 18)

Det kan handle om reklame, og det vises for eksempel til at mange unge opplever kroppspres, og at reklame har stor påvirkningskraft (HOD, 2016, s. 25). En annen side er manglende kontroll på hvilken informasjon som spres.

Når nyheter konsumeres i sosiale medier, er det en utfordring at nyhetstilgangen kan være styrt av algoritmer som bidrar til å skape ekkokamre og spredning av falske nyheter og desinformasjon. (BFD, 2021, s. 15).

6.2.3 Muliggjøring for sunn ungdomsutvikling

Gode holdninger fremstilles som noe som gjør sunn ungdomsutvikling mulig. Det er lite eksplisitt uttalt hva som er gode holdninger knyttet til seksualitet og ungdom, med noen

unntak. Det som fremstilles dreier seg rundt verdier som åpenhet, respekt og aksept. «Åpenhet, respekt for mangfold og positive holdninger til seksualitet er samfunnsmessige faktorer som fremmer seksuell helse» (HOD, 2017, s. 13).

Tilgang til informasjon og veiledning i et miljø som har aksept for unges seksuelle utforskning, er avgjørende for at ungdom klarer å definere en positiv og trygg seksuell identitet. (HOD, 2016, s. 23).

Gjennom den nye samlede strategien for seksuell helse ønsker regjeringen å bidra til et åpent og inkluderende samfunn der mangfold anerkjennes og tabuer, skam, fordommer og stigmatisering knyttet til seksualitet motvirkes. (HOD, 2017, s. 8)

Grenser er også et begrep som går igjen. Autonomi, kropp og grenser ses som et godt utgangspunkt for seksuell helse (HOD, 2017, s. 13). Det gjelder både når det handler om positive sider ved seksualitet, og når det handler om overgrep. Å lære å respektere andres kropp og grenser ses som avgjørende for å forebygge krenkelser (HOD, 2017, s. 14)

Festrelatert voldtekt var den største kategorien for anmeldte voldtekter i 2017. Tall fra SSB viser at hele 98 prosent av de siktede er menn. Nesten 63 prosent av de siktede var under 30 år. Det forteller oss at det holdningsskapende arbeidet med å ansvarliggjøre unge menn, skape respekt for andre og hverandres grenser, og tydeliggjøre konsekvensene av å bli politianmeldt for voldtekt er særlig viktig. (JD, 2019, s. 6)

Skole og barnehage er ofte arenaer der grenser skal læres og det vises til rammeplan for barnehagen og kompetansemål i skolen. «Barnehagen skal ifølge rammeplanen bidra til at barn utvikler et bevisst forhold til retten til å bestemme over egen kropp og respekt for andres grenser». (JD, 2021, s. 27). Kompetansemål i skoleløpet legger opp til at kropp, grenser, seksualitet og mangfold tematiseres på ulike måter gjennom hele skoleløpet (HOD, 2017, s. 16). Økt kunnskap fremstilles som noe som kan skape gode holdninger.

Norge har lang tradisjon for seksualitetsundervisning i skolen. Kunnskap om grenser, respekt og rettigheter og evnen til å reflektere over ulike situasjoner er viktig for å utvikle egen autonomi og samtidig respektere andres grenser. Dette er emner som favner langt videre enn seksualitet, men som danner et nødvendig grunnlag for den enkeltes dannelse, identitets utvikling og handlingskompetanse (HOD, 2017, s. 15)

Selv om gode holdninger ikke defineres eller vektlegges i alle dokumentene, er det heller ikke funn som viser motsatte holdninger av de som fremstilles over. Det kan tyde på at holdningene over er bakenforliggende i andre dokumenter også, og dermed mer implisitte. Det går igjen at økt kunnskap og kompetanse bidrar til sunn ungdomsutvikling og at trygge rammer, og et miljø preget av trygghet gjør at unge får den hjelpen de har behov for.

Det er viktig at foreldre er i stand til å skape trygge rammer for barnas medie- og teknologibruk. Dette innebærer at foreldrene hjelper barna sine å håndtere risiko, for eksempel når de bruker sosiale medier og spill. Det er viktig å lære barn gode nettvaner tidlig. (BLD, 2018, s. 25)

«Barn og unge skal ha kunnskap om digital trygghet og hvordan ta vare på seg selv. Foreldre og andre voksne som kan hjelpe skal også ha kunnskap om håndtering av risiko» (JD, 2021, s. 26). Trygge rammer, hjelp og gode nettvaner er fremstillinger som ikke er motstridende med de uttalte verdiene over.

God tilgang på informasjon ses som avgjørende for økt kunnskap og for muliggjøring av sunn utvikling. Det handler både om tilgjengelighet, om hvordan tjenestene er utformet, og hvem informasjonen er ment for. «Tilgang til kunnskap, informasjon og undervisning om seksualitet og seksuell helse er grunnleggende for å gi mennesker mestringskompetanse og kontroll over sin egen seksuelle og reproduktive helse» (HOD, 2017, s. 13).

Tilgjengelighet og trygghet er en forutsetning for gode tjenester. Tilgjengelighet handler blant annet om at tjenester er samlet på ett sted og ikke fordelt sektorvis, at de er åpne for alle, ikke bare for de som «sliter» eller har et problem. Tilgjengelighet handler også om at det må være tilgang utover skoletid, samt et enkelt språk og universell utforming. (BFD, 2021, s. 26)

Digitale tjenester ses som en viktig måte å gi ungdom tilgang på informasjon, særlig i de nyeste dokumentene, enten det handler om tilgang på informasjon eller hjelp. Dette er også en måte å gi lavterskeltilbud for å hindre at små utfordringer utvikles til alvorlige problemer for den enkelte og samfunnet. (BFD, 2021, s. 25)

Voksnes tilstedeværelse på nett og i sosiale medier, og da særlig politiet, blir også trukket fram som viktig. De føler seg tryggere ved at politiet kan passe på og gjøre noe med det som er ulovlig. Mange ønsker også strengere regler og håndhevelse av

regelverket for å slå ned på for eksempel mobbing, trusler og hets på nett. (BFD, 2021, s. 9)

Regjeringen legger vekt på å utvikle digitale tjenester som kan bidra til at ungdom selv innhenter informasjon og råd og slik kan bli aktive og ansvarlige innbyggere også på nett. Økt og mer målrettet bruk av digitale tjenester er viktig for å gi kvalitetssikret og tilgjengelig informasjon til barn og unge. (JD, 2021, s. 32)

Politiets tilstedeværelse på digitale arenaer trekkes frem som muliggjøring for unge til å få tilgang til hjelp, samt for å styrke forebyggingen av kriminalitet på internett og sosiale medier. (JD, 2021, s. 32). I tillegg til at ses som kilde til informasjon og hjelp for unge, så ses voksenpersoner rundt unge også som noen som trenger god tilgang på informasjon, for å sikre at de har kompetanse til å støtte og ivareta dem. Det innebærer for eksempel at voksne må kjenne til risikoer som unge utsettes for på internett slik at de kan støtte dem i sin digitale hverdag (JD, 2021, s. 27).

For å sikre at barn håndterer risiko på internett er det viktig at foreldre har kompetanse og informasjon slik at de kan støtte og hjelpe barna sine. Ansatte i skole og barnehage er sammen med helsevesen, barnevern og aktører i frivillig sektor viktige støttespillere for både barna og foreldrene. (BLD, 2018, s. 42)

Skolen og barnehagen trekkes frem som viktige arenaer for tilgang til informasjon, og foreldre ses i behov for kunnskap og kompetanse.

I tillegg er bruk av internett og sosiale medier forbundet med risiko for mobbing, overgrep, tilgang til uønsket seksuelt innhold eller oppmerksomhet, mv. Dette er en kilde til bekymring for mange foreldre og understreker behovet for lett tilgjengelig kvalitetssikret informasjon og veiledning om temaet. (BLD, 2018, s. 25)

Gode holdninger, god kunnskap, og tilgang på informasjon og hjelp fremstilles som muliggjøring for en sunn ungdomsutvikling, og fordommer skal bekjempes. «Også fordommer knyttet til seksualitet, legning og kjønnsuttrykk er fortsatt vanlig, både i samfunnet generelt og blant ungdom spesielt» (HOD, 2016, s. 17).

6.3 Noen unge er mer utsatt enn andre

6.3.1 Noen er mer utsatt enn andre for negative opplevelser

Samtidig som funnene over viser at det er behov for tilgjengelige tjenester for alle, både for hjelp og informasjon, er det også gjennomgående at det av ulike årsaker finnes ungdom som er mer utsatt enn andre, og at det må finnes hjelp og informasjon tilpasset disse. Utsatte grupper beskrives både i forhold til ungdomstid, seksualitet og digitalt liv, men også spesielt knyttet til digitale seksuelle opplevelser. Tilgang til internett har medført en annen form utsatthet enn tidligere (JD, 2021, s. 19). I et levekårsperspektiv er utsatte barn og unge sårbare for eksempel for vold og overgrep (JD, 2021, s. 54). I tillegg til at det å være barn fremstilles å representere en utsatthet, så skilles det også ut hvilke barn og unge som er særlig utsatte.

Med utsatte menes barn og unge med høy risiko for å utvikle problemer som kan lede til manglende kompetanseoppnåelse i skolen og fremtidig marginalisering fra utdanning og arbeidsliv. Dette gjelder spesielt barn og unge utsatt for flere eller alvorlige risikofaktorer. Eksempler på risikofaktorer er levekårsutfordringer, psykososiale vansker, helseutfordringer, vanskelig hjemmesituasjon og språkutfordringer. (HOD, 2016, s. 12).

Spesielt barn og unge i sårbare situasjoner kan være mer utsatt for skadelig, brukergenerert innhold på internett. Ifølge samme undersøkelse har barn og unge med erfaringer med skadelig innhold på nett dårligere psykisk helse enn andre, og er oftere enn andre involvert i digitale mobbesituasjoner. (BFD, 2021, s. 18)

Oppvekst og livssituasjon har betydning for om en representerer en utsatthet eller ikke. «Flere grupper fremstilles som sårbare eller utsatte for å utvikle seg i negativ retning, særlig knyttet til psykisk helse. Dette gjelder ungdom i barnevernsinstitusjoner» (HOD, 2016, s. 26).

Barn og unge med en problematisk oppvekst over lengre tid har større risiko enn andre for å oppleve seksuelle overgrep via internett. Barn og unge som bor i barnevernsinstitusjoner er ofte særlig sårbare for risiko på nett. (BFD, 2021, s. 30).

Både livssituasjon og bakgrunn har betydning for utsatthet for voldtekt, hvordan overgrepet oppleves og ikke minst for muligheten til å søke hjelp. Når en voldtekt kommer i tillegg til andre forhold som kan bidra til å gjøre livet vanskelig, blir enkelte grupper ekstra sårbare. (JD, 2019, s. 26)

Belastende opplevelser i livet ble også beskrevet under barriere for trygg utvikling, men ungdommer med slike belastninger representerer også en utsatt gruppe ut fra funnene i analysen. Ungdom med nedsatt funksjonsevne eller psykiske helseplager er også mer utsatt for overgrep (HOD, 2017, s. 12).

Kunnskap tyder på at personer med utviklingshemming er mer utsatt for vold og overgrep enn den øvrige befolkningen. Personer med utviklingshemming er mindre utsatt for tilfeldig (blind) vold, men mer utsatt for generell vold, særlig seksuelle overgrep fra familie, omsorgspersoner, bekjente og ansatte i velferdstjenestene. (HOD, 2016, s. 8).

Utsatte grupper forstås som personer med behov for tilpasset hjelp og informasjon. Behovene begrunnes ut fra rettigheter og samfunnets ansvar for å legge til rette.

Enkelte grupper har spesifikke behov eller ressurser som den generelle undervisningen ikke nødvendigvis fanger opp. For å nå målet om økt seksuell autonomi og mestring, må læringsmateriell være tilpasset målgruppens språkferdigheter og kognitive funksjonsnivå. I noen tilfeller vil det være hensiktsmessig med mer individtilpasset undervisning eller undervisning i mindre grupper, for eksempel i samarbeid med skolehelsetjenesten (HOD, 2017, s. 18).

Det pekes også på manglende deltagelse på digitale plattformer, som resulterer i utestengelse.

Det er viktig at barn og unge får tilgang til digitale plattformer og får den beskyttelsen de har krav på. Noen barn og unge kan av ulike grunner møte særlige utfordringer, for eksempel de som bor på institusjoner, enslige mindreårige asylsøkere, barn med nedsatt funksjonsevne, samiske barn, barn i lavinntektsfamilier, barn som bryter med normer for kjønn og seksualitet mv. Organisasjoner og myndigheter som representerer disse barna har pekt på utestengelse som en særlig utfordring på grunn av manglende teknisk utstyr og dårlig nett-tilgang, diskriminering, digital mobbing og hatefulle ytringer på nettet. (BFD, 2021, s. 7)

Tekstutdraget over summerer opp de gruppene som gjennomgående forstås som utsatte. Unge i barnevernsinstitusjoner, unge med dårlige oppvekstvilkår eller belastende erfaringer, unge med innvandrerbakgrunn, enslige mindreårige asylsøkere, samiske unge, unge skeive eller som på andre måter bryter med normer for kjønn og seksualitet, og unge med nedsatt funksjonsevne eller dårlig psykisk helse.

6.3.2 Overgripere og unge med seksuell skadelig atferd trenger hjelp og behandling

I de dokumentene der overgrep beskrives, knytter det seg noen forståelser til hvilke personer som begår overgrep. Det går igjen at menn eller gutter er overrepresentert blant de som utøver seksuelle krenkelser eller overgrep, og det gjelder både fysisk og digitalt. Både barn og voksne beskrives som utøvere av overgrep.

Blant de siktede for voldtekt, viser tall fra SSB at hele 98 prosent av de siktede er menn. Nesten 63 prosent av de siktede var under 30 år. I en stor andel av voldtektssakene var den anmeldte mellom 15 og 25 år gammel på gjerningstidspunktet. Andelen anmeldte under 18 år var på 18 prosent. 71 prosent av de anmeldte var registrert som mistenkt, siktet eller domfelt fra før. (JD, 2019, s. 14)

De fleste som begår seksuelle overgrep er menn. Noen gjerningspersoner ser ut til å flytte overgrepsaktiviteten fra fysiske arenaer til internett. Andre kommer inn på internettarenaen uten tidligere bakgrunn som gjerningsperson. (JD, 2021, s. 22)

Utviklingen i omfanget av internettrelaterte overgrep mot barn og unge er bekymringsfull og skadepotensialet er stort. Forskning viser at 30–50 prosent av seksuelle overgrep mot barn og unge utføres av personer som selv er mindreårige. Nettrelaterte overgrep er en del av denne utviklingen (BFD, 2021, s. 30)

Der noen i liten grad tematiserte hvem som begår overgrep, hadde andre stort fokus på det. I handlingsplanen mot voldtekt (JD, 2019), brukes det en del plass til å presentere tall og forskning knyttet til hvem som utfører voldtekt, og at det oftest skjer i nære relasjoner. Gjerningspersonene er som regel ikke ukjent for fornærmede (JD, 2019, s. 18). Noen er tydelig på at unge også kan være overgripere.

Forskning viser at mellom 30 og 50 prosent av seksuelle overgrep mot barn og unge utføres av personer som selv er under 18 år. Mange av de unge gjerningspersonene utsetter noen de kjenner for seksuelle overgrep. Andre begår overgrep mot ukjente, ofte gjennom sosiale medier ved å true andre til lage eller sende seksuelt innhold. (JD, 2021, s. 7)

Rundt halvparten av voksne overgripere forteller at de begikk sitt første overgrep som barn eller tenåring. I de fleste tilfeller som er rapportert, er overgriperen en gutt. Om

man utsettes for seksuelle overgrep i ung alder, øker risikoen for selv å begå overgrep i voksen alder. Mange overgripere har selv vært utsatt for traumer og/ eller overgrep.

Andre har en mer uklar fremstilling av skillet mellom voksne og unge som utfører seksuelle krenkelser eller overgrep. «Det er viktig å skille mellom seksuell atferd mellom likeverdige i ungdomstiden, og seksuelle handlinger der en voksen krenker barnet» (Prop. 121 S (2018-2019), s. 30). Her trekkes det frem seksuelle handlinger på nett mellom ungdom, og krenkende handlinger utført av voksne. Det kommer ikke tydelig frem om det som skjer mellom ungdom skal skilles ut som utelukkende frivillig, eller om det skal skilles mellom unge voksne på grunn av konsekvenser handlingene skal ha. Det er derfor åpent for tolkning om det er kun voksne som krenker barn.

De som utfører overgrep, både voksne og barn, forstås som personer i behov for behandling og hjelp, og det vises til at de som gruppe ofte er utsatt for belastende livserfaringer selv.

Det er viktig at barn og ungdom som har en seksuelt grenseoverskridende atferd får hjelp tidlig. Å tilby behandling til barn og ungdom som begår seksuelle overgrep, har ofte blitt forstått ut fra et preventivt hensyn, altså at man skal endre atferd for på den måten å forhindre nye overgrep. (HOD, 2016, s. 18)

Barn som utsetter andre for overgrep trenger god oppfølging og må sikres forsvarlig hjelp og et behandlingsopplegg. Tilbud for barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd videreutvikles på helseområdet. Disse barna kan streve med atferdsvansker og grenser, omfattende relasjons problemer og en oppvekst med overgrep og omsorgssvikt. (JD, 2021, s. 61)

Gjerningspersonene er også ofte dømt for tidligere kriminelle forhold, har ofte opplevd vold, overgrep og/eller omsorgssvikt i oppveksten, lever ofte liv med ekstra belastninger som rusproblemer eller dårlig tilknytning til arbeidslivet og har ofte dårlig psykisk helse (JD, 2019, s. 18)

Handlingsplanen mot voldtekt (JD, 2019) har oppfølging av gjerningspersoner som eget innsatsområde, og fremmer både behandlingstilbud for barn og unge med skadelig seksuell adferd, og behandlingstilbud til personer i fengsel dømt for seksuelle overgrep. Dette begrunnes både ut fra et forebyggende perspektiv – å unngå at de utfører flere overgrep, men også ut fra ivaretagelse av overgriperne selv. Det er fokus på behandling fremfor straff. Det finnes også i andre dokumenter.

Kunnskap og holdninger knyttet til autonomi, kropp, grenser og samtykke er viktige faktorer for å forebygge overgrepssituasjoner. Gjennom tidlig avdekking og oppfølging av den som har vært utsatt for overgrep og den som har begått overgrep, vil ytterligere overgrep kunne forebygges. (HOD, 2017, s. 52)

Det er også behov for mer tilgjengelig informasjon, råd og veiledning til barn og unge under 18 år som står i fare for å begå problematisk eller skadelig seksuell atferd mot andre barn og unge. (JD, 2021, s. 28)

Tilbud til gjerningspersoner og unge med skadelig seksuell atferd henger sammen med funn presentert under forrige underoverskrift, i forhold til barrierer og muliggjøring. Også her blir arbeid med holdninger og økt kunnskap, samt tilgang til informasjon og hjelp løftet frem, og at både utsatte grupper og overgripere, eller potensielle overgripere, må ha tilpasset hjelp og informasjon.

Det er lite eksplisitt hvilke holdninger som er gode også når det gjelder utsatte grupper. Men ordene som brukes kan også si noe om forståelsen av involverte personer. Ingen av dokumentene bruker for eksempel begrepet *voldtektsmenn*. Det som brukes er *overgripere*, *gjerningsperson* (når det er knyttet til straffesak), og *utøvere*. Når det gjelder barn og unge brukes oftest *unge med skadelig seksuell atferd*, eller barn eller unge som *utsetter andre for overgrep*, men også *overgripere*. Se tekstutdrag ovenfor for eksempler på dette. Det går igjen i dokumentene at språket og ordene som blir brukt, fremstår gjennomtenkte og lite tilfeldig. Dette er fordi det både er gjennomgående i dokumentene og på tvers av dokumentene.

Det samme gjelder bruk av begreper knyttet til personer som utsettes for seksuelle overgrep og krenkelser. *Utsatte* er et hyppig brukt begrep, og *fornærmede* brukes i samme forbindelse som *gjerningsperson*. Ofre eller offer brukes kun noen få ganger i to av dokumentene (JD, 2019; JD, 2021).

6.4 Ungdom har behov for og rett på beskyttelse

En del av problemstillingen dreier seg rundt ivaretagelse av ungdoms rettigheter. Funn i forhold til dette viser at det mest fremtredende i forhold til forståelsene av barn og unge som rettighetsbærere, er deres behov for beskyttelse. Det er også forståelser knyttet til barn som aktører som må settes i stand til å ta ansvar selv. Det er ulik grad av fokus på rettigheter i dokumentene. Alle dokumentene nevner Barnekonvensjonen. De nyeste dokumentene har mer eksempler og begrunnelser ut fra barn og unges rettigheter.

De negative og skadelige sidene ved barn og ungdoms digitale hverdag krever tiltak for å beskytte og hjelpe, men også for å styrke barn, foreldre og andre omsorgspersoners digitale dømmekraft, kritiske medieforståelse og deltakelse. Barn har ifølge FNs barnekonvensjon rett til beskyttelse mot informasjon og stoff som er skadelig for deres velferd, til ytrings- og informasjonsfrihet, og til å delta i det kulturelle liv. En god politikk for barns digitale hverdag må balansere disse rettighetene. (BFD, 2021, s. 3)

6.4.1 Samfunnet og de voksne rundt har ansvar for beskyttelse av barn og unge

Ett av mønstrene som ble funnet i dokumentene var at ansvar i fellesskap utgjør en stor del av forståelsen knyttet til unges behov og rett til beskyttelse. Det vises til viktigheten av samarbeid på tvers av sektorer og tjenester, og det er felles at det rettes ansvar mot voksne. Strategien mot internettrelaterte overgrep har som mål «å styrke og koordinere innsatsen i det digitale rom på tvers av sektorer og aktører» (JD, 2021, s. 7).

Samarbeid mellom politiet, kommunene og lokalsamfunnet er en forutsetning for godt forebyggende arbeid. Blant voksne må det forebyggende arbeidet også fokusere på ansvarliggjøring av særlig unge menn, hvor konsekvensene av å begå voldtekt kommer tydelig frem. (JD, 2019, s. 23)

Det er et svik å la barn som har det vanskelig i familien bli overlatt til seg selv. En barndom preget av foreldrenes utrygghet og stress, kan ha alvorlige og uopprettelige konsekvenser for barns helse og personlige utvikling. (BLD, 2018, s. 5)

Handlingsplanen mot voldtekt skal bidra til å sikre god forankring, helhetlig og samordnet innsats på et område hvor mange sektorer har sin del av ansvaret. (JD, 2019, s. 6)

Lovverk brukes ofte som begrunnelse for barn og unges behov for beskyttelse. Strategi for ungdomshelse begrunner for eksempel hjelp til barn og unge med skadelig seksuell atferd med at det er «viktig å tilby behandling til denne gruppen fordi de er barn og ungdom som har rett til å få hjelp til å endre vanskelig atferd» (HOD, 2016, s. 18). Under er et eksempel på hvordan det fremstilles som de voksnes ansvar å ivareta rettigheter.

Vi må gjøre det vi kan for at barn og unge skal ha en trygg digital oppvekst med de samme rettighetene der som ellers i livet. Det er på tide at den digitale delen av oppveksten blir tatt på alvor. (BFD, 2021, s. 3)

Lovverk knyttes også opp mot forebyggende arbeid og å øke kunnskap om hva som er lov og ikke, som i strategien mot internettrelaterte overgrep presiserer på første side: «Det er ulovlig å TA, HA eller DELE nakenbilder av noen under 18 år» (JD, 2021, s. 1).

Også foreldre fremstilles som personer med ansvar for å beskytte, men her begrunnes det med at de er viktige voksenpersoner for unge som kan beskytte barn for eksempel gjennom støtte og god dialog, eller legge til rette for at barn og unge skal fortelle om sine opplevelser. Det trekkes også frem flere mulige fallgruver når det gjelder foreldre. Noen av disse handler om manglende kunnskap hos foreldre, andre om problemer som må avhjelpes av samfunnet.

God og trygg dialog mellom voksne og barn om nettbruk vil bidra til at flere barn tar opp vonde eller vanskelige opplevelser på nett. En forutsetning for at barn og unge varsler eller ber om hjelp er at de møter voksne som har kunnskap om den digitale verden barn og ungdom lever i. Barneombudets ekspertgruppe uttrykker at «det hjelper ikke med pekefinger». Forskning antyder at en del barn kan vegre seg mot å snakke med foreldre av redsel for å bli anklaget for å selv ha satt seg inn i en vanskelig situasjon, for eksempel ved å dele nakenbilder. Barn kan også frykte at foreldre reagerer med å kontrollere og begrense deres internettbruk. (BFD, 2021, s. 28)

Det fremstilles som samfunnets ansvar å sette foreldre i stand til å hjelpe foreldre til å være støttepersoner for sine barn.

Hjelp til foreldrene er – viktigst av alt – en utstrakt hånd til barna. Godt arbeid med foreldrestøtte kan dempe foreldrekonflikter og hindre at barn blir utsatt for vold og omsorgssvikt. (BLD, 2018, s. 5)

Trygge rammer på skolen og i hjemmemiljøet påvirker hvordan barn og unge oppfatter risiko på nettet og hvordan de evner å håndtere den. Hvis de opplever noe negativt på nettet, snakker 50 prosent av barn helst med en venn, mens 34 prosent helst snakker med en forelder. Lærere og andre voksne anses i mye mindre grad som relevante hjelpere for å håndtere negative digitale opplevelser. (BFD, 2021, s. 20)

Behov for beskyttelse og voksnes ansvar er også gjennomgående når det gjelder andre krenkelser og risikoer, som mobbing, personvern, markedsføring og skadelig innhold.

Dagens barn og unge vokser opp i et digitalt, kommersielt marked. De møter markedsaktører via mobiltelefon og nett. Når barn og unge for eksempel bruker tjenester som spill og sosiale medier, trer de automatisk inn i en forbrukerrolle. Barn og unge er ekstra sårbare for påvirkning, og kan lettere enn voksne bli utnyttet kommersielt av selskap som retter markedsføringen mot denne målgruppen (BFD, 2021, s. 18)

6.4.2 Ungdom må gjøres i stand til å håndtere risiko

I starten av mitt prosjekt var det mitt inntrykk at det var overveiende fokus på at barn og unge selv måtte ta ansvar for å beskytte seg mot risiko, som å la være å inngå i risikofylt praksis, eller selv fortelle og si fra når noen gikk over streken. Funnene mine viser derimot at det er overveiende vekt på at ungdom har behov for beskyttelse og at det er voksne rundt som har ansvar for å sørge for at de beskyttes. Det er sjelden fremstillinger som tyder på forståelser av at barn bærer størst ansvar. At ungdom må ta ansvar selv kommer oftest frem knyttet til kunnskapsheving og styrking av barn og unges ferdigheter, og omhandler å gjøre barn og unge i stand til å håndtere risiko.

Barn og unge skal ha kunnskap om digital trygghet og hvordan ta vare på seg selv. Foreldre og andre voksne som kan hjelpe skal også ha kunnskap om håndtering av risiko. (JD, 2021, s. 26)

Det fremstilles et balansert perspektiv mellom barns rett til vern og beskyttelse og barns frihetsrettigheter.

De negative og skadelige sidene ved barn og ungdoms digitale hverdag krever tiltak for å beskytte og hjelpe, men også for å styrke barn, foreldre og andre omsorgspersoners digitale dømmekraft, kritiske medieforståelse og deltakelse. Barn har ifølge FNs barnekonvensjon rett til beskyttelse mot informasjon og stoff som er skadelig for deres velferd, til ytrings- og informasjonsfrihet, og til å delta i det kulturelle liv. En god politikk for barns digitale hverdag må balansere disse rettighetene. (BFD, 2021, s. 3)

6.5 Kunnskapsheving er mest fremtredende blant tiltakene

Totalt sett er det over 200 tiltak fordelt på alle dokumentene. Alle dokumentene bortsett fra ett har tydelig fremstilling av tiltak. Strategi for trygg digital hverdag (BFD, 2021) har i stedet samlet «mål og prinsipper» for arbeidet. Litt over halvparten av tiltakene omhandler kunnskapsheving. I tabell 3 vises en oversikt over hvilke overskrifter og tema som er knyttet til hver av dokumentene, samt tilhørende antall tiltak. Dette gir en oversikt over inndeling og et inntrykk av prioriteringer før den videre presentasjon av funn knyttes til tiltak. Totalt sett er det mange av tiltakene som ikke er direkte relevant for min problemstilling. Men mange berører temaet indirekte. Hver av tiltakene ble kodet under en av de følgende: 1. Tiltak for kunnskap og kompetanse, 2. Tiltak for rettssikkerhet, 3. Tiltak for hjelp til utsatte og 4. Andre tiltak.

Tabell 3

Oversikt over kapitler i dokumentene, samt antall tiltak knyttet til tema i kapittel

Dokument	Tema/overskrift fra dokument	Antall tiltak
#Ungdomshelse 2016-2021	Ungdoms oppvekstvilkår	11
	Ungdoms livsstil og levevilkår	9
	Fremme ungdoms psykiske helse i folkehelsearbeidet	4
	Helsetjenesteutvikling	8
	Ungdom som pårørende og etterlatte	2
	Ungdommens helsetjeneste	4
	En digital generasjon	4
Snakk om det! Strategi for seksuell helse 2017-2022	Autonomi, kropp og grenser: et godt grunnlag for god seksuell helse	9
	Lett tilgjengelig digital informasjon	2
	Seksualitet som ressurs gjennom hele livsløpet	5
	Uønskede svangerskap og abort	2
	Seksuelt overførbare infeksjoner	7
	Seksuell helse ved sykdom og funksjonshemming	4
	Seksuell helse etter overgrep eller andre krenkelseser	2
	Kunnskapsgrunnlag og helsedata om seksuell helse	3
	Internasjonalt arbeid for seksuell helse	6
Trygge foreldre – trygge barn 2018-2021	Tilgjengelig informasjon til alle foreldre	6
	Treffsikre tilskuddsordninger	1
	Tilpasset støtte til foreldre med særlig behov	12
	Kvalitetssikret og samordnet tilbud	3
	En sterk frivillig sektor	1
	Økt kompetanse og kunnskap	11
Opptrappingsplan 2019-2024, kap. 3.4: En trygg digital hverdag	Kroppspress, selvbilde og psykisk helse	7
	Internettrelaterte overgrep og seksuell trakassering	2
Handlingsplan mot voldtekt 2019-2022	Målrettet forebygging	7
	Hjelpetilbud etter voldtekt	7
	Oppfølging av gjerningspersonene	2
	Etterforskning og behandling i rettsapparatet	12
	Kunnskap og kompetanse	5
Rett på nett – Nasjonal strategi for trygg digital oppvekst 2021	Sikre barns rettigheter i det digitale miljøet og reell medvirkning.	3
	Øke barn og unges digitale kompetanse	6
	Øke den digitale kompetansen til foreldre og voksne som jobber med barn	4
	Beskytte barn og unge mot internettrelaterte overgrep, skadelig innhold og skadelig bruk	3
	Sikre barn og unges person- og forbrukervern	6
	Initiere forskning og gjøre kunnskap tilgjengelig	3
	Styrke koordinering av arbeidet for trygg digital oppvekst	6
Forebygging og bekjempelse av internettrelaterte overgrep mot barn. 2021-2025	Barn og unge skal være trygge på internett	9
	Bred samfunnsinnsats gjennom offentlig-privat partnerskap	7
	Kompetanse og kunnskap for forebyggende innsats	5
	Innsats mot overgrep – oppfølging og internasjonalt samarbeid	9

6.5.1 Tiltak for kunnskap og kompetanse

Den største delen av tiltak befant seg under tiltak for kunnskap og kompetanse. Herunder er tiltak som rettet seg mot hjelpere eller voksne som arbeider med barn og unge, tiltak som rettet seg mot barn og unge selv, samt hvilken kunnskap og kompetanse som mangler og må utvikles eller forskes på.

Flesteparten av tiltakene som er relevant for min problemstilling retter seg mot voksne rundt barn og unge. Det gjelder tiltak rettet mot foreldre, voksne i ulike hjelpeyrker, som helsepersonell, og andre voksne som jobber med barn og unge, som voksne i skoler og barnehager. Ulike arenaer nevnes i tiltakene for sikre kunnskap. Digitale tjenester og plattformer er ofte nevnt som arena for å øke foreldres kunnskap, for eksempel ved vise til konkrete nettressurser som «foreldrehverdag.no» og videreutvikling av disse (BLD, 2018, s. 6). Økt digital kompetanse hos foreldre er også knyttet til god ivaretagelse av barn og unges trygghet på nett, og det er tiltak rettet mot dette (BFD, 2021, s. 4). Helsetjenester, skoler og barnehager er andre arenaer for å øke foreldres kompetanse.

Tilby veiledning til foreldre gjennom helsestasjonen slik at foreldre og foresatte har nødvendig kunnskap til å kunne snakke med barna om kropp, kjønn og seksualitet, trygghet og grenser. (HOD, 2017, s. 21)

I tillegg er det tiltak for at skolene og barnehagene skal bli i «bedre i stand til å informere barn og foreldre om nettvett og hvordan de kan avverge internettrelaterte overgrep» (BLD, 2018, s. 6). Videre er det tiltak for at foreldre skal engasjere seg i hva barn og unge gjør på nett, samt forstå hvordan egen bruk av digitale medier påvirker barn (BFD, 2021, s. 4).

Tiltak rettet mot kunnskapsheving hos hjelpere og voksne som jobber med barn, er ofte oppdatering, kvalitetssikring eller utvikling av rutiner, retningslinjer og anbefalinger knyttet til det området de jobber med, enten det er seksualundervisning, overgrepsmottak, barnehager eller andre arenaer.

Vurdere om regelverket som gjelder barnehagens ansvar for å oppdage og hjelpe barn som er utsatt for omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep, er godt nok. (HOD, 2017, s. 21)

Når det gjelder skole er det nettvett og seksualundervisning som er mest relevant og tiltak rettet mot kvalitet i seksualundervisningen (HOD, 2017, s. 21) eller å gjøre kunnskap om

nettrett tilgjengelig (BFD, 2021). Utvikle et digitalt materiell som personell ved helsestasjons- og skolehelsetjenesten kan bruke i dialogen med foreldre (BLD, 2018, s. 6)

Sikre løpende oppmerksomhet om risiko knyttet til bruk av digitale plattformer og verktøy som brukes i barnehage og skole (JD, 2021, s. 38)

Andre arenaer trekkes også frem, der det er behov for å øke kunnskap.

Utvikle bevissthet og forebyggende innsats mot overgrep i organisasjoner, idrettslag og andre kulturaktiviteter for barn. (JD, 2021, s. 46)

Flere av tiltakene er rettet mot å øke barn og unges kunnskap og kompetanse. Det handler både om å øke kunnskap, for eksempel rettigheter, risiko på nett, seksualitet og grenser. Men det handler også om å gjøre kunnskapen tilgjengelig, og å øke barn og unges digitale kompetanse. «Barn og unge skal vite hvor de kan få hjelp og råd hvis de har utfordringer på nett» (BFD, 2021, s. 4). Digitale tjenester og arenaer går igjen her også. Flere nettressurser trekkes frem, og behovet for å gjøre dem kjent eller videreutvikle dem, beskrives i tiltakene.

Videreutvikle og samordne digitale informasjonstjenester til ungdom knyttet til kropp og helse. (HOD, 2016, s. 39)

Videreutvikle sosiale medier som kommunikasjonskanal for offentlige tjenester rettet mot ungdom (HOD, 2016, s. 39)

I samråd med NOVA inkludere seksuell helse i UngDatas grunnmodul (HOD, 2017, s. 55)

Videreutvikle og spre bruken av nettressursen JegVet og oversette den til samiske språk (JD, 2019, s. 3).

Styrke innholdet på ung.no om temaene grensesetting, kropp og seksualitet, kjønnsperspektiv og problemstillinger knyttet til bilder, digitale overgrep og trakassering, som en del av arbeidet med forebygging rettet mot ungdom. (JD, 2019, s. 3)

I tillegg er skole og barnehage er også arenaer for å øke kunnskap og kompetanse hos barn.

barnehagen har ansvar for å utvikle barnas toleranse for et mangfoldig samfunn og dermed bidra til å demme opp for fordommer og diskriminering basert på kjønn,

orientering, funksjonsnedsettelse, etnisitet, kultur, religion og livssyn. (HOD, 2017, s. 21)

Alle dokumentene viser til at det trengs mer forskning om de fleste tema. Digital risiko beskrives for eksempel som sammensatt og «vi har ikke nok kunnskap om hvordan ulike typer risiko henger sammen» (JD, 2021, s. 19) Det fremstilles behov for mer kunnskap for å utarbeide treffsikre tiltak og for å forstå bedre hvordan barn og unge skal beskyttes, og forskning på de tjenestene og kunnskapshevingen som skal gjøres.

Vurdere etablering av et nasjonalt forskernettverk og analysesamarbeid på området barn, risiko og internett. (Prop 121 S (2018-2019), s. 32)

Kompetansemålene som er beskrevet over, legger opp til at kropp, grenser, seksualitet og mangfold tematiseres på ulike måter gjennom hele skoleløpet. Selv om det er gjort enkelte mindre, kvalitative studier av innhold og kvalitet i seksualitetsundervisningen, finnes det ingen systematisert oversikt over hvordan opplæringen gjennomføres. (HOD, 2017, s. 16)

Manglende kunnskap om barn og unges stemme skal også løses med mer forskning, og det fremstilles behov for kvalitativ forskning som fanger opp barn og unges opplevelser på en nyansert måte (BFD, 2021, s. 34). Det kan også gjøres ved å bruke den informasjonen som allerede finnes.

Gjennomgå innsendte spørsmål til ung.no. Målet er å identifisere kunnskapshull blant ungdom og få et tydeligere bilde av hvilken informasjon de etterspør blant annet når det gjelder voldtekt. (JD, 2019, s. 31)

En del av den manglende kunnskapen som identifiseres i dokumentene, skal løses med tiltak om nye politiske planer.

Ny opptrappingsplan mot vold og overgrep i nære relasjoner (HOD, 2017, s. 53)

Ny handlingsplan mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet (HOD, 2017, s. 53)

Utarbeide en egen strategi mot internettrelaterte overgrep (Prop 121 S (2018-2019), s. 32)

Andre tiltak handler om å sikre at oppdatert kunnskap implementeres i tjenester, eller som her, i utdanninger: «Vurdere om kunnskap om internettrelaterte overgrep er tilstrekkelig ivaretatt i

relevante profesjonsutdanninger og vurdere hvordan det eventuelt kan styrkes» (JD, 2021, s. 56). Mer forskning er det mest fremtredende tiltaket når det gjelder manglende kunnskap;

Legge til rette for mer forskning om barns digitale hverdag og risiko på internett. (JD, 2021, s. 56)

Etablere et uavhengig forskerråd for å bidra til koordinert kunnskapsinnhenting og forskning på feltet. (JD, 2021, s. 56)

Hva det er behov for å forskes på kommer noen ganger frem i teksten, men ikke nødvendigvis i tiltakene. Som for eksempel tekstutdrag under, der det påpekes manglende kunnskap om gutter.

Forskere har påpekt at det mangler kunnskap om gutter og deres forhold til psykisk helse og kropp, og at det kan være behov for andre tilnærminger når man skal undersøke hvordan gutter snakker om og opplever egen selvtillit og eget selvbilde. (Prop 121 S (2018-2019), s. 30).

Selv om det pekes på behov for mer kunnskap jevnt over, og ofte når det kommer til digitale seksuelle overgrep, finnes det en egen strategi for internettrelaterte overgrep. Dette viser at behovet for kunnskap rundt dette temaet har vært prioritert.

6.5.2 Tiltak for rettssikkerhet

En god del av tiltakene var rettet mot ivaretagelse av rettssikkerhet, og disse dreier seg rundt håndtering av lovbrudd, gjennomgang av og utvidelse av lovbrudd, samt tiltak for å ivareta barn og unges rettigheter.

Håndtering av lovbrudd omhandler både etterforskning, saksgang, og kvalitet i tjenestene. Som i handlingsplan for voldtekt, der to tiltak knyttes til at Riksadvokaten skal gjennomføre en undersøkelse av etterforskningskvaliteten i voldtektssaker, og vie «særskilt oppmerksomhet til saker som gjelder voldtekt» når det kommer til vurdering av kvalitet i tjenesten (JD, 2019, s. 54).

Flere tiltak retter seg mot gjennomgang av eksisterende lovverk og vurdering av om de må utvides eller endres. For eksempel vil Justisdepartementet vurdere behov for en samlet gjennomgang av straffelovens kapittel om seksuallovbrudd (JD, 2019, s. 54). Men det kan også være konkrete tiltak knyttet til internettrelaterte overgrep eller andre risiko-områder.

Vurdere behovet for utvikling av regelverket for avdekking, etterforskning og straffeforfølgning av internettrelaterte overgrep mot barn. Straffelovrådet benyttes for vurdering av straffelovgivningen når det er hensiktsmessig. (JD, 2021, s. 72).

Andre tiltak retter seg mot ivaretagelse av barn og unges rettigheter, som å «sikre tilstrekkelig kompetanse om internettrelaterte overgrep i justissektoren» (JD, 2021, s. 57). Flere av tiltakene retter seg mot at barn og unge skal bli hørt.

6.5.3 Tiltak for hjelp til utsatte

En del av tiltakene rettet mot hjelp til utsatte handler om økt kunnskap, og kunne dermed blitt plassert under første del i dette temaet. Men det var likevel gjennomgående at noe handlet om tiltak for kunnskap og kompetanse rettet mot barn og unge generelt, mens noen tiltak var rettet mot de som var blitt utsatt for noe, eller utsatte andre for noe. Ut fra funn under forståelser av digital seksuell kommunikasjon, ble derfor tiltak som retter seg mot utsatte kodet for seg selv. Det handler om kvalitetssikring av informasjon og hjelp til utsatte, samt om direkte oppfølging og støtte gjennom tjenestene.

Legge til rette for at oppdatert kunnskap om internettrelaterte overgrep er inkludert i hjelpetilbud og tjenester. (JD, 2021, s. 39)

Revidere rutinene for forebygging og håndtering av seksuelle overgrep og grenseoverskridende atferd mot barn og ungdommer under barnevernstjenestens omsorg. (JD, 2019, s. 42)

Utarbeide tilrettelagt undervisningsmaterieell til enkelte grupper i samarbeid med aktuelle interesseorganisasjoner. (HOD, 2017, s. 21)

Sikre tilrettelagt informasjon om seksuell helse, herunder prevensjon, hiv og andre seksuelle overførbare sykdommer til asylsøkere og nyankomne innvandrere. (HOD, 2017, s. 21)

Under tiltak for hjelp til utsatte er også tiltak rettet mot voksne overgripere eller barn unge med skadelig seksuell atferd. Behov for styrking av tilbudet ses i sammenheng med både en forebyggende effekt – å unngå nye overgrep, men også hjelp til individet selv (JD, 2021).

De regionale helseforetakene skal styrke kompetansen og etablere et behandlingstilbud i alle helseregioner for barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd. (JD, 2019, s. 47)

Utrede lavterskeltilbud for barn og unge som står i fare for å begå problematisk eller skadelig seksuell atferd. (JD, 2021, s. 39)

Det skal etableres et landsdekkende behandlingstilbud til personer i fengsel dømt for seksuelle overgrep. (JD, 2019, s. 47)

I den eldste planen i utvalget, strategien for ungdomshelse, er det beskrevet mål om bedre oppfølging av barn og unge som potensielt kan utøve overgrep mot andre, mens det ikke blir beskrevet konkrete tiltak rettet mot dette.

Barn og unge med atferd som gjentakende skriker over andres grenser, skal fanges opp tidlig og gis særlig oppfølging og tilbakemelding for å forebygge at det etableres en skadelig seksuell praksis og risiko for fremtidige overgrep. (HOD, 2016, s. 18)

6.5.4 Andre tiltak

Under andre tiltak ble både tiltak som ikke var relevant for problemstillingen plassert, men også tiltak knyttet til andre relevante områder. Mønstre for disse tiltakene var at de enten omhandlet koordinering og samarbeid, tiltak rettet mot teknologi, eller tiltak knyttet til økonomi.

Tiltak rettet mot koordinering og samarbeid omhandler både samarbeid innen det politiske systemet, men også mellom ulike instanser og aktører, og internasjonalt.

Samordne innsatsen mot internettrelaterte overgrep på tvers av departementer og direktorater (JD, 2021, s. 38)

Bedre koordinerte tjenester for utsatte barn og unge. (BLD, 2018, s. 7)

Sikre et sterkere samarbeid mellom internettelskaper og myndighetene for bedre bekjempelse av internettrelaterte overgrep. (JD, 2021, s. 46)

Videreutvikle samarbeidet med frivillige organisasjoner. (JD, 2021, s. 46)

Mange av tiltakene er relativt generelle og viser til samarbeid og samordning. Andre er mer konkrete.

Videreføre Norges mangeårige innsats for å fremme seksuell helse og bekjempe hiv gjennom ulike multilaterale og bilaterale kanaler (HOD, 2017, s. 7)

Forny medlemskap i WePROTECT Global Alliance. (JD, 2021, s. 47)

Tiltakene rettet mot teknologi handler om å finne løsninger på risiko som involverer teknologiselskaper eller retningslinjer for løsninger som allerede eksisterer.

Utrede teknologiske og regulatoriske rammer for avskjæring av produksjon, opplasting og spredning av overgrepsmateriale. (JD, 2021, s. 47)

Kartlegge muligheter for samarbeid for trygge internettilkoblede produkter for barn. (JD, 2021, s. 47)

Utarbeide nasjonale retningslinjer for barnehage- og skoleeiere om bruk av løsninger som skjuler alvorlig skadelig innhold på nettbrett, PC og lignende digitale enheter som barn og unge bruker i barnehagen og på skolen. (Prop 121 S (2018-2019), s. 31)

Tiltak knyttet til økonomi er relativt uvanlige i disse planene, men handler om ressursfordeling og prioriteringer som skal gjøres.

Statens sivilrettsforvaltning skal i 2019 avsette øremerkede ressurser til nedbygging av restanser ved Kontoret for voldsoffererstatning. (JD, 2019, s. 42)

I tabell 4 fremstilles en oversikt over tiltak knyttet til strategien mot internettrelaterte overgrep (JD, 2021) og hvordan tiltakene ble kodet. Dette for å gi innsikt i vurderinger knyttet til koding av tiltak, og for å vise et komplett sett av tiltak fra ett av dokumentene.

Tabell 4

Koding av tiltak i Strategi mot internettrelaterte overgrep (JD, 2021)

Kapittel/tema	Tiltak	Kodet som
Barn og unge skal være trygge på internett	1. Legge til rette for at barn og unge er trygge på internett gjennom oppdatert og tilgjengelig informasjon om internettrelaterte overgrep	Kunnskap og kompetanse
	2. Barn og unges behov skal være utgangspunkt for innsatsen gjennom bruk av ungdomspanel og vurdering av barns rettigheter.	Rettsikkerhet
	3. Sikre at foreldre kan få oppdatert og tilgjengelig informasjon om risiko for overgrep på internett.	Kunnskap og kompetanse
	4. Sikre løpende oppmerksomhet om risiko knyttet til bruk av digitale plattformer og verktøy som brukes i barnehage og skole.	Kunnskap og kompetanse
	5. Samordne innsatsen mot internettrelaterte overgrep på tvers av departementer og direktorater.	Annet – samarbeid
	6. Et fagråd bidrar i innsatsen for å forebygge mot internettrelaterte overgrep.	Kunnskap og kompetanse
	7. Legge til rette for at oppdatert kunnskap om internettrelaterte overgrep er inkludert i hjelpetilbud og tjenester.	Kunnskap og kompetanse
	8. Utrede lavterskeltilbud for barn og unge som står i fare for å begå problematisk eller skadelig seksuell atferd.	Hjelp til utsatte
	9. Videreutvikle lokal kriminalitetsforebygging mot internettrelaterte overgrep.	Rettsikkerhet

Bred samfunnsinnsats gjennom offentlig-privat partnerskap	10. Sikre et sterkere samarbeid mellom internettsselskaper og myndighetene for bedre bekjempelse av internettrelaterte overgrep.	Annet – samarbeid
	11. Utrede teknologiske og regulatoriske rammer for avskjæring av produksjon, opplasting og spredning av overgrepsmateriale.	Annet – teknologi
	12. Videreutvikle samarbeidet med frivillige organisasjoner.	Annet – samarbeid
	13. Utvikle bevissthet og forebyggende innsats mot overgrep i organisasjoner, idrettslag og andre kulturaktiviteter for barn.	Kunnskap og kompetanse
	14. Fornye medlemskap i WePROTECT Global Alliance.	Annet – samarbeid
	15. Legge til rette for innovasjon for bedre tjenester og oppgaveløsning mot internettrelaterte overgrep.	Kunnskap og kompetanse
Kompetanse og kunnskap for forebyggende innsats	16. Kartlegge muligheter for samarbeid for trygge internettilkoblede produkter for barn.	Annet – samarbeid
	17. Vurdere om kunnskap om internettrelaterte overgrep er tilstrekkelig ivaretatt i relevante profesjonsutdanninger og vurdere hvordan det eventuelt kan styrkes.	Kunnskap og kompetanse
	18. Legge til rette for mer forskning om barns digitale hverdag og risiko på internett.	Kunnskap og kompetanse
	19. Etablere et uavhengig forskerråd for å bidra til koordinert kunnskapsinnhenting og forskning på feltet.	Kunnskap og kompetanse
	20. Innhente mer kunnskap om gjerningspersoner, fornærmede og arenaer for seksuelle overgrep i et nytt FoU-prosjekt fra 2021.	Kunnskap og kompetanse
	21. Sikre tilstrekkelig kompetanse om internettrelaterte overgrep i justissektoren.	Kunnskap og kompetanse
Innsats mot overgrep – oppfølging og internasjonalt samarbeid	22. Kartlegge kunnskapen hos relevante tjenestetilbud om internettrelaterte overgrep, for å sikre at utsatte får god støtte og hjelp.	Hjelp til utsatte
	23. Styrke tilbudet for barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd.	Hjelp til utsatte
	24. Politi- og påtalemyndighetens innsats holder følge med utfordringene knyttet til internettrelaterte overgrep.	Kunnskap og kompetanse
	25. Utvikle finansiell etterforskning og følge pengespor for å forebygge og avdekke seksuelle overgrep.	Rettsikkerhet
	26. Vurdere behovet for utvikling av regelverket for avdekking, etterforskning og straffeforfølgning av internettrelaterte overgrep mot barn. Straffelovrådet benyttes for vurdering av straffelovgivningen når det er hensiktsmessig.	Rettsikkerhet
	27. Vurdere plikt for norske tjenesteleverandører til å rapportere funn av overgrepsmateriale.	Rettsikkerhet
	28. Vurdere hvordan teknologi kan benyttes i kampen mot internettrelaterte overgrep.	Annet - teknologi
	29. Vurdere et samarbeid med EU om elektroniske bevis og den europeiske etterforskningsordren.	Annet – samarbeid
	30. Delta i det internasjonale samarbeidet på området og bidra til felles forebyggende innsats for å bekjempe internettrelaterte overgrep mot barn.	Annet – samarbeid

7. Drøfting og konklusjon

Formålet med oppgaven var å undersøke hvilke forståelser av digital seksuell kommunikasjon som finnes i politiske planer og strategier, hvilke tiltak som er fremtredende og hvordan barn og unges rettigheter ivaretas. Resultatene viste at digital seksuell kommunikasjon først og fremst forstås som risikofylt og at noen unge er mer utsatte enn andre. Kunnskapsheving er fremtredende blant tiltak, og disse retter seg både mot unge selv, voksne rundt og mot mer forskning. Det ble funnet at rettigheter er både tematisert og integrert i forståelser, og et relativt balansert perspektiv på barns rettigheter til vern og beskyttelse og barns frihetsrettigheter. Det er likevel mer fremtredende med vekt på barn og unges behov for beskyttelse. I det følgende vil funnene diskuteres opp mot eksisterende forskning og teoretisk informasjon om ungdoms utvikling.

7.1 Forventninger om tematisering av digital seksuell kommunikasjon

Siden mange av strategiene og planene ble ekskludert fordi de ikke inneholdt relevant informasjon til problemstillingen, er det rimelig å stille spørsmål ved om digital seksuell kommunikasjon burde få mer plass fremover. Funnene viste at det var lite direkte relatert til problemstillingen. Det er mulig at andre politiske dokumenter som NOUer og andre rapporter ville gitt mer relevant data. Det er likevel slik at strategiene og planene i utvalget bygger på disse, og det henvises ofte til NOUer eller Stortingsmeldinger i datamaterialet mitt. På den annen side har de skadelige sidene ved digital seksuell kommunikasjon fått relativt stor plass, og egen plan (JD, 2021).

En av planene jeg hadde forventet å inkludere var *Regjeringens handlingsplan for kjønns- og seksualitetsmangfold (2023-2026)*. Selv om den rettes konkret mot skeive, har den en tydelig agenda med å bidra til større aksept for kjønns- og seksualitetsmangfold (KLD, 2023, s. 7). Denne planen inneholdt ingenting om det digitale, selv om skeive representerer en av de utsatte gruppene, som vist i resultatene. Den inneholdt en del om seksualitet, men alt var knyttet til skeive. Det kan tyde på en ensidig vektlegging som også var gjennomgående i utvalget mitt. For eksempel et overveiende risikofokus i planer som omhandler overgrep og voldtekt. Motsatt er det lite fokus på overgrep og krenkelser i planer som omhandler seksualitet og ungdomshelse. På den ene siden kan dette bidra til å gjøre planene mer fokusert og fremheve betydningen av fenomenet, men på den andre siden kan det representere en forenkling av komplekse fenomener.

Flere av planene som ble ekskludert inneholdt beskrivelser av hvilke holdninger og hvilket samfunn vi må ha for å forebygge at noen er utsatte. I etterkant av analysen ser jeg at det kunne gitt nyttig informasjon i forhold til hvordan en skal jobbe med holdningsendringer. Samtidig ville det ikke nødvendigvis vært funn på tvers av dokumentene.

7.2 Digital seksuell kommunikasjon som risikopraksis

Resultatene viser at dokumenter representerer et perspektiv på det digitale som en integrert del av livet. Det er et godt utgangspunkt for videre håndtering av digitale fenomener. Når det gjelder digital seksuell kommunikasjon er det en klar vektlegging av risiko. På den ene siden henger dette sammen med de alvorlige konsekvensene og de faktiske risikoene som både forskningsgjennomgangen og funnene viser at er der. Funnene viser at planene og strategiene har forstått de potensielle negative konsekvensene videresending av seksuelle bilder eller meldinger kan ha. Ungdom som sexter og sender nakenbilder vil være i risiko for å bli utsatt for videresending, og det kan derfor være naturlig og riktig at denne konsekvensen nevnes i den forbindelse. På den andre siden er det et behov for å trekke fram de positive sidene ved digital seksuell kommunikasjon, og gjøre dem synlige også i forbindelse med forebygging av overgrep. Ved frivillig, gjensidig deling av bilder, kunne det noen ganger vært vist til mottakerens ansvar for å ikke videresende, heller enn å vise til risiko for at det blir videresendt. På den måten vil ansvaret synliggjøres og flyttes fra den som blir utsatt for en ulovlig handling (Straffeloven, 2005, §311).

Risikoperspektivet kan også bidra til en diskurs som merker ungdom som inngår i digital seksuell kommunikasjon som utenfor normene. De Ridder (2019) hevder det er et paradoks knyttet til å eksponere seg selv seksuelt; digitale medier gir muligheter for seksuell kommunikasjon, samtidig som slik atferd blir merket som avvikende. Dette skjuler hvordan makt operer i digital ungdomskultur og paradokset kan bare løses ved å ta et valg som betyr at man aksepterer sine «unormale lidenskaper» (De Ridder, 2019, s. 575). Dette står i kontrast til de verdiene som fremmes i dokumentene – som åpenhet og respekt. Det er også problematisk i henhold til å fremme sunn utvikling av ungdoms seksualitet. «Unormale lidenskaper» og seksuell utforskning som naturlig del av utviklingen passer ikke sammen.

Ingen av dokumentene sier eksplisitt at barn og unge ikke bør sende seksuelle meldinger, noe som kan tyde på en forståelse av ungdoms utvikling. Men så lenge holdninger i stor grad er

implisitt, så er det åpent for tolkning. En sannsynlig tolkning ut fra risikoperspektivet vil være at digital seksuell kommunikasjon bør unngås.

En diskurs som står i motsetning til risikodiskursen, er normalitetsdiskurs (Döring, 2014), der kan digital seksuell kommunikasjon ses på som en naturlig del av ungdoms seksuelle utforskning. På den ene siden kan det samsvare bedre med teorier om ungdoms utvikling, men på den andre siden er det fare for at disse to diskursene står i motsetning til hverandre i stedet for å utfylle hverandre. Normalitetsdiskursen utfordrer diskursen som vektlegger risiko ved å hevde at det er et uttrykk for «moralsk panikk» for ungdoms seksuelle utvikling (Döring, 2014). Dette kan både bidra til å påpeke noen viktige aspekter, men det kan også bidra til polarisering der de to perspektivene blir stående opp mot hverandre. Dersom normalitetsdiskursen står i motsetning til risikodiskursen så vil det kunne gi et skjevt bilde av hvor vanlig sexting er blant ungdom. Selv om tall knyttet til forekomst av sexting viser at en god del ungdommer inngår i praksisen, så viser også tallene at størsteparten av ungdommene oppgir å *ikke* gjøre det. Særlig gjelder dette blant de yngste ungdommene, og hvis det legges for stor vekt på at sexting er normalt og for lite vekt på risikoer forbundet med det, så er det fare for å normalisere en praksis som de aller fleste ungdommer ikke inngår i. Derfor ville det være hensiktsmessig å se digital seksuell kommunikasjon på et kontinuum, som Doyle et al. (2021) plasserer konsekvensene av sexting på et kontinuum. På den måten vil man kunne ta innover seg av at det finnes et bredt spekter av opplevelser, hendelser og konsekvenser på begge sider av, og langs hele kontinuumet.

Funnene viste at det er flere barrierer for å oppsøke hjelp, og noen av disse er knyttet til skam, frykt og tabu. Videre viste funnene at gode holdninger som åpenhet, respekt og god forståelse av egne og andres grenser vil muliggjøre en sunn utvikling. Det var imidlertid ikke åpenbart hvilke holdninger som ble ansett som gode og lite om hvordan man skal skape disse gode holdningene. Det overlater en god del rom for tolkning ut fra hvem som leser, enten det gjelder personlige holdninger eller politiske holdninger hos personer som skal jobbe videre med dokumentene. Derfor ville det vært nyttig om holdninger ble gjort mer eksplisitt, og tydeligere uttalelser om hvor ansvaret ligger, for eksempel når det gjelder videresending. Det er den som sender bildet som gjør noe ulovlig, og dette kan gjøres tydeligere i måten risiko kommuniseres. På den måten vil det redusere risiko for at ungdom som blir utsatt for ufrivillig videresending av seksuelle bilder opplever skam, skyldfølelse og negative konsekvenser, som uthenging og mobbing (De Ridder, 2019; Charteris et al., 2018).

7.3 Utsatte grupper – kjønnsnøytralt?

Funn knyttet til at noen unge er mer utsatt samsvarer i stor grad med forskningen knyttet til dette. Det betyr at digital seksuell kommunikasjon bør tematiseres i arbeid med utsatte barn og unge. Det som i liten grad tematiseres i dokumentene, men som er hyppig nevnt i forskning, er kjønnsforskjeller. Funnene viser at gutter ofte nevnes i forbindelse med å utgjøre overvekt av overgripere, noe som også stemmer med forskning rundt dette. Jenter trekkes oftere frem som utsatt eller som de med flest negative opplevelser knyttet til digitale seksuell kommunikasjon. Det er likevel i de fleste tilfeller der det vises til tall om forekomst og lignende, og kjønn tematiseres ikke når det snakkes om utsatte grupper. Det vil være hensiktsmessig å tematisere kjønn i større grad.

Når det gjelder overgripere og barn og unge med skadelig seksuell atferd, viser resultatene at de forstås som barn, unge eller voksne i behov for behandling og hjelp. Seksualiteten ses som skadet, og det er ofte et resultat av egne belastende erfaringer. Dette samsvarer med teorier om seksuell utvikling, at belastende opplevelser som overgrep eller andre integritetskrenkende opplevelser kan skade en sunn seksuell utvikling (Temple-Smith, 2016).

7.4 Tiltak og ivaretagelse av rettigheter

Funnene viser at forståelsen av barn og unges rettigheter er godt integrert i forståelsene, med en noe overveiende vekt på behov for beskyttelse. På den ene siden er det positivt at det er mest vekt på beskyttelse når det også er overveiende fokus på risiko. Det motsatte kunne betydd at for mye av ansvaret hadde hvilt på ungdom selv. De voksne og samfunnet rundt ses som ansvarlige for å beskytte unge mot risiko. Dette fordrer at samfunnet og de voksne rundt er bevisst sine holdninger knyttet til risiko og muligheter, seksualitet og digital seksuell kommunikasjon. Brandon-Friedman (2019) fremhever seksuell utvikling som en oversett, men essensiell del av utviklingen som sosialarbeidere bør vite om. Kunnskapsheving er også et av de mest fremtredende tiltakene, så det er potensiale for at de voksne kan settes i stand til å ivareta beskyttelsen på en god måte. En balansert, men positiv tilnærming til temaet vil kunne bidra til en sunn seksuell utvikling hos ungdom (Newman & Newman, 2020; Brandon-Friedman, 2019).

Funnene viser også til en forståelse av at ungdom må få mer kunnskap om digital seksuell kommunikasjon. Men det forstås ut fra et perspektiv på at de må gjøres i stand til å møte de potensielle risikoene de står ovenfor. En stor del av tiltakene er også knyttet til dette. Igjen

kan dette føre til at de unge som blir utsatt for noe, kan sitte igjen med skam og skyldfølelse, fordi de gjorde noe som de visste innebar risiko. Samtidig er det et nøkternt perspektiv at unge må læres hvordan de skal håndtere uønskede hendelser, når risikoen for å bli utsatt for noe er relativt stor. Det samsvarer også med anbefalinger knyttet til forebygging (Doyle et al., 2021).

Størsteparten av tiltakene dreide seg rundt heving av kunnskap og kompetanse. Tiltakene henger i stor grad logisk sammen med forståelsene. Dette samsvarer også med anbefalinger fra forskningen (Ojeda & Del Rey, 2022). Hvis ungdomshjernen har et unikt psykologisk klima for læring om tema knyttet til seksualitet (Suleiman, et al. (2017), så vil det gi et godt grunnlag for at kunnskapsheving rettet mot unge selv.

Ifølge Ojeda og Del Rey (2022) anbefaler omtrent halvparten av litteraturen de har gjennomgått knyttet til tiltak i forbindelse med sexting, at det utvikles spesifikke sexting-programmer. Dette nevnes ikke i tiltakene i dokumentene. Seksualundervisning er nevnt og det samme er økt kunnskap knyttet til internetrelaterte overgrep. Ifølge Frøyland et al. (2021, s. 51), må vi også rette blikket mot de som er ansvarlige for utvikling og drift av digitale plattformer, samt mot holdninger i samfunnet, fordi «samfunnsnormer og digitale plattformer utgjør stillaset som muliggjør overgrepene». Et fåtall av tiltakene knytter seg til ansvarliggjøring av teknologiske plattformer og holdninger i samfunnet.

7.5 Konklusjon og anbefalinger videre

Utfordringen for veien videre er å finne måter å implementere de positive sidene ved digital seksuell kommunikasjon i strategier og planer, uten at det går utover fremstilling av alvorlighetsgrad ved digitale seksuelle krenkelser og overgrep. Det oppfordres til et nyansert perspektiv på digital seksuell kommunikasjon hos ungdom, uavhengig av om hovedfokuset er på de sunne eller skadelige sidene. Resultatene viser at det er god forståelse av unges rettigheter, og mange tema blir behandlet med et balansert perspektiv på risiko og muligheter. Når så mange av tiltakene viser til mer forskning og mer kunnskap, også når det gjelder ungdoms egne erfaringer, så kan det muligens bli et mer balansert perspektiv på digital seksuell kommunikasjon fremover.

Litteraturliste

- Asdal, K., & Reinertsen, H. (2020). *Hvordan gjøre en dokumentanalyse. En praksisorientert metode* (1. utgave ed.). Cappelen Damm AS.
- Barnekonvensjonen. (2003). *FNs konvensjon om barnets rettigheter*. Vedtatt av De Forente Nasjoner den 20. november 1989, ratifisert av Norge den 8. januar 1991: Revidert oversettelse mars 2003 med tilleggsprotokoller. Oslo: Barne- og familiedepartementet
- BFD. (2021). *Rett på nett. Nasjonal strategi for trygg digital oppvekst*. Barne- og familiedepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/rett-pa-nett/id2870086/>
- BLD. (2018) *Trygge foreldre – trygge barn. Regjeringens strategi for foreldrestøtte (2018-2021)*. Barne- og likestillingsdepartementet. https://www.regjeringen.no/contentassets/23fff4c08d0440ca84543ff74786c6a0/bld_fo_reldrestotte_strategi_21juni18.pdf
- Brandon-Friedman, R. A. (2019). Youth sexual development: A primer for social workers. *Social Work*, 64(4), 356-364. <https://doi.org/10.1093/sw/swz027>
- Braun, V., & Clarke, V. (2012). Thematic analysis. I *APA handbook of research methods in psychology, Vol 2: Research designs: Quantitative, qualitative, neuropsychological, and biological* (s. 57–71). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/13620-004>
- Braun, V., & Clarke, V. (2021). One size fits all? What counts as quality practice in (reflexive) thematic analysis? *Qualitative research in psychology*, 18(3), 328-352. <https://doi.org/10.1080/14780887.2020.1769238>
- Braun, V., & Clarke, V. (2022). Conceptual and design thinking for thematic analysis. *Qualitative psychology*, 9(1), 3-26. <https://doi.org/10.1037/qup0000196>

- De Ridder, S. (2019). Sexting as sexual stigma: The paradox of sexual self-representation in digital youth cultures. *European Journal of Cultural Studies*, 22(5-6), 563-578.
<https://doi.org/10.1177/1367549418810080>
- Doyle, C., Douglas, E., & O'Reilly, G. (2021). The outcomes of sexting for children and adolescents: A systematic review of the literature. *Journal of Adolescence*, 92(1), 86-113. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2021.08.009>
- Döring, N. (2014). Consensual sexting among adolescents: Risk prevention through abstinence education or safer sexting? *Cyberpsychology*, 8(1).
<https://doi.org/10.5817/CP2014-1-9>
- Ericsson, K. (2021). Seksualitetens problembærere i barnevernet: fra «usedelige» jenter til gutter med «SSA» (problematisk eller skadelig seksuell atferd). *Tidsskriftet Norges barnevern*, 98(4), 238-253. <https://doi.org/10.18261/issn.1891-1838-2021-04-02>
- Frøyland, L. R., Lid, S., Schwencke, E. O., & Stefansen, K. (2023). *Vold og overgrep mot barn og unge. Omfang og utviklingstrekk 2007-2023* (NOVA Rapport 11/23). NOVA/Oslo Met. <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/handle/11250/3083676>
- Frøyland, L. R., Solstad, G. M., Andersen, P. L., Tveito, S. B., Folstad, S. H., & Skilbrei, M.-L. (2021). *Seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier. En kunnskapsoppsummering* (NOVA Rapport 3/21). NOVA/Oslo Met.
<https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/handle/11250/2755418>
- Frøyland, L. R., & Stefansen, K. (2023). Unges utsatthet for digitale seksuelle krenkelser. *Nordisk Tidsskrift for Ungdomsforskning*, 4(1), 1-18.
<https://doi.org/10.18261/ntu.4.1.1>
- Grønmo, S. (2016). *Samfunnsvitenskapelige metoder* (2. utg. ed.). Fagbokforlaget.

- HOD. (2016). #Ungdomshelse – regjeringens strategi for ungdomshelse 2016-2021. Helse- og omsorgsdepartementet.
https://www.regjeringen.no/contentassets/838b18a31b0e4b31bbfa61336560f269/ungdomshelsestrategi_2016.pdf
- HOD. (2017). *Snakk om det! Strategi for seksuell helse (2017-2022)*. Helse- og omsorgsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/snakk-om-det/id2522933/>
- JD. (2019). *Handlingsplan mot voldtekt 2019-2022*. Justis- og beredskapsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/handlingsplan-mot-voldtekt-20192022/id2637644/>
- JD. (2021). *Forebygging og bekjempelse av internettrelaterte overgrep mot barn. Nasjonal strategi for samordnet innsats*. Justis- og beredskapsdepartementet.
https://www.regjeringen.no/contentassets/2915ff68eb2849edb3218055be32d8cb/strategi-mot-internettrelaterte-overgrep-mot-barn_uu.pdf
- Jonsson, L. S., Fredlund, C., Priebe, G., Wadsby, M., & Svedin, C. G. (2019). Online sexual abuse of adolescents by a perpetrator met online: a cross-sectional study. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 13(1), 32–32.
<https://doi.org/10.1186/s13034-019-0292-1>
- KLD. (2023) *Regjeringens handlingsplan for kjønns- og seksualitetsmangfold*. Kultur- og likestillingsdepartementet. [Regjeringens handlingsplan for kjønns- og seksualitetsmangfold \(2023–2026\)](#)
- Korkmazer, B., De Ridder, S., & Van Bauwel, S. (2020). Reporting on young people, sexuality, and social media: a discourse theoretical analysis. *Journal of youth studies*, 23(3), 323-339. <https://doi.org/10.1080/13676261.2019.1603365>
- Lanzarote-konvensjonen. (2007). *Europarådets konvensjon om beskyttelse av barn mot seksuell utnytting og seksuelt misbruk – CETS 201*, (25.10.2007). Lovdata.
<https://lovdata.no/dokument/TRAKTAT/traktat/2007-10-25-25>

Lassemo, Gunnes, Anthun, Edvardsen, Ådnes, & Sand. (2022). *Kunnskapsoversikt om seksuelle overgrep mot barn og unge*. SINTEF. <https://hdl.handle.net/11250/3033659>

Lov om barnevern (barnevernsloven) 18. juni 2021 nr. 97 (2021).
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2021-06-18-97?q=bvl>

Lov om straff (straffeloven) 20. mai 2005 nr. 28, (2005).
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28?q=straffeloven>

Madigan, S., Ly, A., Rash, C. L., Van Ouytsel, J., & Temple, J. R. (2018). Prevalence of multiple forms of sexting behavior among youth: A systematic review and meta-analysis. *JAMA Pediatrics*, *172*(4), 327–335.
<https://doi.org/10.1001/jamapediatrics.2017.5314>

Malterud, K. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder for medisin og helsefag* (4. utg. ed.). Universitetsforlaget.

Medietilsynet. (2022). [Barn og unges bruk av sosiale medier.pdf \(medietilsynet.no\)](#)

Mori, C., Park, J., Temple, J. R., & Madigan, S. (2022). Are youth sexting rates still on the rise? A meta-analytic update. *Journal of Adolescent Health*, *70*(4), 531-539.
<https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2021.10.026>

Neuman, L. W. (2011) Meanings of Methodology. I: *Social Research Methods: qualitative and quantitative approaches*. 7th ed. Pearson.

Newman, B. M., & Newman, P. R. (2020). *Theories of Adolescent Development*. Elsevier Science & Technology.

Ojeda, M., & Del Rey, R. (2022). Lines of action for sexting prevention and intervention: A systematic review. *Archives of Sexual Behavior*, *51*(3), 1659-1687.
<https://doi.org/10.1007/s10508-021-02089-3>

- Prop 121 S (2018–2019). *Opptrappingsplan for barn og unges psykiske helse (2019-2024)*. Helse- og omsorgsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/1ea3287725fa4a2395287332af50a0ab/no/pdfs/prp201820190121000dddpdfs.pdf>
- Regjeringen. (u. å.). [Rapportar, planar og strategiar - regjeringen.no](https://www.regjeringen.no)
- Regjeringen. (2019) <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/rapport-om-beskyttelse-av-barn-mot-seksuelt-misbruk-og-utnytting/id2655049/>
- Shenton. A. (2004). Strategies for Ensuring Trustworthiness in Qualitative Research Projects. *Education for Information*, 22(2), 63–75. <https://doi.org/10.3233/EFI-2004-22201>
- Smahel, D., Machackova, H., Mascheroni, G., Dedkova, L., Staksrud, E., Olafsson, K., Livingstone, S., & Hasebrink, U. (2020). *EU Kids Online 2020. Survey results from 19 countries*. EU Kids Online. <https://doi.org/10.21953/lse.47fdeqj01ofo>
- Staksrud, E., & Ólafsson, K. (2019). *Tilgang, bruk, risiko og muligheter. Norske barn på Internett. Resultater fra EU Kids Online-undersøkelsen i Norge 2018*. EU Kids Online og Institutt for medier og kommunikasjon, Universitetet i Oslo.
<https://www.hf.uio.no/imk/forskning/prosjekter/eu-kids-iv/rapporter/>
- Skilbred, A., Solbrække, K. N., & Thoresen, L. (2022). Begjær til besvær: en analyse av Solberg-regjeringens strategi for seksuell helse, «Snakk om det!». *Norsk Sosiologisk Tidsskrift*, 6(4), 1-16. <https://doi.org/10.18261/nost.6.4.2>
- Suleiman, A. B., Galván, A., Harden, K. P., & Dahl, R. E. (2017). Becoming a sexual being: The ‘elephant in the room’ of adolescent brain development. *Developmental Cognitive Neuroscience*, 25, 209-220. <https://doi.org/10.1016/j.dcn.2016.09.004>
- Tracy. S. J. (2010). Qualitative Quality: Eight “Big-Tent” Criteria for Excellent Qualitative Research. *Qualitative Inquiry*, 16(10), 837-851.
<https://doi.org/10.1177/1077800410383121>

Temple-Smith, M., Moore, S., & Rosenthal, D. (2016). *Sexuality in adolescence: The digital generation*. Routledge/Taylor & Francis Group.

Van Ouytsel, J., Van Gool, E., Walrave, M., Ponnet, K., & Peeters, E. (2017). Sexting: adolescents' perceptions of the applications used for, motives for, and consequences of sexting. *Journal of youth studies*, 20(4), 446-470.
<https://doi.org/10.1080/13676261.2016.1241865>

WHO (u.å.) World Health Organization. [Adolescent health \(who.int\)](http://www.who.int/adolescent-health)

Wood, M., Barter, C., Stanley, N., Aghtaie, N., & Larkins, C. (2015). Images across Europe: The sending and receiving of sexual images and associations with interpersonal violence in young people's relationships. *Children and youth services review*, 59, 149-160. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2015.11.005>